

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra sociální a kulturní ekologie

MALÉ KOUSKY SVOBODY **Individualizace a komodifikace v hardcore-punk** **subkultuře**

Diplomová práce

Bc. Petra Kumová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Praha 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury. Souhlasím, aby byla tato práce uložena v knihovně společenských věd T. G. Masaryka v Jinonicích v Praze a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům. Souhlasím s jejím zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě. Tato práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. června 2014

.....

Petra Kumová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi za podnětné připomínky, cenné rady a všeobecnou podporu při psaní práce. Dále bych ráda poděkovala spolužačkám a spolužákům za podporu při psaní práce a v neposlední řadě patří moje díky mému partnerovi, který mi byl při studiu nejpevnější oporou.

Obsah

<i>Abstrakt</i>	7
<i>Abstract</i>	7
ÚVOD	9
TEORETICKÉ UKOTVENÍ	12
1. CENTRUM VÝZKUMU: HARDCORE-PUNKOVÁ SUBKULTURA	12
1.1 PŘÍSTUPY STUDOVÁNÍ SUBKULTUR.....	13
1.2 PROMĚNLIVÝ CHARAKTER HC-PUNKOVÉ SUBKULTURY	13
1.3 NEJNOVĚJŠÍ SOCIÁLNÍ Hnutí.....	15
1.4 HC-PUNK BEZ NÁBOJE?	15
2. PROBLEMATIKA KAPITALISMU	18
2.1 VYVLASTŇOVÁNÍ PŘÍMÝCH PRODUCENTŮ.....	18
2.2 STINNÉ STRÁNKY KAPITALISMU	19
2.3 NĚKOLIK ALTERNATIV KE KAPITALISTICKÉMU TRŽNÍMU SYSTÉMU	22
2.4 DIY: ZA HRANICÍ KAPITALISMU	24
3. INDIVIDUALIZACE, KOMODIFIKACE A KAPITALISMUS	27
3.1 HOMO OECONOMICUS JAKO PODNIKATEL SE SEBOU SAMÝM	28
3.2 DVOJÍ LOGIKA PODNIKÁNÍ SE SEBOU SAMÝM	29
3.3 PROTEST JAKO POLITICKÝ NÁSTROJ	31
3.4 PROTI INDIVIDUALIZACI A KOMODIFIKACI VEŘEJNÉHO PROSTORU	33
4. OTÁZKA NORMALIZACE A DISCIPLINARIZACE	35
4.1 JAK VLASTNĚ FUNGUJE NORMALIZACE?.....	35
4.2 LIDSKÝ DRUH JAKO PŘEDMĚT POLITIKY	36
4.3 DISCIPLINÁRNÍ TECHNOLOGIE JAKO POLITICKÝ NÁSTROJ	37
4.4 NORMALIZACE A DISCIPLINARIZACE V ANARCHISMU A KAPITALISMU	39
EMPIRICKÁ ČÁST	41
5. K METODOLOGII VÝZKUMU	41
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ OTÁZKY	41
5.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	42
5.3 TECHNIKY SBĚRU DAT	42
5.4 VÝBĚR VZORKU.....	43
5.5 ANALYZOVÁNÍ DAT	44
6. MOJE POZICE VE VÝZKUMU	45
6.1 NENÍ JÁDRO JAKO JÁDRO.....	46
6.2 KDYŽ TEORIE V PRAXI KOLABUJÍ A DVEŘNÍK ZAVÍRÁ DVEŘE	46
7. VÝSLEDKY VÝZKUMU	49
7.1 JAKÉ KOLEKTIVY JSEM ZKOUMALA.....	49
8. INDIVIDUALIZACE V HC-PUNKOVÉ SUBKULTUŘE	53
8.1 OTEVŘENÉ A (SPÍŠE) UZAVŘENÉ KOLEKTIVY	53
8.2 ORGANIZACE ČINNOSTÍ V OTEVŘENÝCH A UZAVŘENÝCH KOLEKTIVECH.....	54
8.3 ANARCHISMUS JAKO ZÁKLAD, ZE KTERÉHO KOLEKTIVY VYCHÁZEJÍ.....	59
8.4 ROZHODOVACÍ TAKTIKY A KOLEKTIVNÍ ZODPOVĚDNOST.....	60
8.5 MÝ A ONI, INDIVIDUALIZACE A PROSTOR	63
8.6 PRAVIDLA, HIERARCHIE, BYROKRACIE A ODCIZENÍ V KOLEKTIVECH	66
9. KOMODIFIKACE V HC-PUNKOVÉ SUBKULTUŘE	70
9.1 KOLEKTIVNĚ PROTI KOMODIFIKACI	70
9.2 „KRVAVÝ PRACHY“	72
9.3 PRINCIP DOBROVOLNOSTI	73

9.4 SDÍLENÍ JAKO ALTERNATIVA KE KOMODIFIKACI.....	76
9.5 BENEVOLENTNÍ PŘÍSTUP K PENĚZŮM JAKO ODPOR PROTI KOMODIFIKACI.....	78
9.6 KOLEKTIVY JAKO ZNAČKY.....	79
ZÁVĚR.....	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	86
PŘÍLOHY	91
1. NÁVOD K ROZHOVORU	91
2. SOUPIS INFORMÁTORŮ	92
3. DIPLOMOVÝ PROJEKT	93

Motto

Malé kousky svobody

Největší úleva přišla s tím, že si od nich nemusím nic brát
že to, co chceme, si musíme vzít
a že to, co dávaj, není to, za co stojí žít
už dávno vím, že jsme prodali svoje sny
už dávno vím, že nám je nikdo nezaplatil
takže zase platíme my
za malé kousky svobody
mám si zpátky koupit, co jsem neprodal
mám platit za to, jak chci žít
ve světě, kde za všechno platíš, má cenu jen to, co uděláš sám
víc, než pachuč krve v krku
víc, než společně propocený noci
naše životy
dokud máme vášeň
dokud víme, co nechceme, máme šanci mít to, co chceme

(Remek flexi 7")

Abstrakt

Předložená práce se zabývá principem DIY (*do it yourself* – udělej si sám), jakožto principem, který může být hnacím motorem jedinců i celých kolektivů ve své (ne)vědomé snaze vymanit se z individualizace a komodifikace, jenž je dnešní společnosti vlastní. Tento princip si osvojily mnohé subkultury, já se však zaměřím konkrétně na hardcore-punkovou subkulturu, neboli přesněji kontrakulturu, jejíž ideologie je založena na myšlence nekonzumní společnosti osvobozené od hodnot, norem a pravidel, které nám prostřednictvím mocenských aparátů předkládá mainstreamová společnost. Výzkumná část práce je zaměřena na jednotlivé kolektivy a jedince, jejich činnost, motivaci i samotné fungování kolektivů po organizační stránce. Pro sběr dat jsem kombinovala několik technik kvalitativního výzkumu, zejména zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory. Data jsem analyzovala otevřeným kódováním. Kolektivy na základě praktik zaměřených proti komodifikaci, jež jsou v hc-punku již dlouhodobě aplikovány, prokázaly větší schopnost komodifikaci v praxi odolávat, nežli tomu bylo u procesů individualizace. Jejich možnost vytvářet komunity a podporovat kolektivní jednání je omezená.

Klíčová slova

individualizace, komodifikace, hardcore-punk subkultura, diy princip, kolektivy, anarchismus

Abstract

The thesis is focused on the DIY principle that can be a catalyst for collectives and individuals aiming to emancipate (consciously or unconsciously) from individualization and commodification that is symptomatic for today's society. This principle is adopted by various subcultures, but I am focused particularly on the hardcore-punk subculture (or precisely said - counterculture), which ideology is based on the idea of non-consumer society emancipated from values, norms and rules, that are being introduced to us by the mainstream society and its power structures. The analytical part of the thesis is focused on particular individuals and collectives, their activities, motivation, as well as the internal functioning of collectives. A combination of methods of qualitative research, especially participant observation and semi-structured interviews, were used for data collection. Data

was analyzed using open coding. The collectives show better ability to resist commodification based on long-term practices commonly used in hc-punk to resist to the process of individualization. Their ability to create communities and collective activities is limited.

Key words

individualization, commodification, hardcore-punk subculture, diy principle, colectives, anarchism

Úvod

Hledáme-li slovo, které by mohlo dostatečně obsáhnout problematiku dnešní společnosti, věřím, že tím slovem by mohlo být slovo „tekutost“ (nebo také těkavost, nestálost, proměnnost). Bauman a Lyon (2013) mluví o *tekuté modernitě*, ve které roztávají tradiční jistoty, hodnoty, vazby a vztahy, a *tekutém dohledu*, kdy je společnost pod neustálým dohledem nedosažitelného hlídače. Jedinci v této společnosti jsou *tekutými identitami*, jež se utvářejí díky individualizací zprostředkované svobody volby (Bauman, 2004, Librová, 2010) a které oplývají *tekutou odpovědností* vůči druhým i okolnímu světu (Bauman, 2010, Kala, 2011) propojenou s pociťovanou *tekutou solidaritou* (Novák, 2013b).

Výčet by pravděpodobně mohl postupovat dále, nicméně to nejdůležitější snad již bylo naznačeno. Společnost nám dnes neposkytuje nic pevného, na čem bychom mohli stavět, přičemž plodí a podporuje „tekutost“ našeho žití, jak Bauman trefně shrnuje slovy: „...být na cestě, to je stálý způsob života nyní chronicky nezakotvených jedinců.“ (2004: 173).

Na druhou stranu nám společnost poskytuje nespočetné množství možností, ve kterých máme někdy tendence se ztrácet. Hledáme druhé, se kterými bychom mohli sdílet společné zájmy a pohledy na svět, vzájemně se ujistit o tom, že to, co se kolem nás děje, chápeme správně. Ale také proto, abychom spolu s jinými mohli spojit naše individualizované a téměř neslyšitelné hlasy a pozvedli je na úroveň, kde je již nebude možné nevyslyšet a nespokojené jedince přehlížet. Nebo také proto, že nám nejde o to být vyslyšeni a nebýt již dále přehlíženi, ale prostě proto, že se chceme spojit a vytvářet si své vlastní životy. A i když úplně přesně nevíme, jaké by měli být, víme, jaké nechceme, aby byly.

Tato práce se soustřeďuje na jedince, kteří patří k těm, již se dále nedožadují pozornosti „těch u moci“, ale chopili se šance sami spravovat své životy. Mám na mysli ty, již se organizují v hnutích, které Day (in Novák, 2013b) nazývá „nejnovějšími“ a optika se díky mé dlouholeté zkušenosti a zálibě pobývat v jednom takovém hnutí zúžila na jedince v hc-punkové subkultuře. Přesnější by bylo spíše říci kontrakultuře, protože ideologie hc-punku vychází z opačných pozic, hodnot a představ než těch, které uznává převládající společnost. Práce zkoumá, jak se informátoři z hc-punkové kontrakultury, kteří spolupracují ve mnou vybraných kolektivech, vyrovnávají s denně žitou zkušeností.

Úkolem teoretické části je obsáhnout ty pozice, hodnoty a představy, nebo jednodušeji řečeno rysy převládající společnosti, které ideologie hc-punku shledává jako nejproblematictější. Protože i samotná povaha této kontrakultury je v jistém smyslu „tekutá“ a v návaznosti na konkrétní geograficky vymežitelný prostor neustále přináší nová témata, věnuji se těm, která jsou (historicky) stabilní a neměnná.

Hc-punk vznikl v reakci na komodifikaci a komercionalizaci punku, takže se již svojí podstatou obecně vymezuje vůči komodifikaci, zejména si však uvědomuje její provázanost s tržně orientovaným kapitalistickým systémem.

Po úvodní první kapitole, která představuje vznik, ideologii hc-punku a jeho zasazení do kontextu sociálních hnutí, následuje kapitola, která se věnuje problematice kapitalismu, v jejímž závěru poskytuje pohled na „zbraň“, se kterou hc-punk vstupuje do „boje proti kapitalismu“ a tou je princip DIY.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na dopady kapitalistického tržního systému na jedince v souvislosti se zásadní proměnou, kterou si společnost v důsledku procesu individualizace prošla. Důležité jsou zejména dva mezníky: přitom jak nás individualizace osvobodila, uvalila na nás zároveň odpovědnost za to, jak vedeme své životy; ve snaze eliminovat negativní dopady za „nesprávné“ volby, jsme si osvojili tržní logiku kapitalismu a naučili jsme se nahlížet na naše životy ekonomickou optikou a „podnikat se sebou samými“ (McNay, 2009). Také tato kapitola je zakončena pojednáním o tom, že když už jedincům v reakci na tyto praktiky nepomáhá „utvářet si své alternativy“ skrze princip DIY, jako další možnost se jeví protest (neznamená to, že pokaždé následují v tomto pořadí, ani že jedna vylučuje druhou).

Čtvrtá a zároveň poslední kapitola byla ponechána dalšímu nesouladu mezi převládající společností a hc-punkem. Přestože je poslední, týká se neméně významné otázky normalizace a disciplinarizace jedinců ve společnosti. Hc-punk striktně vyjadřuje svůj nesouhlas s diskriminací nejenom na základě rasy, ale také pohlaví a druhu. Kapitola se táže po vzniku normalizace, po tom, kdy a jak je uplatňována, jaké následky to má pro celou společnost, ale také jak svými mechanismy podporuje kapitalismus a jak se jí snaží hc-punk zejména skrze anarchistické teorie odmítat.

Praktická část, kromě metodologické části rozdělené do tří kapitol, kde jsem kompletně popsala, jak jsem při svém výzkumu postupovala, obsahuje další dvě kapitoly rozdělené podle výzkumných otázek, které jsem si stanovila. První se týká projevů procesu individualizace v hc-punku a reakce na ně a druhá projevů komodifikace v hc-punku a

reakce na ně. Výzkum proběhl převážně na pražských kolektivech, které fungují na principech DIY.

Součástí praktické části je závěr, seznam použité literatury a přílohy.

Teoretické ukotvení

1. Centrum výzkumu: Hardcore-punková subkultura

Vznik hardcore-punku (dále jen hc-punk) se obecně datuje přibližně od konce 70. let 20. století v USA, kdy se formuje zejména v reakci na úpadek a komercializaci punku. Depolitizovaná punková subkultura s heslem „no future“¹, provázená alkoholickými excesy, násilným chováním a promiskuitou jedinců, kteří do ní patřili, již nesplňovala představy o rebelii proti společnosti. Nabízela pouze destruktivní pohled ústící v deziluzi a nihilismus. Část amerických punkerů se vrací ke kořenům samotné subkultury, zejména tím, že se „zaktivizuje“ a prostřednictvím přímé aktivity se snaží vytvářet alternativy k některým způsobům fungování stávající společnosti. Na roztržštěných punkových základech buduje komunitu, která má navrátit punku „radikalnost“. Na základě provázanosti hardcoru s punkem v této práci používám pojmenování hc-punk, pod kterým chápám různé hudební žánry, jako hardcore-punk, emo-violence, powerviolence, crust, grind-core atd. (srov. Císař, Koubek, 2012, Hajdíková, Prokúpková, 2011).

Termín „subkultura“, který popisuje kvazihomogenní sociální prostor obklopený oponentní mainstreamovou společností a vyznačuje se politickou aktivitou namířenou proti této společnosti, jež více neodpovídá komplexitě současných kulturních a politických subkultur mládeže². Studium lokální hardcore-punkové scény³ v České republice prokázalo, že dokonce již není nadále možné chápat alternativní pojem „scéna“ jako ustálený celek přímo navázaný na politické aktivity nebo jiné sociální útvary, jako je například sociální hnutí (Císař a Koubek, 2012). Ve skutečnosti se jak kulturní, tak politické prvky různě prolínají, utvářejí diskursivní prostor, kde se jednotlivé črty i předmět zájmu mění v závislosti na okolí a okolnostech, ve kterých se scéna vyvíjí.

V návaznosti na aktivní a radikálně odmítavý postoj hc-punku vůči hodnotám majoritní společnosti a dominantní kultuře, můžeme tuto subkulturu chápat jako

¹ „Žádná budoucnost“.

² Hc-punk můžeme definovat jako subkulturu mládeže: „*typ subkultury vázaný na specifické způsoby chování mládeže, na její sklon k určitým hodnotovým preferencím, akceptování či zavrhování určitých norem, životní styl odrážející podmínky života.*“ (Pyšňáková, 2007: 238).

³ Pojem scéna v této práci nadále používám, když se jedná o konkrétní geograficky vymežitelnou hc-punkovou scénu, jako je pražská, brněnská apod. Termín subkultura používám, když se to týká hc-punkové subkultury obecně.

kontrakulturu spojovanou s potřebou protestu, která reaguje na sociální a politické klima ve společnosti, na nemožnost seberealizace, na diskriminující charakter legislativy atp.⁴

1.1 Přístupy studování subkultur

Chronologicky se vyvíjely dva základní přístupy studování subkultur: podle jejich vztahu k mainstreamové konzumní společnosti a jejich vztahu k politickým aktivitám. Oproti klasickému chápání subkultur jako dichotomie subkultura vs. mainstream a alternativní vs. komerční, jak je uvedla do sociologického světa birminghamská škola, postsubkulturní studia poukázala na jejich různorodou, fluidní a komplexní povahu a na jejich rozličné formy interakcí s jinými subkulturami nebo společenskými formami.⁵ Podle autorů to však závisí na tom, jaký vztah mají konkrétní členové ke komerční kultuře, protože všichni mainstream od subkultury striktně neoddělují.

Co se týče jejich návaznosti na politické aktivity, prokázalo se, že romantická představa subkultur jako subverzivních a proti-hegemonně činných složek vyplývajících z jejich podřízené podstaty, zdaleka není správná. Post-subkulturní studia ukázala, že členy subkultur nejsou výhradně rebelující příslušníci bílé, mužské a heterosexuální⁶ dělnické třídy, ale zaměřila se spíše na zkoumání stylu jako prostředku symbolického vzdoru. Subkultury byly záhy zbaveny svého subverzivního náboje a prostřednictvím komercializace symbolů i politického obsahu. Dochází k tzv. supermarketu stylů, nestálosti, protínání žánrů, koncept subkultury se již nadále nepovažuje za odpovídající a začíná se mluvit o 'scénách', 'neo-kmenech' a 'klubových kulturách' (srov. Císař, Koubek 2012, Hajdíková, Prokúpková, 2011, Heřmanský, Novotná, 2011, Pyšňáková, 2007).

1.2 Proměnlivý charakter hc-punkové subkultury

Stejně jako ve mnou zkoumaných kolektivech a v hc-punkové subkultuře, tak i například ve straight edge scéně v Bandungu v Indonésii, jak poukázal Martin-Iverson (2006), dochází k současné koexistenci individualismu a kolektivismu. I když se jedinci z této scény shodují na tom, že straight edge je „osobní volba“, ukazuje se, že existují jasně dané a kolektivně sdílené aspekty, kterými si osvojují, interpretují a reinterpretojí identitu

⁴ Zdroj: <http://artslexikon.cz/index.php/Kontrakultura> /cit. 12.06.2014/.

⁵ I když, jak zjistil Moore (in Císař, Koubek, 2012) při svém studiu scén v San Diegu a Seattlu, ne všechny jsou fluidní, jak bychom předpokládali.

⁶ Studie Hajdíkové a Prokúpkové (2011) zvyrazňuje, že v minulosti bylo téměř zcela opomíjeno postavení a role žen v subkulturách, což přetrvává do jisté míry i dodnes.

straight edge. Identita straight edge není ani fluidní, ani pouze individualistická. Jedinci vytvářejí jak individualizované, tak kolektivní významy, a zatímco pravidla jsou flexibilní a identity se mohou měnit, existují mezi jedinci jasně daná (vnitřně uvědomovaná) pravidla a hranice určující, co (kdo) ještě patří, nebo již nepatří do scény.

Subkultury nejsou, jak se studia snažila ukázat, ani pevnými kolektivitami ani dynamickými individuálními identitami. Měly bychom je chápat jako dynamické kultury a také individuální identity. Také Creasapová (2012) se shoduje s tvrzením, že je nutné nahlížet na scény jako na proces a ne jako na stabilní kontext, ve kterém se dějí politické aktivity. Autorka se zabývá levicovými i pravicovými scénami sociálních hnutí z hlediska prostorové a symbolické dimenze. Scénu sociálních hnutí chápe jako síť jedinců, kteří sdílejí společnou identitu, názory, hodnoty, normy a přesvědčení a zároveň též fyzický prostor, kde se obvykle scházejí. Tato definice, kterou převzala od autorů Leacha a Haunssa (2009) naznačuje, že všechna sociální hnutí si scénu vytvořit nemusejí. Scény mají konkrétní význam pro hnutí, pro která je obrana, vytváření a prosazování marginalizovaného, potlačovaného a alternativního způsobu života nevyhnutelným aspektem jejich politické praxe. Jako příklad z levicového prostředí uvádí radikálně feministická, lesbická, anarchistická hnutí a hnutí gay, z pravicového zejména white power skinheady a neo-nacistická hnutí. Scénu můžeme chápat jako prostor, který zahrnuje jednu nebo více subkultur či kontrakultur.⁷

Mnohem důležitější je však skutečnost, v jakém smyslu jsou scény potřebné pro sociální hnutí. Sociální hnutí napojené na scénu může vykazovat větší schopnost mobilizace, poskytovat prostor pro snadnější začlenění nových účastníků do hnutí, napomáhat nebo naopak i bránit politickým nebo kulturním vlivům. Opět však podle Creasapové (2012) je důležité nechávat scény jako stabilní kontext, ve kterém dochází k politickému dění, ale naopak jako neustávající a nekončící proces proměny. V neposlední řadě je nutné si uvědomit, že všichni lidé, kteří se účastní sociálních hnutí, netráví čas ve scéně a všichni lidé, kteří jsou součástí scény, se neúčastní hnutí.

⁷ Například v mém výzkumu jedinci ze subkultury hc-punk a free techno vytvářejí dohromady v rámci anarchistické scény kolektiv.

1.3 Nejnovější sociální hnutí

Problematice sociálních hnutí, resp. nejnovějších sociálních hnutí se věnuje Day (in Novák, 2013b), přičemž „novota“, kterou zavádí, spočívá zejména v odmítání logiky hegemonie⁸ a snahy se z ní vymanit. Pro tato hnutí je charakteristický radikální aktivismus, přímá akce, horizontální rozhodování s cílem vytvářet alternativy k dominantním strukturám, praktikám, procesům a identitám. Od starých sociálních hnutí, která se snažila o revoluční proměnu celé společnosti a nových sociálních hnutí, která nezpochybovala logiku hegemonie a jejichž cílem nebylo svrhnout stávající vládu, ale změnit její podoby skrze navržené reformy, se nejnovější liší tím, že je necharakterizuje revoluce nebo reforma, ale skrze prefigurativní politiku přímé akce (která je zároveň prostředkem i cílem) vytvářejí uvnitř stávajícího systému nové alternativy. Na úrovni politického jednání využívají odlišnou logiku: zatímco nová sociální hnutí spočívají na „politice požadavku“ (vznášejí požadavek státu a tím podporují a upevňují jeho roli), ty nejnovější využívají „politiku jednání“ (svoboda a emancipace se nežadá, ale uplatňuje, praktikuje a je výsledkem jednání). Nejnovější hnutí vznikají v reakci na zásadní proměny novodobé společnosti. Novák uvádí zejména: „...*proces přechodu od liberalismu k neoliberalismu, globalizace a rozvoj moderních a informačních technologií a hegemonie individualizující neoliberalní governmentality přenášející odpovědnost na bedra jedince.*“ (2013b: 7). Jejich společným znakem je, že se soustředují na dění v přítomnosti, „tady a teď“, což v hc-punku odpovídá hodně proklamovanému: „kdo, jestli ne já, kdy, jestli ne teď?“, které jedince „aktivizuje“ a „nutí“ je něco činit a nečekat, až to někdo udělá za ně. Mnou zkoumané kolektivy odpovídají nejnovějším sociálním hnutím, jednak tím, že sdílejí jejich zásadní principy a také aplikují v praxi „politiku jednání“.

1.4 Hc-punk bez náboje?

Cílem této práce je na několika vybraných kolektivech z hc-punkové subkultury zjistit, zda neztratily svůj subverzivní náboj a politický obsah a prostřednictvím činnosti kolektivů nastítnit jejich postoj k individualizaci a komodifikaci převládající v dnešní společnosti. Jak pro samotné scény, tak pro jednotlivé kolektivy, které se v nich utvářejí, platí, že se utvářejí v návaznosti na lokální kontext a vážou se na konkrétní místa, jako

⁸ „Hegemonie je tak určitá forma nadvlády, která kromě přímého prosazování síly skrze panství vyžaduje především i souhlas ovládaných s touto nadvládou.“ (Novák, 2013b: 3).

bary, kluby, parky apod.⁹ Nicméně, jistá témata se v hc-punku opakují dlouhodobě a častěji, než jiná, například DIY, rasismus, vegetariánství a veganství, práva zvířat, anarchismus, v poslední době i gender¹⁰ apod. (srov. Císař, Koubek, 2012, Hajdíková, Prokůpková, 2011, Kumová, 2011).

Hc-punkovou subkulturu již od svého počátku provází dvě hlavní opakující se témata, téma komodifikace a zpolitizování. Návaznost subkultury na politické aktivity se měnila od začátku 90. let¹¹ a neustále se proměňuje v závislosti na aktuálních (nejenom) lokálních tématech. Tato práce pomůže do jisté míry nastínit a popsat, jaká témata jsou v současnosti v centru zájmu zejména pražské hc-punkové scény.

Reakce na komodifikaci v hc-punku bychom mohli pomyslně rozdělit do dvou rovin: na komodifikaci, která sužuje samotnou subkulturu a na tu, která sužuje mainstreamovou společnost. Reakce členů na komodifikaci subkultury se podle Císaře a Koubka (2012) projeví hned v počátku 90. let a byly v podstatě stejné jako v zahraničí. Problém komercializace subkultury se zviditelnil zejména v závislosti na proměně komunikačních možností souvisejících s rozšířením a dostupností internetu. Část scény se komercializovala a otevřela novým externím vlivům a možnostem více členů aktivně se podílet na tvorbě subkulturních aktivit. O hc-punk projevila zájem i komerční média a vydavatelství. Následkem čehož je dodnes jedním z nejčastěji probíraných témat skutečnost, zdali ještě můžeme za hardcorovou považovat kapelu, která vydává desku u velkého hudebního vydavatelství, nebo u vydavatelství, které sice funguje na principech DIY, ale s většími vydavatelstvími spolupracuje. Nejdůležitějšími a nejčastějšími argumenty ve prospěch velkých vydavatelství je, že tímto způsobem je možné myšlenky předat většímu množství lidí, vydavatelství se mohou lépe postarat o kapely na jejich turné a v neposlední řadě dosáhnout i lepší kvality hudby.

Dalším velkým tématem je komodifikace chápána v souvislosti s přijímáním jen některých aspektů subkultury, zvláště hudby a subkulturního stylu. Když členové nenásledují ideologii, znamená to, že přistupují k hardcoru jako k něčemu, co si mohou „koupit nebo prodat“ a tím opomíjejí významné místo, které v hc-punku zabírá ideologie.

⁹ Kupříkladu v Německu jsou tyto aktivity vázány na alternativní prostory, kterých je v České republice málo. Navíc jsou často při prvním názvu zveřejnění své aktivity eliminovány (Císař, Koubek, 2012).

¹⁰ Hajdíková, Prokůpková (2011) však zdůrazňují, že politický potenciál pro genderová témata v této subkultuře je omezený.

¹¹ Brněnská scéna jako taková se začala více otvírat nově vzniklým organizacím a hlavním tématem byla obecně participace na protestních a politických aktivitách (Císař, Koubek, 2012).

Hc-punk není možné si představovat jako hudební žánr a chápat jej odděleně od jeho ideologického kontextu.

2. Problematika kapitalismu

Hc-punková subkultura vznikla jako odpověď na zkomercionalizování punku. Jako taková se vymezuje vůči komercionalizaci a komodifikaci (nejenom vztahů, ale v podstatě všech sfér života jedinců), jež jsou nástrojem kapitalismu, který následuje pouze jeden cíl a tím je růst. V následujících kapitolách ukážu, jaké problémy sebou přináší kapitalismus a jaká řešení generuje hc-punková subkultura, zejména skrze proklamované anarchistické teorie a koncept DIY.

2.1 Vyvlastňování přímých producentů

V předkapitalistických společnostech byly ekonomické vztahy a praktiky ukotveny v neekonomických vztazích – příbuzenských, komunálních, náboženských nebo politických. Motivem ekonomické činnosti nebyl zisk (zisk nefungoval na akumulaci a nadprodukcii, ale na principu „nakup levně, prodej drahé“) a materiální výhody, ale získání statusu, nebo prestiže či udržení komunální solidarity. Ekonomický život se organizoval na základě reciprocity a redistribuce a ne prostřednictvím mechanismů tržní ceny. I když fungovaly trhy, do doby, než do nich začal zasahovat stát, se neřídily logikou moderního kapitalistického trhu. Jedincům začaly být vnucovány imperativy konkurence, maximalizace zisku, nátlak na reinvestování přebytků a systematický tlak na zvyšování produktivity (Graeber, 2012, Wood, 2011).

Hlavní rozdíl mezi předkapitalistickými společnostmi a dnešními kapitalistickými společnostmi souvisí se specifickými vlastnickými vztahy mezi producenty a přivlastňovateli. V kapitalismu je způsob přivlastňování založen na úplném vyvlastňování přímých producentů, kteří jsou „svobodní“ (ve smyslu svobodné volby výběru a rovných šancí na trhu) a jejichž nadpráce je přivlastňována ryze ekonomickými prostředky. Přímí producenti nemají žádné vlastnictví, jediná možnost, jak si zjednat přístup k produkčním prostředkům, je prodej vlastní pracovní síly za mzdu, což znamená, že kapitalisté si mohou přivlastňovat jejich nadpráci bez přímého donucování. Tyto transakce se dějí na trhu, který již není pouhým mechanismem směny a distribuce, ale regulátorem společenské reprodukce. Kapitalismus vytvořil společenský systém se sítí na sobě závislých skupin lidí, které nespojují osobní svazky nebo přímá politická nadvláda, ale závislost na trhu. Udržování této neosobní sítě vyžaduje sociální a právní ovládací prvky, které poskytuje národní stát. Kapitalismus není svobodnou volbou, ale imperativem (Wood, 2011).

Podobně Habermas (2000) zachází ještě dále, když tvrdí, že kapitalisté činí *sociální násilí*¹², když prostřednictvím pracovní smlouvy institucionalizované jako směnný vztah odčerpávají soukromě vlastněné nadhodnoty.

2.2 *Stinné stránky kapitalismu*

Podpurným argumentem kapitalismu jako nejvhodnějšího stávajícího systému v moderní společnosti je často opakovaná formulka TINA¹³, tzn., není jiné alternativy. Podle Schweickarta (2010) spočívá zejména na těchto tvrzeních: kapitalismus je nejefektivnější při alokaci existujících zdrojů, nejdynamičtější při inovativním růstu a nejkompatibilnější se svobodou a demokracií. Koncept TINA neumožňuje svobodnou diskusi otevřenou jiným možným alternativám a záměrně utlačuje do pozadí jeho negativní stránky. Autor představuje několik negativních charakteristik kapitalismu: nerovnost, nezaměstnanost, přepracovanost, chudobu, environmentální degradaci a problematiku kapitalismu ve vztahu k demokracii.

Nerovnost příjmu a bohatství je pro nás asi nejviditelnější částí, problémem však je, že i těžce uchopitelnou. Nerovnost korumpuje na obou stranách ekonomického spektra, tedy jak při nadmíře chudoby, tak při nadmíře bohatství. Společnost se následkem nerovného postavení jedinců rozděluje na třídy a vrstvy.

Dalším problémem je, že kapitalistická ekonomika typu laissez-faire nesměruje k plné zaměstnanosti, naopak se stabilizuje na jakékoliv úrovni nezaměstnanosti (srov. Habermas in Cviklová, Krýsl, 1999, Schweickart, 2010). V minulosti navrhované státní intervence, jak již dnešní ekonomové vědí, vedly pouze k tzv. přehřátí ekonomiky. V současnosti se počítá s přirozenou mírou nezaměstnanosti. Tato část nezaměstnaných slouží zejména na udržování přísné disciplíny pracovní síly. Nezaměstnanost chápe Schweickart jako nevyhnutelný strukturální rys kapitalismu: „*Nezaměstnanost' je neviditelná ruka s palicou, ktorá udržíava pracovnú silu v poslušnosti.*“ (2010: 120).

Hrozba ztráty zaměstnání souvisí s další základní charakteristikou a tou je přepracovanost. I když nám nové technologie umožňují vyrábět více zboží při menším vynaložení práce, dochází ke zjevnému paradoxu, a sice že intenzita těch, již pracují, se pořád zvyšuje. Sanne (2002) na základě výzkumů poukazuje na skutečnost, že ti, kteří mají práci, by rádi uvítali méně práce a více volného času, ale nemohou, a ti, kteří žádnou práci nemají, by ji rádi vyměnili za část svého volného času, ale také nemohou.

¹² Zvýrazněno Habermas (2000).

¹³ „There is no alternative.“

Ekonomka Juliet Schorová (in Schweickart, 2010) zkoumala souvislost mezi prací a volným časem v USA. Na příkladu životního standardu ve Spojených státech před padesáti lety, kdy lidé více upřednostňovali volný čas před spotřebou, ukázala, že i když dnes dosahujeme tohoto standardu za polovinu délky pracovního času, nemůžeme si kvůli povaze kapitalistické společnosti více volného času vybrat. Pracovní čas od roku 1948 celosvětově převážně stále narůstá¹⁴. Z pohledu kapitalistického podnikatele poskytnutí jiného než plného pracovního úvazku obecně brzdí schopnost dosáhnout největší produktivity zaměstnanců. Jakékoliv tendence upřednostňující volný čas před spotřebou ohrožují akumulaci kapitálu.

Foster (in Foster, Clarke, York, 2010) pro představu, jak dochází k akumulaci kapitálu, nabízí model tzv. běžícího pásu akumulace, který charakterizuje několik specifických rysů. Hlavním principem společnosti je akumulace bohatství jedním procentem těch nejbohatších, ostatní jsou zároveň v zájmu neustálé expanze výroby přesouvání do námezdního pracovního poměru. Pro kapitalismus je charakteristické kontinuální investování zisku do další expanze výroby, přičemž spotřeba je zajištěna tím, že jsou uměle vytvářeny naše potřeby a touhy po produktech. Tyto tendence navíc podporuje a prosazuje současná vláda, aby svým občanům poskytla určitou míru sociálního zajištění. Média i vzdělávací systém jsou součástí tohoto pásu a podporují jeho priority a hodnoty.

Jestliže společnost funguje tak, že se stabilizuje na jakékoliv úrovni nezaměstnanosti a práci mezi lidmi rozděluje nerovnoměrně, vyplývá z toho, že části jedinců žijících ve společnosti se nedostávají prostředky na zajištění životních potřeb a žije v chudobě. S problémem chudoby se celosvětová společnost vypořádává prostřednictvím komplikovaných statistik tvořených byrokratickou racionální politikou, což značně odosobňuje pohled většinové společnosti na tento problém i jeho možná řešení. V současnosti jedním z největších problémů sužujících nejchudší oblasti světa, tedy „třetí svět“, je ztížená schopnost zemí třetího světa zabezpečit příliv zahraničního kapitálu. Následek se odráží zejména na nezvratném přečerpávání vyčerpatelných přírodních zdrojů a levné pracovní síly, ačkoliv to vede pouze k další spirále chudoby (srov. Brundtlandová a kol., 1991, Wilson, 2013).

Pod problém environmentální degradace zahrnul Schweickart (2010) více témat majících nepříznivý dopad na životní prostředí jako například: problém přelidnění,

¹⁴ Existují i opačné případy, například v roce 2002 francouzští dělníci dosáhli zkrácení pracovní doby na třicet pět hodin týdně (Schweickart, 2010).

potravinové bezpečnosti, znečištění životního prostředí obecně. Tyto problémy není podle něho možné v podmínkách globálního kapitalismu vyřešit. Řešením by alespoň částečně měla být internalizace externalit a ocenění přírodních zdrojů, provázené nižší spotřebou bohatých krajín (podobně Rynda, 2000).

Vztahu kapitalismu a demokracie se v současnosti věnuje nemalá pozornost, zejména hledání odpovědi na to, jestli kapitalismus je, nebo není s demokracií slučitelný.¹⁵ Demokracie podle Schweickarta (tamtéž) představuje systém, ve kterém jsou voliči aktivní, dobře informovaní a nemůže na ně mít vliv privilegovaná minoritní třída. Z čehož usuzuje, že kapitalistická třída v kapitalistické společnosti je privilegovanou minoritní třídou, která využívá minimálně takovou politickou moc jako zvolení politici (zejména prostřednictvím finanční podpory plynoucí do různých oblastí jakými jsou média, školství, věda apod.). Jinými slovy Pehe (2010) uvádí, že třída bohatých v kapitalistické společnosti má tendence si skrze finanční dotace podmaňovat demokratickou politiku. Politici jako takoví jsou podle něj náchylní k ekonomickým zájmům, čímž dochází k jevům obecně ohrožujícím podstatu demokracie, jako je korupce, klientelismus, přílišná závislost demokratických voleb na financích, ochabování veřejnoprávních médií.

Bachrach (in Habermas, 2000) postuluje, že demokracie již neuplatňuje zájmy všech jednotlivců, ale platí již pouze jako metoda výběru vládců a vládnoucích garnitur. Již není spojována s politickou rovností jako rovné šance moc vykonávat, ale pouze rovné šance v přístupu k moci, tj. možnosti být volen do mocenských pozic. Jejím cílem není nadále racionálně utvářet vládu prostřednictvím participace občanů, ale dosažení kompromisu mezi vládnoucími elitami.

Pehe (2010) dále poukazuje na spojitost kapitalismu a demokracie a posléze svobody. Na základě vnitřní protichůdné logiky kapitalismu a demokracie argumentuje, že kapitalismus v podobě tržního hospodářství je projekt individualistický a demokracie, coby vláda lidu, je projekt kolektivní a jako taková má v sobě zakořeněné tendence k prosazování opatření, které vyhovují většině. Bauman (2004) poukazuje na to, že problematické jsou oba dva póly přístupu k demokracii, jak k vládě většiny, tak menšiny. Demokracie by měla bránit práva všech. Neměli bychom demokracii chápat jako ukončený proces, ale naopak je nutné ji neustále posilovat a utvrzovat zejména kritikou institucí:

¹⁵ Friedman (1993) ve své knize poukázal na zajímavou skutečnost, a sice že kapitalismus „osvobodil“ některé náboženské, rasové a společenské skupiny (uvádí židy, černochoy, puritány a kvakery). Tvrdí, že diskriminace převládá ve společnostech s monolitickým charakterem, a nejmenší diskriminace je v oblastech s největší svobodou konkurence. Čímž se podle mě vyhýbá podstatě konkurence, která v konečném důsledku spočívá na „přežití těch nejsilnějších“. Jak sám zdůrazňuje, k osvobození černochoy nedošlo kvůli morálním principům, ale prostě proto, že to bylo pro trh výhodné.

„Demokratickou společnost nejlépe poznáte podle neustálých stížností, že ještě není dost demokratická.“ (2004: 70 – 71).

Demokracie ve většině západních států po druhé světové válce vytvořila řadu institucí i práv (lidská práva, nezávislé centrální banky, veřejnoprávní média, justice, kontrolní a regulační úřady), jejichž úkolem je chránit demokracii před tyranii většiny. Zasahuje i do tržního hospodářství, které se též může dostat pod tlak většinové vůle (nekontrolovatelné monopoly). Také kapitalismus v sobě zahrnuje tendence, které ohrožují demokracii. Především má tendence kolonizovat veřejný prostor privatizací veřejných statků a tím pádem vytlačovat veřejnost z veřejného prostoru (podobně Lefebvre, 1996, kap. 3.4). Demokracie je nicméně právě na veřejném prostoru existenčně závislá, je-li veřejný prostor zkolonizován soukromými zájmy, dění ve veřejném prostoru se stává formou soukromého podnikání. Co se týče privatizace veřejného prostoru, Pehe (2010) tvrdí, že v západních zemích ještě na rozdíl od České republiky existuje autonomní veřejný prostor ve kterém veřejnost, jako forma občanské společnosti, vytváří protiváhu státu i kapitálu. Jak sám říká, s trochou nadsázky můžeme tvrdit, že po pádu komunismu byla česká společnost příliš slabá, aby se ubránila privatizaci, čímž byla zprivatizována samotná demokracie. Závěrem dodává, že: *„Žijeme ve společnosti, v níž komplikovaný vztah mezi demokracií a kapitalismem byl vážně vychýlen ve prospěch tržního principu.“* (tamtéž: 5). Což má přímý dopad na naši svobodu, protože ve společnosti, kde vládne kapitalismus nad demokracií, vítězí opakovaně soukromé zájmy kapitálu nad zájmy veřejnými.

2.3 Několik alternativ ke kapitalistickému tržnímu systému

Pravděpodobně nejsilnější stránkou kapitalismu je, že i když prokazuje jisté negativní rysy, existuje pouze několik autorů, kterými je jako celospolečenský systém (ne pouze vybrané části) zpochybňován.

Autoři jako Buck (2009) a Schweickart (2010) se zabývají alternativami, které by mohli nahradit kapitalistickou tržní ekonomikou v praxi. Buck (tamtéž) představuje několik modelů, které korelují s anarchistickými teoriemi a z nich plynoucími alternativami ke stávajícímu tržnímu systému jako například ekonomický model decentralizace společnosti, ekonomickou demokracii a participativní ekonomiku (Parecon). Tyto modely jsou podle Bucka založeny na autonomních hodnotách, spokojenosti, spolupráci, vynalézavosti, sebekontrolě, radosti a vyrovnanosti. Rozdíl mezi neoklasickou ekonomikou a těmito modely je v přístupu k výměně a toku. Zatímco neoklasická ekonomie spočívá na

výměně a toku, přičemž jedinci nemají kontrolu nad tokem a výměny se neúčastní tak docela svobodně, „anarchistická ekonomie“¹⁶ by měla osvobodit tok a výměnu od třetí osoby, jež funguje jako zprostředkovatel těchto funkcí.

Tyto ekonomicko-spoolečenské modely bychom mohli doplnit o autory, kteří neposkytují ucelený ekonomický systém, ale spíše soubor praktik a jednání ve snaze dosáhnout jiných alternativ fungování ve společnosti.

Například Schweickart (2010) ke svému modelu ekonomické demokracie uvádí jako možné řešení tzv. koncept kontraprojektu, který by měl spolu s dalšími emancipačními hnutími (boj za rasovou rovnost, proti homofobii, jadrové energetice a ekologické devastaci a jiné) představovat syntézu velkého antikapitalistického hnutí v 19. a 20. století, jehož cílem je na globální úrovni produkovaného úsilí zastavit strukturální útlak a poskytnout každému jedinci stejnou šanci na seberealizaci a štěstí. Kontraprojekt se opírá o teoretický základ socialisticko-komunistické tradice, cílem není eliminace stávajícího pořádku, ale vytvoření nového se zachováním všeho pozitivního, co poskytuje.

Se stejným konceptem přichází Foucault (in Death, 2010), kdy úsilí o změnu kapitalistického systému nepředstavuje jeho totální destrukci, ale eliminaci pouze nevyhovujících částí. Schweickart (2010) dodává, že jako takový bude přesahovat socialistické nebo komunistické tradice, zejména tím, že nevyzdvihuje boj proti kapitalismu jako důležitější, než ten proti rasismu, homofobii nebo sexismu. Graeber (2012) zdůrazňuje, že komunismus musíme zbavit negativní konotace vzniklé tím, že si jej spojujeme s „komunistickými“ režimy. A to zcela nesprávně, protože jak uvádí například komunistické strany v SSSR, Číně nebo Kubě svůj režim nepopisovali jako komunistický, ale socialistický. Komunismus, resp. mytický komunismus, jak jej nazývá Graeber (tamtéž), byl vzdáleným utopickým ideálem, jehož následkem mělo být oslabení státu, k čemuž nikdy nedošlo. Základním rysem mytického komunismu je kolektivní vlastnictví výrobních prostředků, které do jisté míry vždy ve společnostech existovalo, ale společnost organizována pouze na těchto principech by podle něj nikdy nemohla existovat. Důležité je, že podle něho všechny společenské systémy, i ty ekonomické, byly na těchto principech utvářeny. Vychází ze základního principu komunismu, který chápe jako jednání: „každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb“, na kterém mimo jiné dokazuje, že

¹⁶ Buck (2009) upozorňuje na to, že neexistuje žádná anarcho-ekonomická teorie anebo anarchistická ekonomie, ale že se jedná o více teorií vytvořených předefinováním a znovupoužitím stávajících ekonomických teorií v opozičním kontextu, inspirovanými aktivitami a způsobem žití aktérů. Cílem není navrhnout a prosadit jednu anarchistickou ekonomii, ale více anarchistického ekonomického smýšlení (podobně Novák, 2013b). Základním kamenem anarchistické ekonomie by měla podle být participace vykonávána prostřednictvím přímé akce.

většina kapitalistických firem uvnitř pracuje na základě tohoto principu jednoduše proto, že je to efektivní. A zachází ještě dále, když tvrdí, že: „*komunismus je základem veškeré lidské pospolitosti. Je tím, co umožňuje její existenci.*“ (tamtéž: 75). Celá společnost je protkaná vztahy „individualistického komunismu“¹⁷, vzájemnými vztahy, které fungují na základě tohoto principu. Je nutné však přemýšlet o tomto principu spíše jako o principu morálky, ne jako o problému vlastnictví majetku. Tento princip nemůže fungovat ve společnosti odděleně od dalších paralelně existujících principů, hierarchie a směny (Graeber, 2012).

Možnost, jak v praxi nejenom eliminovat dopady kapitalismu na jedince, ale i snahu, jak hledat jiné alternativy fungování v běžném životě, ukáží, v případě hc-punku, na hodně proklamovaném principu DIY.

2.4 DIY: Za hranicí kapitalismu

Etika neboli princip DIY je základním atributem hc-punkové subkultury (srov. Císař, Koubek, 2012, Hajdíková, Prokúpková, 2011, Kumová 2011) a kromě zprofanovaného „udělej si sám“ *fyzicky*, znamená navíc, ale o to významněji, vytvářej i *nehmotně*, tj. svůj prostor, svoji kulturu, hodnoty. Propojuje kulturní a politickou sféru. Převrací obecně uznávané hodnoty a normy a tím osvobozuje marginalizované části (prostory i jedince) ve společnosti, podrývá kapitalismus a jde za jeho hranice. Je nástrojem, který odebírá podporu kapitalismu i státu, zatímco buduje a experimentuje s jinými formami sociální organizace. Jedinci, kteří aplikují tento princip v praxi, zároveň vytvářejí kulturu DIY, která poskytuje více než jen alternativu nebo symboly – vytváří prostor pro zplnomocnění, neodcizenou produkci, vzájemnou pomoc a boj. Jeho cílem není vypracovat exaktní a jediné řešení, ale být aktivním pojítkem jednání a organizace namířené proti kapitalismu.

Holtzman a kol. (2007) tvrdí, že díky svému potenciálu byl tento princip za posledních pětadvacet let nedílnou součástí a podporou antikapitalistických bojů v USA, zejména v hnutích proti neoliberalismu. Je zcela nežádoucí představovat si tento koncept jako stálý, jednotný, ucelený a konečný. Naopak princip DIY je proměnlivý, účastníky konstantě přetvářený a rozvíjený. Platí ale, že hodnoty, které vytváří, jsou v opozici vůči těm, které vytváří kapitalismus. Tok zboží a služeb vyprodukovaných při praktikování

¹⁷ Uvozovky Graeber (2012).

tohoto principu se vyrábí pro přímou spotřebu, ne proto, aby se směňovaly¹⁸. Tento proces podle Holtzmana a kol. (tamtéž) přímo подрývá podstatu kapitalismu tím, že odmítá přistoupit na směnný systém, ale zejména tím, že vytváří vzájemné vztahy mezi lidmi založené na jiných hodnotách, než na tržní směně. Tím, že vychází z pravidla, že „ne všechno je na prodej“ vlastně vytváří hodnoty mimo kapitalismus. Avšak tím, že vytváří nějaké produkty, není možné ho podle logiky kapitalismu chápat jako bezvýhradně antikapitalistický, je jakýmsi mezníkem ve snaze fungovat mimo něj. Přetváří mocenské vztahy, které se uplatňují v kapitalismu, opouští zaběhnuté instituce a státní zřízení a buduje nové instituce založené na zcela jiných principech a strukturách.

Antikapitalistické jednání se děje skrze každodenní zkušenosti a činnosti, jako například společnou přípravou jídla v rámci komunity, společným rozhodováním o věcech, které se týkají komunity, oprava věcí, které jedinci využívají společně apod. Tímto způsobem přímo zpochybňují kapitalismus a konzumní kulturu, vyzdvihují individualitu, hierarchii a peněžní směnu, protože jak někteří aktivisté sami tvrdí: „*proces [odporu] je stejně důležitý jako jeho výsledek.*“ (Pickerill a Chatterton cit in Creasapová, 2012: 186).

Za přímé předchůdce bojů proti neoliberalismu v USA považují Holtzman a kol. (2007) punkové hnutí (ve svých počátcích), hnutí Reclaim the Streets a Criticall mass, která vytvářela prostor pro nekapitalistické sociální a ekonomické aktivity. Byla impulsem a živým příkladem toho, jak prostřednictvím přímé akce protestovat a zároveň tím vytvářet nové alternativy (podobně Graeber, 2002). Cílem nebylo vznášet požadavky vládnoucí třídě, byrokracii nebo konkrétním politikům, ale přímo se podílet na tvorbě aktivit, cestou, která je vlastně i cílem. Proto tolik nenabízejí plán, jak utvořit novou společnost, jako spíš redefinovat politickou moc, ideologii a poukázat na potlačování jiných alternativ ve společnosti. Výsledkem jejich snahy není ucelená ideologie, ale prostor pro různé postoje a hodnoty aplikované skrze aktivní účast všech.

Habermas také spatřuje příčinu protestních hnutí ve vzrůstající citlivosti a připravenosti protestovat proti druhotným dysfunkcím kapitalistického růstu. „*Vzrůstá vědomí „infiltrace“ kapitálu do oblastí života, které od něj byly až dosud uchráněny tradicí a v nichž až dosud nepřevažovaly hodnoty kapitalistické společnosti...*“ (Habermas cit in Cviklová, Krýsl, 1999: 31). Do těchto oblastí proniká soutěž o status, snaha o zisk a instrumentalizaci existence. Sociální skladba těchto protestů je heterogenní. Jako příklad

¹⁸ V hc-punku mnohé aktivity fungují na dobrovolné bázi, například prodej výrobků, jídla nebo vstupy na koncerty a jiné akce.

uvádí mobilizaci proti nukleárním zařízením v Německu, která spojila konzervativní zemědělce s částí vesnické inteligence, studenty a mladými levicovými dělníky.

Princip DIY se v teoretické i praktické rovině propojuje s obecně uznávanými principy v anarchismu. Anarchistické teorie se často považují podle Habermase (tamtéž) za utopické, což má praktickou funkci, protože slouží sociálnímu hnutí jako zdroj orientace. Umožňuje všem bez ohledu na status, pohlaví, věk, rasu přemýšlet v jiném, z hlediska možností, řekneme, všeobsahujícím kontextu. Na tuto proměnu myšlení se váže pojem lidské důstojnosti, kdy: *„Každý jednatel by měl být prost obtěžování ve své autonomii, chráněn ve své fyzické a duševní integritě.“* (Habermas cit in Cviklová, Krýsl, 1999: 77). Cílem je, aby nejenom reprezentativní osobnosti mohli dosáhnout své důstojnosti, ale všichni již zde a nyní a ne mimo tento svět.

3. Individualizace, komodifikace a kapitalismus

Logiku tržního kapitalismu zpětně upevňuje proces individualizace a komodifikace, který je charakteristický pro dnešní společnost. Individualizace podle Librové (2010) vyjadřuje proces změny ve vztahu jedince a společnosti. Je spojována s přechodem od tradiční, převážně zemědělské společnosti k průmyslové. Při tomto procesu dochází k uvolňování sociálních rolí a kulturních norem spojených s třídou, pohlavím, náboženstvím a lokalitou. Pro jednotlivce znamenala větší míru svobody a možnosti volby, zároveň však ztrátu opory, která spočívala v tradičních solidárních vazbách. Sociální vztahy nahradila abstraktní sociální struktura a nepřehledné mechanismy. Podle Nováka (2013a) jedinci v důsledku individualizace podléhají iluzi o své svobodě a nezávislosti na druhých lidech, čehož následkem je oslabování mezilidské solidarity. Pro některé jedince se jeví vysoce komplexní společnost jako složitá a nepřehledná, cítí se být v ní ztraceni a opuštěni. Bauman (2004) nechápe individualizaci jako možnost volby, ale naopak jako „nemožnost volby“, protože nám společnost neumožňuje vyhnout se jejím procesům. Konkrétní volby, které vybíráme a uskutečňujeme, jsou podle něj bezvýznamné, protože volíme pouze z možností, která nám byly předloženy, ale není v naší moci je měnit nebo určovat.

Individualizace podle Librové (2010) prodělala dvě základní fáze. V první v 18. a 19. století došlo zejména k proměnám společnosti. Ve 20. století, ve své druhé fázi, nabyla nových podob (a neustále se proměňuje) a souvisí zejména se vznikem světově založených sítí, prohlubující se atomizací rodin a početním růstem domácností jednotlivců, změnou povahy práce, rostoucími nároky na spotřebu hmotných statků i na způsob trávení volného času.

Veškeré aspekty nejenom sociálního života individualizovaných jedinců, ale také místa, prostory, mezilidské vztahy, vzdělání, zdravotní péče, umění, kultura jsou podrobené komodifikaci. Komodifikace je proces, při kterém se z objektů, znaků, událostí, vlastností, lidské práce či lidí samotných stávají předměty směny, podléhající mechanismům trhu. Činí z objektů předměty určené ke koupi a prodeji, jejichž hodnota je dána jejich směnitelností (Soukalová, 2012).

V souvislosti s komodifikací vztahů však autoři jako Graeber (2012), Belk (2010), Widlok (2013) a Williams (2002) namítají, že existují různé aktivity, které jedinci denně vykonávají a udržují mimo tržní principy. Jako příklad uvádějí mateřskou péči, která je ve své podstatě „nevyčíslitelná“, fungování jedinců v domácnosti, dobrovolnou práci,

dárcovství, reciprocitu, i třeba formace, které fungují na monetárních principech, ale bez nároku na zisk (neziskové organizace). Williams (tamtéž) zdůrazňuje, že tyto činnosti nejsou pouze pozůstatky po předkapitalistických společnostech, ale jsou „místy naděje“, která dokazují existenci „kultury odporu“ vůči komodifikaci vztahů ve společnosti. Tyto alternativy k tržně orientované ekonomice poskytují nové možnosti, jak uchovávat sociální vztahy a práci mimo komodifikaci.

Belk (tamtéž) a Widlok (tamtéž) navíc přináší koncept sdílení, který staví do opozice proti recipročnímu chování. Reciproční chování je ve své podstatě založené na směně, dar vyžaduje protidar (i když je třeba naplněn později). Sdílení je však něco, co stojí mimo jakékoliv směnné vztahy a mimo očekávání typu „jak já tobě, tak ty mně“. Zásadním rozdílem je způsob, jakým se k nim přistupuje: slušnost káže o dar nežádat, kdežto sdílení je založené na požadavku. Podle Widloka (tamtéž) je sdílení systémem kulturních praktik jedinců a to, kdo a kým (ne)bude obdarován, úzce souvisí s komunikací, příbuzností a tělesnou přítomností jedinců.

3.1 Homo oeconomicus jako podnikatel se sebou samým

V závislosti na relativně novém pojetí individualizovaného jedince v kapitalistickém systému, který operuje prostřednictvím komodifikovaných vztahů, dochází i k proměně jeho identity, vztahu k ostatním, ale zejména k sobě samému. Rodí se „nový druh“, člověk ekonomický, Homo oeconomicus. Ten v klasické koncepci kapitalismu zjednodušeně řečeno směřuje, kdežto v neoliberalismu podniká a je sám sobě druhem podniku, je svým vlastním kapitálem, producentem i zdrojem svých příjmů. Jako „podnikatelé“ si osvojujeme taktiky, které nás vedou k tomu, abychom ve svém podnikání uspěli, učíme se jak investovat do svého kapitálu a jak jej tvarovat Foucault (2009).

Dnešní často zmiňovanou investicí je například investice do vzdělání. Foucault (tamtéž) uvádí, že investovat do vzdělání se považovalo za vhodné již před neoliberalismem, ale pouze neoliberalové upozornili na to, že člověk se učí zejména tím, kolik času mu v útlém věku věnují rodiče. Výchovu a lásku, kterou rodiče dětem věnují, analyzují jako investici, která umožňuje v budoucnosti utvářet lidský kapitál.

V neoliberální společnosti máme tendenci na veškeré činnosti, aktivity, v podstatě veškeré dění nahlížet optikou ekonomické analýzy, tj. nabídky a poptávky, investice a zisku. Například v otázce trestního práva, Foucault poukazuje na projevy této logiky následovně: „... společnost se jeví jako spotřebitelka přiměřených způsobů jednání, to

znamená dle neoliberalní teorie konzumu jako producent konformních způsobů jednání, jež ji uspokojí prostřednictvím určité investice.“ (2009: 225). Společnost se podle něho nepotřebuje nutně zbavit veškeré zločinnosti, ale jen té, která je pro ni nevýhodná z hlediska nákladů. Zásadní otázkou tedy není, co je nutné považovat za zločin, ale co je ještě třeba tolerovat jako zločin.

Podle ekonomie, která zkoumá racionální jednání, to jest jednání, které je citlivé na proměny prostředí a systematicky na ně reaguje, je Homo oeconomicus ten, kdo naslouchá svému zájmu a jehož zájem spontánně konverguje se zájmem druhých lidí. Avšak podle Foucaulta (tamtéž) je to ten, který systematicky odpovídá na modifikace proměnných uměle vnesených do prostředí.

Mnozí autoři dnes již poukazují na skutečnost, že se nechováme „racionálně“, že někdy dáváme přednost například utužování vztahů s přáteli před ziskem. Představme si skupinu jedinců fungující v občanské společnosti. Foucault (tamtéž) tvrdí, že občanská společnost stojí v protikladu k vládě, státnímu aparátu, státu nebo instituci. Na druhé straně je ale součástí moderní vládní technologie, rodí se na hranici mezi ovládanými a vládnoucími. A to není jediná ambivalence, kterou občanská společnost oplývá. Občanská společnost je formálně nositelem ekonomické vazby, která na jedné straně váže jedince spontánní konvergencí zájmů, na druhé straně ji díky aktivním vazbám jako je soucit, láska, laskavost, pocit pospolitosti, rozbíjí. Člověk se totiž někdy nechová podle ekonomické racionality, kterou občanská společnost „propaguje“, protože se chová podle potřeby „solidarity“, kterou v dané chvíli pociťuje (podobně Graeber, 2012, Williams, 2002). Avšak tato potřeba je též pouze tmelícím prvkem a pilířem občanské společnosti. A nezapomínejme, že jako taková je trvalým útočištěm politické moci, ale také komunit. Pro obě tyto potřeby je charakteristický spontánní vývoj od svobody jedince do jisté formy poddanosti vůči druhému.

3.2 Dvojitá logika podnikání se sebou samým

Jak jsem již výše naznačila, jedinci jsou povzbuzováni k tomu, aby chápali své životy a identity jako nějaký podnik, a na vztahy, které se k nim vážou, nahlíželi nesporně optikou ekonomických zájmů. Pro Foucaulta (in McNay, 2009) „já jako podnik“¹⁹ funguje primárně na odlišující, nikoli homogenizující logice. Sociální rozdíly nejsou limitovány,

¹⁹ Přeloženo z anglického *self as enterprise*.

právě naopak, jsou rozšiřovány. Množením individuálních rozdílů nabývají neoliberální režimy na flexibilitě, díky které mohou zdánlivě tolerovat mnohé praktiky a hodnoty, avšak pouze do té míry, kdy jsou kompatibilní s konzumním způsobem života jedinců. Ti navíc pocítují odpovědnost za své chování. Druhý základní rys plynoucí z chápání sebe samého jako „já jako podnik“ funguje spíše na principu aktivní samoregulace než na pasivním podrobování se, jenž eliminuje možnost autonomního myšlení a kritiky. Vláda prostřednictvím tohoto chápání navodí jedinci dojem, že je pánem svého vlastního života, přičemž ostatní vnímá jako ty, s nimiž soutěží a sám sebe pojímá jako lidský kapitál. V tomto organizovaném chápání sebe samého jako podniku není individuální autonomie překážkou sociální kontroly, ale jednou z jejích hlavních podmínek. Disciplína a svoboda nejsou protiklady, vláda využívá individuální svobodu jako formu vlády, kdy jedinec přijímá přesvědčení, že má svůj život ve svých rukou, zatímco se podřizuje sociálním praktikám státu. Jako problematické na tomto Foucault (tamtéž) vidí, že pod rouškou propagování individuální autonomie vlastně normalizuje, dotýká se našeho každodenního života, toho, co považujeme za správné a pravdivé. Na druhou stranu otázky zejména sociální nespravedlivosti a nedostatku jsou chápány jako následek nesprávného sebe-řízení, chudí jsou stigmatizováni jako „ti druzí“ na rozdíl od těch zodpovědných, autonomních občanů.

Hartmann a Honneth (in McNay, 2009) popisují, že tato individuální odpovědnost, kterou máme, nás nutí nést odpovědnost i za situace, které jsme nezpůsobili. Kala (2011) tvrdí, že instituce na nás v domněnce, že máme možnost svobodného výběru a zejména za něj neseme zodpovědnost, přenášejí zodpovědnost, kterou by musely nést samy. Ilustruje to na příkladu environmentálně odpovědného chování ve spojitosti s (představou) ochrany přírody, kdy jsme si podle něj osvojili představu, že když se budeme chovat na trhu jako „environmentálně odpovědní spotřebitelé“, tak máme možnost eliminovat devastaci přírody. Toto chování má ještě další neméně důležitý následek. Nejenom že přebíráme zodpovědnost za své chování, ale posuzujeme chování ostatních, porovnáváme a zhodnocujeme, kdo má v závislosti na tom, že mu není osud přírody lhostejný, lepší charakter. V hc-punku je otázka (nejen) environmentální zodpovědnosti, jak ukázal můj předešlý výzkum důkladně „propírána“²⁰. Mezi jedinci v hc-punku dochází ke konfrontaci

²⁰ Pro ilustraci v jakých rovinách se pohybuje přemýšlení o zodpovědné volbě uvádím krátký úryvek jednoho z informátorů: „... používáme prací prášek, u kterého nevíme stoprocentně, jestli je veganský, protože nemá žádný certifikát a já nevím co, ale zase vím, že je to prášek, který není testovaný na zvířatech, protože tá firma prostě to říká, že není testovaný na zvířatech a je vyráběný v Čechách, a pro mě osobně je vlastně todleto takové dilema jo, jestli si mám koupit prášek, který sice nemá veganskou značku, veganský

nejenom se společností, ale zejména ke konfrontaci mezi sebou navzájem. Poukazuje se na to, že jsme v současnosti všichni dostatečně informováni o situaci (životní podmínky hospodářských zvířat, kruté zacházení na jatkách, nebo obecně pracovní podmínky jedinců ve třetím světě, ale i posuzování životního cyklu výrobků a zhodnocování ekologické stopy a jiné) a máme tedy možnost zvolit si „správně“. Nicméně v tomto případě dochází alespoň k částečné reflexi toho, že pouze vhodně zaměřenou individuální spotřebou nemáme možnost na globální úrovni něco změnit. Právě proto se v hc-punku obecně klade velký důraz i na „produkci“ zboží (hodnot) skrze již mnohokrát zmiňovaný princip DIY. V praxi jde o to, co největší množství výrobků (od jídla, oblečení až po hudební nosiče apod.) a služeb (podporovat vlastní „ověřené kanály“) dostat pod kontrolu a jejich chod podřídit obecně sdíleným etickým, morálním a environmentálním hodnotám. Problematičtější je tyto nové vzorce chování dostat mimo hc-punkovou subkulturu, proto se sahá po ráznějším řešení, a tím může být protest.

3.3 Protest jako politický nástroj

Jako možnost, jak se bránit praktikám, které nám společnost předkládá, je některými autory, oproti klasickému postupu zvolení zastupitele a politické strany, která bude tlumočit naše přání, deklarována forma protestního jednání. Toto jednání se projevuje jako odpor vůči stávajícímu způsobu vládnutí.

Na téma vládnutí, svobody a odporu vzniklo ve vládním prostředí množství literatury, která se věnuje studiu sociálních hnutí, protestu, alternativním politickým postojům. Odpor je prezentován jako selhání, překážka ve výkonu vlády, případně se tyto praktiky označují za ty, které nemají s klasickým způsobem vládnutí²¹ nic společného. Foucault (in Death, 2010) odlišuje odpor proti systému vládnutí a vzpuru proti politické suverenitě a ekonomickému vykořisťování. Mluví o jistém, řekněme souboru „proti-jednání“, který nemůžeme chápat jako odpor jedinců proti veškerým formám vládnutí, ale jako nesouhlas s některými principy, způsoby, autoritami. Je to snaha nenechat vládnutí působit tímto způsobem, těmito lidmi a za takovou cenu. Jedná se spíše o praktiky a způsoby odporu, než o hnutí jako takové, jehož cílem je poukazovat na to jak moc a odpor,

certifikát, ale je vyráběný v Čechách, tím pádem je ekologická stopa prostě toho prášku nižší, nebo jestli si mám koupit prostě prášek někde z Británie, který sice tu značku vegan má, ale zato ta ekologická stopa je prostě podstatně větší a já nevím při transportu toho výrobku může zemřít podstatně víc zvířat než pár laboratorních myší, které by třeba použili na testování tady surovin použitých k tomu prášku, jo takže, to je takové jako věčné dilema...“ (Tomáš) (Kumová, 2011, s. 32 – 33).

²¹ Foucault (in Death, 2010) popisuje termín „vládnutí“ jako racionální řízení jedinců a sociálních záležitostí.

vláda a opozice spolu souvisí. Forma, kterou má protest, je úzce propojena s formou vládnutí, proti které se staví, a také vláda se snaží zmírňovat odpor tím, že si praktiky odporu osvojuje.

Dean (in Death 2010) ve snaze blíže specifikovat obousměrný vztah mezi tímto souborem „proti-jednání“ a způsobem vlády, provádí analýzu vládnutí a uvádí čtyři hlavní kategorie, podle kterých je možné analyzovat i protesty: za prvé vlády zvýrazňují některá témata a nabízí jejich správné řešení, za druhé závisí na jistém druhu znalostí, za třetí mobilizují jisté technologie a aparáty a jako poslední produkují subjektivitu a totožnost. Tyto kategorie aplikuje i na soubor „proti-jednání“, kdy protestní jednání zvýrazňují jistá témata, poskytují vzorce, jak si je vykládat a přehlíží jiná, předpokládají určité množství vědomostí, jiné vylučují a marginalizují, a nabízejí způsoby, techniky a technologie pro řešení problémů. Na rozdíl od vlády, která vytváří kategorie jako například občané, teroristi apod., účelem tohoto proti-jednání je tyto kategorie vyvracet a stanovovat jiná. Nejjednodušeji to můžeme vidět na příkladech protestů, kde se skrze jejich karnevalovou formu převrací sociální identity.

Nutno zmínit, že protesty mají také své diskursivní normy chování jako skromnost, představitivost, patriotismus, snahu o ekologickou udržitelnost, revoluční nadšení a jiné. Death (2010) zdůrazňuje, že protesty mohou zároveň zpochybňovat i posilovat hegemonní formu vládnutí. Nicméně to podle Foucaulta (in Death, 2010) neznamena, že by proto neměly smysl, naopak tvrdí, že proměna smýšlení je možná prostřednictvím kontinuálně prováděné kritiky vůči mocenským vztahům. I když je nemůžeme chápat jako stoprocentní odpor, zdůrazňují důležitá témata a demokratizují politiku. Musíme se zbavit předpokladu, že jsme buď pro, nebo proti, tyto dva postoje se nutně nevylučují. Nějaká část způsobu vlády mi může vyhovovat a zároveň mohu nesouhlasit s jinou.

Graeber (2002) v této souvislosti představuje koncept prefigurativní politiky, která prostřednictvím přímé akce neusiluje o to zrušit stávající organizace, ale svou aktivitou utváří její nové formy v rámci těch starých. Novák to shrnuje slovy: „...*skrze prefigurativní politiku přímé akce se snaží vytvářet zárodky jiné společnosti v ulitě té staré a vymanit se z dichotomie revoluce/reforma.*“ (2013b: 2). Liší se tím, že jsou založené na horizontální „sít'ové“ spolupráci, nikoli na útvarech fungujících podle schématu „shora dolů“ (jako například státy, politické strany nebo korporace). Tyto „sítě“ spočívají na principech decentralizované, nehierarchické konsensuální demokracie. Svoji aktivitou uplatňují demokracii v praxi a zároveň ji ustavují jako způsob řešení situací každodenního života. Prefigurativní politika generuje demokratické rozhodovací taktiky založené na

konsensuálním rozhodování a afinitních skupinách, tak, aby se neutvářely žádné vůdčí pozice, a s důrazem na to, aby se účastníci na ní podíleli dobrovolně. Graeber (tamtéž) zdůrazňuje, že se zcela jistě jedná o velice složitý proces, právě proto, že je utvářen jedinci bez předchozích zkušeností, který však již mnohokrát v praxi prokázal užitečná a demokratická řešení. Nejenom že tyto sítě vyčleňuje oproti již zmiňovaným klasickým organizacím, ale navíc je odděluje i od paralelně fungujících anarchistických skupin, které jsou jistým typem organizace, uznávající stanovy a řídící se nějakými pravidly. V českém prostředí by se mohlo jednat zejména o československou anarchistickou federaci ČSAF²². Jedince, kteří se do těchto organizací zapojují, nazývá anarchisty s velkým „A“, kdežto ty, kteří v praxi aplikují prefigurativní politiku přímé akce, nazývá anarchisty s malým „a“, což jim rozhodně neubírá na důležitosti. Právě naopak, Graeber (tamtéž) je považuje za ty, již jsou v centru současného dění a tvoří důležitou složku při uplatňování anarchismu v praxi.

3.4 Proti individualizaci a komodifikaci veřejného prostoru

V souvislosti s tržně orientovanou podobou dnešní společnosti se jako problematická může jevit otázka komodifikace veřejného prostoru a v návaznosti na to ztráta funkce veřejného prostoru jako příslibu demokracie. Nejenom zprivatizovanému, ale obecně i veřejnému prostoru jsou přisuzována schémata (ne)žádoucího jednání s absolutním dopadem na svobodu projevů jedinců v něm.

Lefebvre ve svém krátkém manifestu *Právo na město* (1996), poukazuje na nutnost města utvářet tak, aby byl veřejný prostor prostorem, kde se odehrává život obyvatelů a kde mohou realizovat svoje činnosti a zájmy. Jako problematickou chápe skutečnost, že města vytvářejí architekti, kteří v nich nežijí, ale tvoří je podle představy, jak v nich lidé budou žít. Města jsou funkcionalistická, strukturální a centralistická. Stavěna tak, že umocňují a zvýrazňují rozdíly mezi obyvateli, ať už na základě rasové (segregační čtvrtě) nebo třídní odlišnosti (bohaté rezidence a chudinské čtvrti). Lidé se pohybují městy podle předem daného schématu, každému navrženému prostoru odpovídá nějaká skupina činností, ostatní jsou zapovězeny. Znovu utvářet města znamená vznést požadavek práva všech na život ve městě, kteří zároveň tímto utvrzují svojí autonomii. Důležitou pozici by měla zastávat početná dělnická třída, ne vrstva nejbohatších, kteří často řídí město svými prostředky.

²² Bližší informace na: <http://www.csaf.cz/> /cit. 26.06.2014/.

Jak si ukážeme v praktické části (zejména kap. 8.5), v poslední době se hc-punk obecně zaměřuje na odpor proti komodifikaci veřejného prostoru a na odepírání možnosti svobodného projevu (pohybu, aktivit) jedinců v něm. Podobně Creasapová (2012) poukazuje na to, že levicová hnutí v současnosti mnohem více zasahují do utváření městského prostoru zejména v reakci na šířící se gentrifikaci a neoliberalizaci. Následkem čehož může v návaznosti na geografickou situovanost prostoru dojít i k jeho dlouhodobější „okupaci“.

Leach a Haunss (in Creasapová, 2012) zjistili, že scény se lépe utvářejí v prostředí, ve kterých je squatování přijatelnější, nebo kde jsou pronájmy levnější, takže je možné rozvíjet nekomerční iniciativy. Symbolickým aspektem není jenom bydlení zadarmo, ale je to protest proti korporátnímu městu, které prosazuje kulturní hegemonii a standardizaci individuů. Výhodou je, že díky nižším nákladům na živobytí mají jedinci více času aktivně se zapojovat do dění kolem sebe. Účelem vzniku scény je nejenom snaha o to „vzít si, co nám patří“, ale také záchrana v důsledku procesu individualizace narušených komunitních vztahů a solidarity mezi jedinci obývajícími společný prostor. Jde o vytvoření prostoru pro všechny obyvatele a zejména ty méně žádoucí, jako jsou bezdomovci, pankáči, skejťáci a další alternativně vyhlížející jedinci. A v neposlední řadě se jedná o cílenou snahu zpochybnit mocenskou strukturu a symboliku daného pořádku, který se nesmí porušovat.

Vytváření scény není nikterak jednoduché a není možné vytvořit schéma pro to, jak se to děje. Vznik scény musíme spíše chápat jako následek interakce individuů se společnými zájmy, která se pomalu formuje ve scénu s jasně rozpoznatelným charakterem odvislým od prostředí, ve kterém vzniká. Například jako ve Švédsku (podobně v ČR) prostředí s nulovou intolerancí například ke squaterským aktivitám jasně poukazuje na důležitost symboliky městského prostředí, kde scény vznikají. Proto se jim zejména daří v prostředí bývalých dělnických čtvrtí (Creasapová, 2012).

4. Otázka normalizace a disciplinarizace

Ideologie hc-punkové subkultury primárně zdůrazňuje nesouhlas s rozdíly, se kterými společnost přistupuje k živým bytostem, a to ať už na základě rasy, pohlaví anebo druhu. Srovnatelně těžko se vyrovnává s normami a stereotypy, jejichž dodržování společnost vyžaduje a ty, kteří se jimi neřídí, často stigmatizuje jako „nepřizpůsobivé, devianty, anarchisty“ apod.

V zásadě stejnou kritiku práva, kultury a společnosti poskytuje relativně nový obor Disability studies. Ten rozebírá a znovu utváří koncept „postižení“²³, přičemž se zabývá zejména jeho sociální konstrukcí, mocenskými strukturami, které podporují schéma „schopnosti“ a ideu normality. Na příkladě jednotlivců jako jedinečných bytostí se specifickými potřebami ukazuje, že kolonky typu „normální“ nebo „průměrný“ jsou v podstatě sociální konstrukty. Konstrukce „neschopnosti a schopnosti“ je následkem hegemonické víry v ideální produktivní těla, představě užitečnosti, nezávislosti a sociálního a ekonomického přínosu (srov. Ben-Moshe a kol., 2009, Kolářová, 2012).

4.1 Jak vlastně funguje normalizace?

Společnost vytváří a reprodukuje disciplinární svět, ve kterém se jedinci přizpůsobují hegemonicky prosazovaným hodnotám a vzorcům myšlení. Pojmy jako normalita, průměrnost jsou v nás tak silně zakořeněny, že je máme tendence považovat za neutrální a stabilní. Vědomě i nevědomě je používáme jako průvodce našimi životy, chápeme skrze ně i naši pozici v sociální hierarchii. Základem je, že většina jedinců musí být schopna „vejít se“ do předepsaných norem, a očekává se, že skupina jedinců nebude schopna do této kategorie zapadnout, a poté je společností marginalizována. Normy se v čase a prostoru mění, zejména v závislosti na hodnotách převládající kultury dané společnosti. Normalizace tvaruje jednolitou společnost, přičemž minimalizuje prostor pro odlišnosti. Navíc si koncept normality spojujeme s představou bílého jedince, tělesně zdatného a bohatého heterosexuála.

Ve skutečnosti je koncept normality relativně nový, vznikl jako součást modernizace od začátku 18. století do jeho poloviny. Jeho hladší začlenění do systému

²³ Pojem postižení neodkazuje na jinakost těla, či myslí, nýbrž ke společenským mechanismům vylučování a stigmatizace, postihujícím osoby, jejichž tělesnost a intelekt neodpovídají univerzálně platným a zdánlivě přirozeným parametrům normality (Kolářová, 2012, s. 11).

umožnily zejména technicky zaměřené společenské vědy kooperující s již ve společnosti dobře zaběhnutými administrativními procesy. Tyto vědy produkovaly naprosto odlišné vědění než v přírodních vědách, tj. místo předešlého univerzální vědění se optika vědění zúžila na jednotliviny. Ústředním zájmem státu se stala podpora života, růstu a péče o obyvatelstvo, následkem čehož vznikl nový typ politické racionality a praxe. Postavení konceptu normality vylepšily a masově rozšířily techniky kategorizování jedinců podle statistik (natalita, mortalita, nezaměstnanost apod.). Tyto kategorie, jsou podle Foucaulta (in McNay, 2009) nástrojem sociální kontroly, která působí prostřednictvím nepřímého formování svobodných sociálních praktik a to na dvou úrovních: regulativních anebo masových technikách, které se soustřeďují na řízení populace ve velkém měřítku (již zmiňované kontrolování porodnosti, úmrtnosti, investice do lidského kapitálu) a individualizujících a disciplinárních mechanismech, jež tvarují chování a identitu jedinců prostřednictvím zavedených norem chování (srov. Ben-Moshe a kol., 2009, Dreyfus, Rabinow, 2010, McNay, 2009).

4.2 Lidský druh jako předmět politiky

Podle Foucaulta (in Dreyfus a Rabinow, 2010) se nejdříve moc utvářela kolem dvou pólů, které zůstaly do počátku 19. století odděleny, poté se spojily a vytvořily technologie bio-moci, jež ovlivňují současnou situaci. Prvním pólem byl zájem o lidský druh, politická pozornost se zaměřila na druh, populaci a další, druhým pólem bio-moci bylo tělo nikoli jako prostředek lidské reprodukce, ale jako objekt manipulace. Bio-moc kalkuluje s životem člověka a jeho mechanismy, čímž ho proměňuje a problematizuje zároveň. Tento druhý pól nazývá Foucault „disciplinární mocí“²⁴ a uplatňovala se v dílnách, kasárnách, věznicích a nemocnicích. V těchto prostředích bylo obecným cílem zvyšovat přínos a poslušnost jedinců. Disciplinární kontrolu spojuje s nástupem kapitalismu a navíc tvrdí, že umožnily jeho růst a rozmach: „ *Bez přísunu disciplinarizovaných a řádných jedinců do mašinerie výroby by nové požadavky kapitalismu vyšly naplano.*“ (Foucault cit in Dreyfus a Rabinow, 2010: 215).

Disciplinární technologie, jak se domnívá Foucault (tamtéž), zůstaly během svého šíření skryté a nestály v opozici proti diskursu politické teorie, zákona, spravedlnosti, práv a odpovědnosti. Různé teorie fungují paralelně, i když jsou „protichůdné“. Proto bylo možné, že v státních institucích došlo k viditelnému pokroku v otázce politického

²⁴ Uvozovky v Dreyfus a Rabinow (2010).

zastoupení a rovnosti, disciplína zaručila, že si všichni členové společnosti nejsou rovni a nemají stejnou moc.

Jako příklad Dreyfus a Rabinow (2010) uvádí humanistický diskurs rovnosti v 18. století. Ten na jedné straně vyvolal mnohá politická hnutí, současně s tím došlo k utužení disciplíny v manufakturách, organizování pracovních oddílů tuláků a zvýšený policejní dohled nad všemi členy společnosti.

V teorii politického uvažování, známého jako *raison d'état* je stát osvobozený od etického řádu a poskytuje techniky organizování a disciplinarizace jednotlivců. Existence státu a jeho moc se stává tématem nového technického a administrativního vědění. Tento typ vyžaduje pro své fungování konkrétní, měřitelné a speciální znalosti. Život jedinců je rozkouskován na jednotlivé úseky (život, smrt, práce, volný čas) a problematizován podle toho, jaký mají význam pro upevňování moci státu. „*Politika se stala bio-politikou. Jakmile došlo na politiku života, stal se život těchto populací i jejich zničení politickou volbou.*“ (Foucault cit in Dreyfus a Rabinow, 2010: 218).

Administrativní a policejní aparát pracují společně na posílení technik bio-moci. Ti, kteří jsou pro chod státu problematičtí, jsou důkladně převychováváni. Zde se již projevuje vedle disciplinární logiky i logika ekonomická, potažmo kapitalistická (například samozásobitelské vězení). Tuto logiku si podle Foucaulta (tamtéž) osvojili i jiné instituce (armáda), nebo se používá k přesně vymezeným cílům (školy, nemocnice), využívají ji existující autority nebo části právního aparátu státu (policie).

4.3 Disciplinární technologie jako politický nástroj

Foucault tvrdí, že disciplína nenahradila jiné podoby moci, ale spíše se do nich zahrnula a spojila je dohromady. Disciplinární technologie pracují s lidmi jako s tvárnými objekty, nikoli jako subjekty, tělo je předmětem společenské kontroly: „*Disciplína ,vyrábí' individua; je to specifická technika moci, v níž jsou individua považována současně za předměty i za nástroje její zkušenosti.*“ (Foucault cit in Dreyfus a Rabinow, 2010: 243).

Kontrola probíhá neustále, jsou jí podrobeny všechny rozměry prostoru, času a pohybu. Každému individu je přiřazeno místo a naopak každé místo má své individuum. Ve snaze o maximalizaci zisku (ne nutně pouze v ekonomickém pojetí) je nutné jedinci najít nejvhodnější místo, přidělit funkci, tak aby odpovídalo struktuře prostoru, ve kterém funkce působí. Prostor je do detailů promyšlen, není nic přebytečného, ale ani žádná

prázdná místa nebo volné okraje. Foucault (tamtéž) nazývá tento systém „strukturním“²⁵ uspořádáním.

Ty oblasti života, které nebyly natolik důležité, aby je zahrnovalo právo, podchytilo něco, co Foucault (tamtéž) nazývá „mikrotrestem“²⁶. Jedná se například o mikropenalizaci času (opozdění, absence, přerušení úkolu), činnosti (nepozornost, nedbalost), způsobu chování (nezdvořilost, neposlušnost) apod. Chování je kategorizováno jako dobré a špatné, je možné ho ekonomicky penalizovat a vést o jedincích podrobné údaje. Toto hodnocení vychází z předpokladu rovnosti mezi jednotlivci, vede k homogenitě, ze které se odvozuje norma konformity.

Disciplinární moc v současnosti funguje obráceně, nežli tomu bylo v minulosti. Tradiční forma moci, např. moc suverénního vládce, se neustále zviditelňovala a „ukazovala“ na veřejnosti a objekty na okraji k ní vzhlíželi, kdežto dnes je nám samotná moc skryta a nejviditelnější jsou její objekty. Podrobnosti každodenního života jedince jsou oproti minulosti důkladně rozebírány a stavěny na „obdiv“. Systematické shromažďování individuální dokumentace umožňuje jejich bližší specifikaci a kategorizaci na skupiny, kolektivní faktory, vztahy, rozmístnění v dané populaci a tak dále (Foucault in Dreyfus a Rabinow, 2010).

Mocenské vztahy nejsou rovnostářské a jsou pohyblivé, moc nemůžeme označit jako něco konkrétního, je to spíše působení politických technologií v celém tělese společnosti. Pohyblivostí se myslí možnost časového i prostorového šíření těchto technologií, moc působí všemi směry, shora dolů i zdola nahoru. Zásadní je, že se uplatňuje i směrem zdola nahoru, avšak ne úplně uvědoměle nebo nevyhnutně s cílem. Moc působí v rámci celospolečenské komplexní strategické situace. Pociťujeme tlak ke strategickému cíli, který se vykonstruoval napříč historií, ale neumíme určit toho, kdo nás k cíli „tlačí“. Foucault to v rozhovoru s autory formuloval následovně: „ *Lidé vědí, co dělají; často vědí, proč dělají to, co dělají; ale nevědí, co to, co dělají, způsobuje.*“ (Foucault cit in Dreyfus a Rabinow, 2010: 284).

Subjekty mají před sebou pole možností, ze kterého realizují některý ze způsobů jednání, reakcí a chování, mají svobodu výběru. Moc a svoboda nestojí proti sobě, protože kdyby nebyla možnost svobodného jednání, mocenské vztahy by se musely spokojit s násilným donucováním.

²⁵ Uvozovky v Dreyfus a Rabinow (2010).

²⁶ Uvozovky v Dreyfus a Rabinow (2010).

4.4 Normalizace a disciplinarizace v anarchismu a kapitalismu

Zkoumaná hc-punková subkultura je úzce propojena s anarchistickými teoriemi, které se často projevují v jednání jedinců, kteří do ní patří²⁷, i převážná většina kolektivů, jež jsem v rámci svého výzkumu zkoumala, na tyto principy přímo (pojmenovává je slovem „anarchismus“) nebo nepřímo (nezdůrazňuje slovo anarchismus, ale řídí se jeho principy) odkazuje. Při porovnávání vnitřní logiky anarchismu a kapitalismu si můžeme uvědomit, jak se vypořádávají s otázkou normalizace a disciplinarizace.

Podle Ben-Moshe a kol. (2009) se anarchismus snaží eliminovat normalizaci, standardizaci a konformitu na rozdíl od kapitalismu, kterému tato kategorizace vyhovuje. Podle autorů kapitalismus v tomto smyslu v podstatě odporuje přirozenosti, která není jednotvárná, nýbrž rozmanitá, pro logiku kapitalismu však nevýhodná. Za účelem efektivní výroby, marketingu a spotřeby, kapitalismus kategorizuje a standardizuje až do momentu, kdy je téměř všechno uspořádané v „kolonkách“. Kapitalismus prosazuje rozdíly a hierarchie mezi lidskými identitami, intelektem a schopnostmi a zároveň jedince rozděluje do tříd a třídních vrstev podle jejich přístupu k výrobním prostředkům. Tělesně i mentálně postižení jedinci jsou v tomto modelu chápáni jako články, které zpomalují produkci a snižují profit a poté jsou exkomunikováni ze systému, což znamená, jak autor uvádí, že jejich „neschopnost“ je příčinou i následkem jejich chudoby. Jak Davis (cit in Ben-Moshe a kol., 2009) výstižně poznamenává, nežijeme v demokracii, ale v „normokracii“.

Pro oslabení kapitalismu je nutné redefinovat koncepci „postižení“ a postavit se za práva jedinců, kteří jsou ve společnosti stigmatizováni, zjednodušit anarcho-socialistický diskurs tak, aby byl srozumitelný všem, vytvářet podklady informovanému odporu proti stávajícímu systému. Tímto způsobem se můžeme osvobodit od předdefinovaných kategorií a stát se autonomními občany²⁸.

Možnost, jak neustále v jistém smyslu odolávat zaběhnutým stereotypům, předsudkům, ale také možnost, jak problematizovat vlastní identitu, poskytuje podle Foucaulta (in Markula, 2003) neustálé kritické myšlení, sebezpytování a sebereflexe. Tento přístup může vést k utváření nových typů subjektivních pocitů a zkušeností a otevřít prostor pro jiné interakce se sebou samým i s ostatními. Praktická forma proměny zahrnuje

²⁷ I když, ne všichni se označují jako anarchisté, a to i v případě, že se základními principy anarchismu řídí (Grubacic, Graeber, 2004).

²⁸ Autonomního občana chápou, tak jak jej popsali Miller a Rose (in McNay, 2009); tj. osobu, která řídí různé oblasti svého života – práci, domácnost, penzi, pojištění, osobní vlastnictví a to zodpovědným a prozíravým způsobem ve snaze vyhnout se riziku a maximalizovat své štěstí.

každodenní praxi, skrze kterou individuum konstantně znovu-vytváří samo sebe jako umělecké dílo. Vztah jedince k sobě samému je něco jako kreativní činnost, neustálý proces tvoření. Podle Foucaulta (tamtéž) umění umožňuje zrod nových životných forem. Když budeme chápat svůj život jako umělecké dílo, získáme schopnost kreativně přistupovat a vyzývat limity "přirozené" identity.

Ben-Moshe a kol. (2009) blíže specifikují základní črty anarchismu v opozici k fašismu a neoliberalismu. Fašismus byl charakterizován mottem „v jednotě je síla“, kdežto anarchismus spíše specifikuje „v rozmanitosti je síla“. Neoliberalismus inklinuje k chápání společnosti jako skupiny na sobě nezávislých jedinců, naproti předpokladu potřeby a nevyhnutelnosti kooperace jedinců proklamované v anarchismu. Neoliberalismus primárně považuje jedince za samostatné jednotky (výrobce a spotřebitele), které sledují jistý cíl, mají rovný přístup na trh, na němž prodávají svůj lidský kapitál. Naproti tomu anarchismus počítá s mnohými (co do počtu i rozmanitosti) jedinci, kteří spolupracují ve snaze podílet se na společně určeném cíli. Dokud budeme nahlížet na jedince optikou kapitalismu, který má tendence přiklánět se ke kategorizování jednotlivců podle „kvality a kvantity“ lidského kapitálu, jenž nabízí, skupiny jedinců budou ve společnosti i nadále sužovány modely normality, marginalizování a posuzování hledisky normality a deviace.

Závěrem teoretické části bych ráda shrnula, že jsem se prostřednictvím vybraných teorií snažila nastínit provázanost mezi ideologií hc-punkové subkultury a anarchismem, hlavní rozdíly mezi hc-punkem a neoliberalismem a reakce na ně, charakteristické črty současné neoliberální společnosti ve spojitosti s individualizací a komodifikací vztahů, nesouhlas hc-punkové subkultury s těmito procesy a zejména s mechanismy normalizace a disciplinarizace jedinců ve společnosti. Ve výzkumné části ukážu, jak se mnou zkoumané kolektivy a informátoři v praxi vyrovnávají s denně žitou zkušeností oplývající opačnými hodnotami, než z jakých hc-punková subkultura vychází.

Empirická část

5. K metodologii výzkumu

„Etnografie je kreativní proces, ve kterém se prolíná vytváření dat, teoretizace, reflexivita, různé způsoby psaní stejně jako sociální vztahy v terénu i v epistémické komunitě ...otevívá jedinečný konceptuální prostor pro souměřitelné zkoumání sociálních, diskurzivních, emocionálních, spirituálních, tělesných i materiálních rozměrů skutečnosti.“ (Abu Gosh, Stöckelová, 2013: 7).

5.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky

Hc-punková subkultura ostře kontrastuje s hodnotami a normami mainstreamové kultury, konfrontuje obecně přijímané normy a ideje, zejména se vymezuje vůči komodifikaci a kapitalistickému tržnímu systému, stereotypům každodenního života (stravovací návyky, předepsané normy chování, vzhledu, xenofobii atp.) a klade důraz na toleranci. Ve svém předešlém výzkumu (Kumová, 2011) jsem zkoumala nakolik se subkulturní ideologie hardcoru (kterou si informátoři sami „stanovili“) a posléze veganství promítá do jejich výběru zaměstnání. Jak se ukázalo, informátoři se více méně smířili s tím, že sehnat práci, která by splňovala všechny jejich požadavky, bylo z různých důvodů téměř nemožné, a proto hodně odkazovali na „život po práci“. Ukázalo se, že po práci tráví často čas společným plánováním a realizováním aktivit, které jsou pro ně důležité.

V tomto výzkumu se věnuji zkoumání těchto aktivit vznikajících na základě kolektivní spolupráce a to z několika pohledů. Za první mě zajímají kolektivy obecně – jejich náplň, činnost, organizace, výstupy, s tím, že se speciálně zaměřím, nakolik se mnou zkoumané kolektivy odklánějí od propagovaných anarchistických principů fungování a přejímají stereotypy chování z převládající mainstreamové společnosti. Za druhé budu zkoumat, nakolik se jedná o (ne)vědomý odpor jedinců, kteří fungují v kolektivech, proti komodifikaci a individualizaci, která je naší společnosti vlastní.

Na základě výzkumného problému jsem si stanovila dvě výzkumné otázky:

1. Jak se individualizace a komodifikace projevuje v hc-punku?
2. Jak jedinci odporují individualizaci a komodifikaci v hc-punku?

5.2 Výzkumná strategie

Podstatou kvalitativního výzkumu je „zjistit pokud možno veškeré jevy, které se vyskytují ve vybrané skupině, a tyto jevy pak interpretovat; tj. nalézat v dané skupině nějaké struktury, vazby, pravidelnosti.“ (Novotná, 2012). Detailně zkoumá povahu jevu, netáže se však po četnosti jevů, nebo síle vztahů mezi proměnnými.

Je tzv. induktivní metodou poznání, hledá porozumění sociálního problému, vytváří o něm komplexní a holistický obraz, analyzuje různé typy dat sebraných v přirozeném prostředí, tvoří předběžné závěry na základě objevených pravidelností, případně ověřuje a produkuje nové teorie. V kvalitativním výzkumu se sledují proměnné vztahující se ke skupině subjektů (v mém případě k jedincům z vybraných kolektivů v rámci hupkové subkultury), interakce a komunikace, sdílená zkušenost, vzorce jednání, kdy součástí výzkumu je i samotný výzkumník. Proto výzkumník musí mít na paměti, svou tzv. analytickou pozici cizince, což znamená, že se brání resocializaci do poznávané kultury, zachovává si svou perspektivu a snaží se neztratit rozlišovací schopnost mezi oběma (Novotná, 2012/13).

Novák (2013) zdůrazňuje, že není nevyhnutelné bránit se resocializaci do poznávané kultury, když je role výzkumníka jako akademika a aktivisty reflektovaná. Jedná se o koncept tzv. *třetího prostoru* podle Routhledgea (cit in Novák, 2013), kdy se tyto dvě role setkávají, ani jedna nepřevládá, ale naopak se vzájemně podvracejí, narušují, kritizují.

5.3 Techniky sběru dat

V rámci mého výzkumu jsem využila kombinování metody polostrukturovaných rozhovorů a metody zúčastněného pozorování. Polostrukturovaný rozhovor je vhodnou technikou, když chceme získat subjektivní názor informátora. Skládá se z dopředu určeného seznamu otázek (viz. příloha č. 1), které obvykle nemají přesně dané pořadí a znění. Nicméně jsou postaveny s ohledem na jejich smysl a také tematicky, abychom nepřebíhali od jednoho tématu ke druhému, nebo aby se témata nestřídala moc rychle, což může mít za následek nedostatečné zapojení informátora do rozhovoru. Důležité je ponechat dotazovanému prostor, aby se necítil při rozhovoru dirigován, a uvědomit si, že jako partneři v rozhovorech zastáváme různé role (proměna klíčové role tazatele v začátku na roli vedlejší z pohledu dotazovaného, který se načas ujímá vedení). Rozhovory jsem

průběžně přepisovala komentovanou transkripcí, přepis jsem obohatila o zaznamenání významné pauzy, odmlky, smích, nejistotu a důraz v projevu informátorů. Před každým rozhovorem jsem slovně obeznámila informátory, k čemu mi budou sesbíraná data sloužit a zároveň jsem žádala o souhlas s nahráváním rozhovoru (srov. Kaufman, 2010, Konopásek, 1997).

I když jsem před samotným výzkumem očekávala, že stěžejní pro zodpovězení mých výzkumných otázek budou zejména polostrukturované rozhovory, v průběhu výzkumu se ukázalo, že co jsem původně plánovala jako doplňující metodu, tedy zúčastněné pozorování, bude také zastávat významnou pozici.

V průběhu výzkumu jsem se snažila získat výhody z hledání kompromisu mezi dvojí pozicí, kterou popisuje Nedbálková (2007), tj. insiderky participující v dané subkultuře a outsiderky jako výzkumnice čerpající z akademického prostředí. Zejména dlouholeté zkušenosti ve zkoumané oblasti mi pomohly rozlišovat při zúčastněném pozorování jemné nuance v chování informátorů, protože „vědí, že jsou mnou zkoumání“, ale také uchopit témata, která jsou svým způsobem záměrně zatlačována do pozadí, kvůli snaze zachovat přátelské vztahy zejména informátorů mezi sebou navzájem. A v neposlední řadě reflektuji, jak neohrabaně mám tendenci působit, když se v terénu pohybuji se záměrem zkoumat a získat z každého pozorování nějaký poznatek, který bych mohla využít ve výzkumu. Tyto všechny a mnohé jiné jsou, jak poznamenává Hodkinson (in Hajdíková, Prokúpková, 2011), výhody a nevýhody plynoucí z tzv. insider research. Přičemž největší výhodou takového výzkumníka je, že zná dané prostředí, sdílí podobné hodnoty a rozumí jazyku, umožňuje mu to snazší vstup do terénu, úspěšnější navázání kontaktů s participujícími. Toto si však vyžaduje větší obezřetnost a neustálou reflexi výzkumu.

Reflexe výzkumu je důležitý neustálý proces, který probíhá na více rovinách, jak v čase (ne pouze před začátkem, nebo po dokončení výzkumu, ale v celém jeho průběhu), tak i v prostoru, do kterého „zdánlivě“ vstupujeme a vystupujeme z něj, ale také v úrovni interakcí s ostatními, kteří jsou jeho součástí a vzájemně reflektují sami sebe a zejména sebe navzájem (Abu Gosh, Stöckelová, 2013).

5.4 Výběr vzorku

Rozhovory jsem provedla s dvanácti informátory v období únor – duben v roce 2014. Informátory jsem vybírala pomocí účelové strategie výběru vzorku, protože mě

zajímali jedinci patřící do hc-punkové subkultury, kteří jsou zároveň aktivními členy různých kolektivů. Jako techniku konstrukce vzorku jsem použila výběr nabalováním (snowball sampling). Nejdříve jsem plánovala vybírat informátory tak, abych dosáhla genderové vyváženosti vzorku, nicméně, jak mě na to chytře upozornil můj vedoucí, snažila bych se hledat vyváženost, kde není. Proto jsem si sice na začátku kolektivy sama vybrala, ale koho z těch kolektivů mi doporučí informátoři, jsem se z velké části snažila ponechat zcela na nich. Ukázalo se, že vybírali „ty aktivní, nejvíce viditelné a angažované“, což stanovilo konečný poměr vzorku osm mužů a čtyři ženy. Až na dva informátory, všichni žijí v Praze (i když z ní převážně nepochází), tři z nich (muži) mají středoškolské vzdělání, ostatní mají minimálně bakalářské vzdělání a pět z nich v současnosti studuje na vysoké škole. Pouze dva z nich jsou v současnosti nezaměstnaní, ale pracují příležitostně (brigády), všichni jsou svobodní a bezdětní. Věková hranice se pohybuje od 25 – 33 let. Kompletní soupis informátorů je součástí příloh (viz. příloha č. 2).

5.5 Analyzování dat

Analýzu jsem prováděla otevřeným kódováním, jednotlivé rozhovory jsem rozčlenila na segmenty, které jsem kódovala. Ke vzniknutým kategoriím jsem si dělala poznámky, některé kategorie se ukázaly z hlediska mých výzkumných otázek jako nedůležité, jiné vykrystalizovali samy bez ohledu na kostru rozhovoru, již jsem stanovila, a v převážné většině rozhovorů se soustavně opakovaly.

Při analyzování dat jsem se řídila principy, jak je popsal Konopásek (1997). Opětovně jsem četla a vyhodnocovala sesbíraná data, která jsem při provádění analýzy různými způsoby kategorizovala, rozdělovala, spojovala a přeskupovala. Kromě sesbíraných dat jsem využila i poznámky, které jsem si k informátorům nebo samotnému výzkumu poznamenala (situace, zabarvení hlasu, mé i informátorovo rozpoložení, atmosféru při rozhovoru apod.). Tyto poznámky mi umožnily zpětně si vybavit skutečnost, ze které čerpám, takže moje výzkumná část nebude redukována pouze na sesbíraná data. Vytvářela jsem mnoho verzí, abych se mohla k těm původním vrátet a případně předefinovat svůj vlastní postup.

6. Moje pozice ve výzkumu

Podle Leache a Haunssa (in Creasap, 2012) hranice scény podléhají neustálé proměně, čímž se též posouvá hranice pro to, kdo do scény patří a kdo ne, nebo v terminologii sociologických věd, koho můžeme považovat za insidera anebo outsidera. Tvrdí, že to, kdo do ní bude patřit, se zakládá na kulturních významech, jako například styl oblékání nebo vkus. Naproti tomu Creasapová (2012) na základě vlastního výzkumu zjistila, že o tom, kdo do ní patří, podle ní rozhodují přátelské vztahy mezi jedinci a solidarita, která mezi nimi vzniká na základě rituálů, jež sdílí (hraní v kapele, účast na akcích, protestech). Na základě vlastní dlouholeté zkušenosti ve scéně a mého předešlého výzkumu se k jejím závěrům přikláním.

Při předešlém výzkumu provedeném před necelými třemi roky, jsem se ještě specifikovala jako insider na okraji subkultury. I když jsem nápadně nezměnila své chování, oblékání nebo názory, díky svému partnerovi, který patří do jádra pražské hc-punk scény, jsem se v posledních letech v něm ocitla i já (tuto pozici více rozepíší v následující kapitole). To i navzdory tomu, že nejsem veganka (jsem vegetariánka, téma veganství se hodně tematizuje zejména v pražské hardcorové scéně) nebo výrazně nenásleduji subkulturní ideologii (straight edge, anarchismus, jiné politické teorie atp.), což by také mohlo mít pozitivní vliv, a v neposlední řadě i navzdory tomu, že do doby, než se moje pozice změnila, jsem byla spíše neaktivní konzumentka subkultury. To naznačuje, že moje pozice se nezměnila v závislosti na tom, že jsem začala být „angažovaná a aktivní“, ale přímo naopak, po změně pozice skrze přátelské vztahy z insiderky-konzumentky na okraji, jsem se přesunula do středu a „zaktivizovala jsem se“. Poslední roky kamarádům při některých aktivitách pomáhám, ale nepodílím se na organizování jejich podoby, provedení apod. Při rozhovoru s jedním informátorem (mimo „formální“ rozhovor, který jsem s ním vedla) vyšlo najevo, že mě někteří aktéři ve scéně mohou tak vnímat: „já myslel, že ty jseš vegan-straight edge, že vy všichni jste tam takový to, praví hardkoristi“ (David).

Nicméně, bych ráda zdůraznila, že v hc-punkové subkultuře existují jisté hranice, v rámci nichž jedinec musí přijímat subkulturní ideologii (zejména otázky rasismu,

xenofobie, homofobie apod.) a to rozhodně více než subkulturní styl²⁹ (dnes již hodně rozmělněný).

6.1 Není jádro jako jádro

Momentálně bych se označila za jedince *spíše* v centru této scény, nicméně tato pozice si vyžaduje podrobnější rozbor. Jak jsem popsala ve své práci, charakteristickým znakem jedinců patřících do centra scény je jejich angažovanost, aktivity organizované skrze princip DIY (Kumová, 2011). Při těchto aktivitách se nicméně jedinci dělí ještě na ty, kteří jsou, řekneme, „angažovanější“, od nichž většinou vycházejí impulsy k nějaké aktivitě, a pak na ty, kteří jsou též více méně aktivní, ale „podpurným“ způsobem. Tyto pozice se různě prolínají, z impulsových jedinců se při některé aktivitě stávají podpurní a naopak. Nicméně já zastávám pouze podpurnou roli a proto se domnívám, že jsem momentálně v centru subkultury, ale obrazně řečeno hraji vedlejší roli.

6.2 Když teorie v praxi kolabují a dveřník zavírá dveře

Ryška (2013) porovnává vztahy mezi informátory a výzkumníky, tvrdí, že jsou podobné těm v běžném životě, mohou je provázet konflikty a nedorozumění a mocenské vztahy. Ani já jsem se tomu nevyhnula, ačkoliv jsem neprováděla zúčastněné pozorování ad hoc, nýbrž se ve zkoumaném terénu pohybuji z osobních zájmů již několik let. Můj partner, který byl již od začátku naší známosti aktivním jedincem v hc-punkové scéně mě svým způsobem již po druhé (prvně při výzkumu bakalářské práce) slouží jako gatekeeper (dveřník)³⁰, což skýtá i negativní zkušenosti.

Jak je z textu patrné, můj partner je (nebo alespoň ze začátku byl) pojítkem mezi mnou a některými lidmi z centra subkultury. Z těchto důvodů se podle mě cítí ve scéně autentičtější, a možná proto, se v ní já cítím méně autentická. Proto má často tendence mluvit mi do výzkumu, ukazovat mi, čeho si mám všimnout, říkat, „jak se věci mají“, přesvědčovat mě nebo například mi „naznačovat“, co bych měla, nebo neměla psát do

²⁹ Heřmanský a Novotná (2011) popisují tři základní složky subkulturního stylu podle Hebdige (1979) a tím je vizáž (celkový vzhled jedince), vystupování a slang. Subkulturní styl jednak vyjadřuje subkulturní ideologii nositele a zároveň demonstuje jeho identitu jako člena subkultury. Členy odlišuje nejenom od mainstreamové společnosti, ale také od jiných subkultur a také od sebe navzájem. Mezi stylem a ideologií existuje napětí, které plyne z různého důrazu, který na ně kladou členové subkultury. Mladší členové obecně kladou větší důraz na styl, starší na ideologii. Tento problém je vnímán jako nedostatek autenticity u obou přístupů, zastánci ideologie vnímají zastávce stylu jako nedostatečně autentické a naopak.

³⁰ Hammersley a Atkinson in Nedbálková, 2007.

práce. Na příkladu jedné takové situace ukážu, jak se náš mocenský boj odehrává (neměla jsem to zapsané v deníku, takže to píšu z paměti, jména jsou změněná):

Přišel k nám domů jeden kamarád, který právě přišel z jedné aktivity, která se pojí na jeden kolektiv v hc-punkové scéně, o kterém nebudu konkrétně psát z bezpečnostních důvodů. Tak jsem řekla: „*Hm, no vidíš, to by bolo zaujímavé urobiť z niekým z nich rozhovor.*“ On na to: „*No jasné, tak kontaktuj Karla, dyť se s ním znáš, tak není podle mně problém.*“ A na to můj partner: „*To hádam nie, je ti jasné, že o tom asi nie je v pohode písať.*“ Rozhovor se dále odehrával ve zvláštní náladě, protože jsem měla pocit, že jsem dostala políček, a to ještě před naším společným kamarádem. Nicméně jsem již před touto situací nad tím přemýšlela a uvědomila jsem si, že tento kolektiv nechci ve svém výzkumu kvůli bezpečnosti zkoumat.

Rozhodla jsem se, že budu dělat rozhovor i s mým partnerem, protože bych jinak zbytečně přehlížela jeho významnost pro svůj výzkum. V tomto ohledu mě zpětně velmi inspirovala Dvořáková (2013), která dlouhodobě přehlížela význam své klíčové průvodkyně Maji při terénním výzkumu. Jak popisuje, byla ze strany Maji podrobena manipulaci, hierarchii a mocenským vztahům: „... náš vztah je neustálým zjednáváním hierarchií – podřízením a dominance mezi etnografkou a partnerkou ve výzkumu.“ (tamtéž: 194). Zatímco autorka si „vyčítá“, že nebyla schopna dlouhou dobu si významnost Maji uvědomovat a „nebrala ji vážně“, já se naopak musím naučit některé poznámky svého partnera vedené mocenskými vztahy a nadřazeností selektovat a „nebrat jej vážně“.

Pro ještě lepší představu, kam až někdy jeho snaha o „kontrolu“ nad mým výzkumem zasahuje, uvedu další příklad. Opět udělám rekonstrukci rozhovoru z paměti, jelikož jsem si ji nemohla zapsat:

Jsem v koupelně a najednou přijde z kuchyně můj přítel a říká věci, které se týkají vztahů v kolektivu a zejména něčeho, co ho trápí. Něco nefunguje úplně, jak by si přál a neví jak to řešit. Já na to: „*Uhm, vidíš macko, toto je ono. Toto presne by sa mi hodilo do diplomovky, o tom presne píšem.*“ A on: „*Peťka, toto tam prosím nedávaj, áno? Si už ako tvoj vedúci bakalárky, bože ako sa volal?*“ Já: „*Heřmanský.*“ On: „*No jasné, ako ti radil stále skúmať, čo hovorím.*“ Já: „*(smiech) no dobre macko, tak toto tam nedám.*“ Spokojený odchází dále se rozčilovat nad situací do kuchyně.

Mně zatím dochází, že to nejsem já, kdo je tu pánem situace, anebo jak říká Ryška (2013): „*bylo by pošetilé domnívat se, že vztahy mezi antropologem a informátory fungují jednosměrně nebo dokonce, že jejich opraťe drží v rukou antropolog.*“ (tamtéž: 110).

Snaha měnit moje „vstupy“ do výzkumu nepochází jenom od něj, ale i od dalších kamarádů, se kterými jsem dělala rozhovor. Další zkušenost ukázala, že jsem, podobně jako jsou moji aktéři vystavení mé zvýšené pozornosti, i já a můj výzkum předmětem zájmu, námitek a vzdoru ze strany aktérů (Hajdáková, 2013).

Zjistila jsem, že beze mne o výzkumu mluví a to kolikrát ještě před tím, než s někým skutečným rozhovor, který mám naplánovaný. Například před jednou z informátorek jsem se vyjádřila o našem společném kamarádovi, se kterým jsem dělala výzkum k bakalářské práci, že má výborný slovní projev a že je vlastně někdy hrozně poslouchat ty rozhovory, když slyším mluvit sebe a někdy i ostatní. Pár dní poté přišla naše společná kamarádka (bydlí spolu a jsou si blízké) ke mně na rozhovor a řekla mi: „*Milada mi říkala, že jsi říkala, že Kamil měl skvělej slovní projev, tak jsem si řekla, že ho musím tromfnout (smích).*“ Já na to: „... *(smiech) ále nie, ty máš tiež skvelý slovný prejav, a v podstate väčšina z vás, dúfam, že ťa to zbytočne nevystresovalo!*“ Ona: „...*né, (smích), ale jako přemýšlela jsem doma, o čem budu mluvit a že si musím na to dávat pozor.*“

Nicméně i navzdory tomu, že tato moje pozice insiderky a v podstatě kamarádky většiny mých informátorů na jednu stranu výzkum stěžuje, na druhou stranu je nevyhnutelná pro samotný výzkum, jak popisuje Dvořáková: „...*vztahy blízkosti a přátelství s výzkumnými partnery jsou velmi důležitou součástí výzkumu, který by bez těchto vztahů postrádal svou informační hloubku, porozumění.*“ (2013: 179).

Vztah mezi mnou a subjekty mého výzkumu je dle Geertze (in Hajdáková, 2013) částečnou fikcí vyznačující se křehkostí, omezenou reciprocitou a morálním napětím, které je nutné vzít v potaz a reflektovat jej, ale zároveň se mu v jednání vyhnout. Problém vztahu mezi antropologem a informátorem pojmenoval antropologickou ironií, kdy utváříme vztahy, které jsou částečnou fikcí, ale nejsou nepravdivé. Budu se snažit postupovat podle Hajdákové (tamtéž) a nahlížet na tyto vztahy jako na to, že: „... *ironický vztah a mezera mezi antropoložkou a informanty jsou zásadní z hlediska metodologie, epistemologie a etiky, a proto je nutné, aby se samy staly objektem zkoumání.*“... „*Nepříjemné pocity v terénu je možné chápat jako klíč k reflexi, objektivizaci vztahu a mezery mezi antropoložkou a informanty...*“ (tamtéž: 136).

7. Výsledky výzkumu

7.1 *Jaké kolektivy jsem zkoumala*

Pro lepší orientaci v textu bych na začátek ráda udělala malou odbočku a zevrubně popsala několik kolektivů, které jsem zkoumala. Výzkum proběhl na vybraných víceméně „pražských“ kolektivech, v nichž bylo poměrně velké zastoupení členů, kteří nepocházejí z Prahy, ale všichni až na dva informátory v ní bydlí. V jednom případě informátorka spolupracuje s „mimopražským“ kolektivem a je jeho součástí a další dva informátoři fungují paralelně v několika mimopražských i pražských kolektivech (s pražskými informátory hrají ve více kapelách a těchto několik kapel dohromady zaštiťuje více aktivit rozdělených do několika kolektivů).

Svou náplní a taktiky bychom kolektivy mohli připodobnit nejnovějším sociálním hnutím, jak je popisuje Novák (2013b): zpochybňují logiku hegemonie, snaží se jednat mimo státní a korporátní mocenské struktury, uplatňují přímou akci v jednání, a i když postrádají ucelenou ideologii, cílem jsou pro ně organizace, které vytvářejí bez hierarchie, dominance a útlaku. Jedinci v kolektivech neapelují na vlády a korporace, aby změnili své chování, ale svých cílů dosahují produkováním jiných vzorců chování, oproti těm prosazovaným v neoliberální globální hegemonii, čímž možné alternativy v praxi potvrzují a zvnitřňují. Vychází z předpokladu, že svoboda a emancipace není to, o co musíme žádat, ale je nutné je uplatňovat a praktikovat, až se samy stanou výsledkem jednání. Podle Daye (in Novák, 2013b) nemusíme tato hnutí nevyhnutně chápat ve smyslu klasických sociálních hnutí, ale jako neustále se měnící sítě aktivistických skupin a komunit.

V praxi kolektivy používají postanarchistické rezistentní strategie, jak je popsal Hušek (2010), kdy využívají „slabé“ body systému pro svou expanzi a vůči těm „silným“, posilujícím asymetrické vztahy, se staví do opozice. Tyto body nejsou pevně stanoveny a identifikují se až na základě přímé intervence vůči nim. Od klasických anarchistických modelů se podle něho odlišují tím, že taktiky jednání nechápou jako lineárně plynoucí ve snaze dosáhnout jednoho cíle nebo vytvořit jednu proti-stranu, ale různé alternativní řešení.

Záměrně jsem ještě před výzkumem vybírala ty „větší, známější, dlouhodobě fungující“ kolektivy a také jsem pokaždé z každého kolektivu dělala rozhovor s více informátory. Domnívám se, že jsem tím získala jejich kompaktnější a plastičtější obraz a též se vyhnula tomu, že mě moje zkušenosti a mnohdy přátelské vztahy táhly k přátelům,

nebo k těm pro mě „viditelnějším, výraznějším“ tvářím kolektivu. Protože informátoři převážně fungují paralelně v několika kolektivech, popíšu zde ty, které se opakovaly, ty, které sami informátoři označovali jako důležité a mluvili o nich.

Food not Bombs³¹ Praha³² (dále jen FNB) je anarchistický kolektiv, který v Praze vaří dvakrát týdně vegetariánské jídlo pro lidi bez domova. Tento akt je chápán jako pozitivní forma protestu proti neustávajícímu financování zbrojního průmyslu a to i navzdory tomu, že narůstá počet lidí bez možnosti naplnit jednu ze základních životních potřeb, kterou je jídlo. Také je formou odporu proti stávajícímu kapitalistickému systému, jak se píše v manifestu na jejich internetových stránkách: „*Aktivisté FNB jsou přesvědčeni, že společnost založená na kapitalistickém systému si lidského života cení méně, než materiálního bohatství... Z FNB se stala platforma, na které se setkává množství skupin a jednotlivců bojujících proti ekonomickému a hospodářskému systému, protože dává příklad aktivního boje a reálného odporu.*“ Hlavními principy jsou recyklace potravin, které jsou vyřazeny z prodeje, vegetariánská nebo veganská strava z etických (kvůli utrpení zvířat) a ekonomicko-ekologických důvodů (produkce veganské stravy je ekologicky méně náročná a nasytí více lidí), antimilitarismus, rozhodování konsensem (který chápou jako rozhodování spravedlivé pro všechny), vydávání jídla všem lidem (bez rozdílu rasy, pohlaví, věku, národnosti či sexuální orientace). S těmito principy může každý kolektiv FNB pracovat podle své potřeby, protože neexistuje žádné centrální řízení této aktivity, ani vedoucí pracovníci.

Infocentrum Salé³³ je autonomní infocentrum, které spravuje anarchistický kolektiv, jenž nabízí prostor k realizaci různým antiautoritářským kolektivům a jednotlivcům. Denně zde funguje program (přednášky, promítání filmů a mnoho jiných akcí), podává se veganské jídlo za dobrovolnou cenu, k dispozici je knihovna s anarchistickou literaturou, freeshop a distro. Primárně je to podle manifestu kolektivu Salé však místo určené ke sjednocování jedinců, kteří nesouhlasí s kapitalistickým systémem, místo pro podporu solidarity a kolektivní zodpovědnosti ve snaze stát se autonomními jedinci.

Coffee Nerds for Liberation je kolektiv, který zaštiťuje několik v minulosti oddělených kolektivů: Coffee Breath Records³⁴ (internetové vydavatelství, které vydává hudbu, nebo záznamy koncertů zadarmo, lidé však mohou dobrovolně přispět. Tuto

³¹ Jídlo místo zbraní.

³² Více informací na <http://food-not-bombs.cz/co-je-food-not-bombs> /cit. 26.6.2014/.

³³ <http://sale.s.cz/index.php?clanek=info> /cit. 26.6.2014/.

³⁴ <http://coffeebreathrecords.bandcamp.com/> /cit. 26.6.2014/.

aktivitu kolektiv chápe jako odpor proti komodifikaci hudby jako takové a hudebnímu byznysu. Obdrženou částku průběžně věnují na benefiční účely; Revenge of the Nerds (kolektiv jedinců, kteří vydávají stejnojmenný zin a pořádají koncerty) a Music for Liberation³⁵ (DIY-hardcore-punkové nahrávací studio a vydavatelství).

Wolkrofka³⁶ byl autonomní, v současnosti již neexistující prostor, který se snažil fungovat na principu otevřené DIY komunity a poskytovat prostor alternativním nekomerčním aktivitám s důrazem kladeným na aktivitu všech členů a vzájemnou pospolitost. Konaly se zde koncerty, přednášky, výstavy, podávalo se zadarmo jídlo, prostor svého času působil jako komunitní bydlení (nejenom) pro kolektiv, který ho vedl. I když Wolkrofka měla svého času formální podobu občanského sdružení, členové si zakládali na tom, že nežádali a nepřijímali žádnou finanční pomoc. V současnosti si kolektiv hledá pro své aktivity nový prostor.

Dalším kolektivem bez názvu jsou jedinci, kteří organizují festival Utopia fest³⁷. Jedná se o multižánrový festival organizovaný na principech DIY, namířený proti tržním a komodifikačním vztahům ve společnosti. Kromě koncertů se zde každoročně konají přednášky, workshopy, divadelní vystoupení. Od posledního třetího ročníku spolupracují „organizátoři“ na pořádání festivalu s kolektivem Hluch crew³⁸. Kolektiv Hluch crew pořádá již několik let koncerty, benefiční akce, vydává zin Hlučál.

Genderfuck kolektiv v současnosti již neexistuje, nicméně v době, kdy byl aktivní, se snažil o kritiku heteronormativity, homonormativity, širší kritiku mocenských struktur, ale sloužil také jako prostor pro sebevyjádření, kreativitu a seberealizaci. Pod touto hlavičkou byly zorganizovány tři festivaly s názvem GenderFuckFest a mnohé jiné akce. Kolektiv se rozpadl v roce 2013, nicméně některé členky dále organizují a vytvářejí tyto aktivity, zatím však bez názvu.

Bikepunx³⁹ je kolektiv lidí, kteří již čtvrtým rokem pořádají cyklistické závody v Praze. Závody jsou organizovány na principech DIY. Cílem kolektivu je vymezovat se vůči tomu, jak je obecně ve společnosti pojímána městská cyklistika. Snaží se tímto způsobem problematizovat skutečnost, že kola doposud nejsou brána jako standardní dopravní prostředek a tedy i součást provozu, ale také zdůrazňují potřebu setkávání lidí se společnými zájmy a vytváření přátelských vztahů.

³⁵ <http://musicforliberation.com/> /cit. 26.6.2014/.

³⁶ <http://www.mistnikultura.cz/sdruzeni-%E2%80%9EWolkrofka%E2%80%9C-pomaha-lidem-objevit-alternativni-umeni> /cit. 26.6.2014/.

³⁷ <http://utopiafest3.wordpress.com/> /cit. 26.6.2014/.

³⁸ <https://www.facebook.com/hluchcrew/info> /cit. 26.6.2014/.

³⁹ <http://bikepunx2011.wordpress.com/> /cit. 26.6.2014/.

Další kolektiv lidí, který nemá svůj konkrétní název (pro účely práce budu používat název kolektiv Věžnička), pořádá letos již osmý festival DIY: Fotbal proti rasismu⁴⁰. Kromě samotného fotbalového zápasu jsou zde přednášky, koncerty, divadlo, workshopy. Myšlenkou akce je vytvářet protiváhu obecně sdílené spojitosti fotbalu jako sportu, kterého se účastní zejména radikálně pravicově orientovaná část populace. Důraz není kladen tolik na samotnou hru (vítězí družstvo se zajímavými kostýmy), jako na odstranění stigmatizace fotbalu jako sportu s ideovým konceptem a také na vytváření prostoru pro setkávání široké veřejnosti. Na festivalu se striktně podává veganské jídlo, několik posledních ročníků ve spolupráci s kolektivem FNB Praha.

Jako poslední bych ráda představila kolektiv lidí, kteří stojí za tvorbou již druhého Anarchistického festivalu knihy⁴¹, který má kromě prezentace anarchistické literatury a přednášek poskytnout prostor pro antiautoritářské hnutí, kde je možné diskutovat a vytvářet nové aktivity. Festival má široké mezinárodní zastoupení, přednášející pocházejí z akademického i laického spektra.

⁴⁰ <http://fpr.musicforliberation.com/> /cit. 26.6.2014/.

⁴¹ <http://anarchistbookfair.cz/> /cit. 26.6.2014/.

8. Individualizace v hc-punkové subkultuře

Pro lepší orientaci v textu jsem výzkumné otázky rozdělila tak, že se v první části budu věnovat tomu, jak se projevuje individualizace v hc-punku a jak jí jedinci skrze spolupráci v kolektivech odporují. V druhé části pak rozebírám různé projevy komodifikace v subkultuře a posléze v kolektivech a jak na ně jedinci reagují. Dovoluji si upozornit, že tyto dvě části není možné chápat jako oddělené. Odpor proti individualizaci je často veden s cílem odporovat v praxi komodifikaci a s komodifikací vztahů se jedinci často vypořádávají skrze sdílené aktivity a kolektivní jednání.

8.1 Otevřené a (spíše) uzavřené kolektivy

Je zřejmé, že kolektivy, které jsem zkoumala, se liší nejen co do samotné povahy jejich činnosti, ale také jejich charakteru obecně. Rozhodující je náplň kolektivu, respektive to, jakou aktivitu kolektiv „zaštiťuje“. Pro lepší pochopení budu používat dichotomii otevřených a (spíše) uzavřených kolektivů, což chápu z hlediska jejich otevřenosti anebo uzavřenosti k nově přichozím zájemcům. To zároveň souvisí s jejich postojem k individualizaci vztahů obecně.

Zapojit se do otevřených kolektivů, pro jejichž činnost je výhodnější, aby se jí účastnilo co nejvíce lidí (např. FNB, Infocentrum Salé, již neexistující Wolkrofka), je jednodušší, než zapojit se do uzavřených kolektivů, jejichž aktivity bych popsala jako spontánnější s nepravidelnými „výstupy“. Otevřené kolektivy nefungují tolik na přátelských vztazích (i když na jejich základě samotné kolektivy vznikají), ale spíše formálněji, s cílem pravidelně provozovat činnosti. Jako například vařit jídlo pro bezdomovce, nebo zajistit program na každý den v měsíci v „komunitním prostoru“, jakým je třeba Infocentrum Salé nebo byla Wolkrofka. Nutno podotknout, že jedinci, kteří se těchto aktivit účastní, se dále často „skupinkují“ a dělají je společně se svými přáteli. Jako například dvě informatorky, které spolupracují v jiném kolektivu, jeden den v měsíci zabezpečují program v Infocentru Salé, jiní informátoři tvoří se svými kamarády jednu z mnoha skupin, které se v rámci FNB střídají při pravidelném vaření jídla.

V těch uzavřených kolektivech jsou to činnosti, kde může být pravidelné vydávání zinu, což je organizačně na počet lidí nejnáročnější aktivita (je potřeba sehnat velké množství přispívatelů, ale poté jeho tvorba již není tak časově náročná), anebo vydávání desky, uspořádání koncertu nebo jiné události, což jsou spíše nepravidelné, někdy okrajové

činnosti. Aktivity v kolektivech se plánují náhodně, spontánně, tím, že jedince spojují přátelské vztahy a tráví spolu čas. Z tohoto důvodu nejsou podle mě tolik otevřené novým zájemcům. Opět ale musím zdůraznit, že uzavřené kolektivy by bylo vhodnější označovat za „spíše uzavřené“ a záleží dále na daném kontextu, jedincích, činnosti, které umožní ostatním vstupovat a připojit se ke kolektivu. Bariérou může být například fyzický prostor, jak uvádí Creasapová (2012), která při svém výzkumu kontrakturních hnutí ve Švédsku narazila na to, že nejsou přístupné, zejména proto, že se jedinci setkávali na soukromých místech, barech a vstup do nich byl umožněn pouze těm, již se znali. V případě mnou několika zkoumaných kolektivů, se množství aktivit uskutečňuje v soukromých bytech několika jedinců, kdy někteří z nich spolu bydlí a zároveň tvoří kolektiv.

8.2 Organizace činností v otevřených a uzavřených kolektivech

Otevřené kolektivy kvůli koordinaci většího množství jedinců i činností oplývají „formálnějšími“ způsoby organizace. Uvozovky ve slovu formálnější poukazují na to, že ve velké míře kolektivy kladou důraz na to, aby fungovali spíše „organicky a spontánně“ než podle přesně daných stanov a pravidel. Rozhodně se nejedná o praktiky spojené s členstvím v organizaci, jak je popisuje Novák (2013b), jako například vstupní rituály, členské průkazky a členský život. Pevně daná pravidla se týkají pouze rozdělování „pracovních směn“ (ty jsou dobrovolného charakteru a nejsou placeny), dodržování harmonogramu programu. V případě Infocentra Salé (nebo bývalé Wolkrofy) se program připravuje na měsíc dopředu, jednotlivci si rozdělí směny. Vedou si různé deníky a záznamy, kde si tyto poznámky zapisují. Jsou uloženy na místě, tak, aby k nim měli všichni přístup, není určena žádná osoba, která by tyto deníky spravovala. Počet směn nemusí být nutně vyrovnaný, informátoři zdůrazňovali možnost svobodného rozhodování o tom, nakolik se jednotlivci chce zapojit do aktivity. Nicméně odkazují na „zodpovědnost individua“, očekávají, že se bude do aktivity sám od sebe zapojovat:

„(...)to jakoby vod člověka zároveň i něco vyžaduje, že to není klasický spolubydlení, takže se to tak nějak vočekává, že se tady nějak bude vkládat jako mrtě svý energie...“ (Matěj)
„Není úplně podmínka, jakože musíš si vzít za měsíc pět směn a nevím, udělat šest večerí, ale jako něco tady dělat no.“ (Vlasta)

Nakolik to funguje v praxi, záleží na „reflexi zodpovědnosti“ jedinců v kolektivu. V případě, že kolektiv nefunguje úplně podle představ, dokážou se s tím ostatní více méně dobře vypořádat (pokaždé se však jednalo spíš o krátkodobou výjimku). Zejména proto, že se neustále snaží ponechávat druhým možnost výběru, což je stěžejní a jinak pro ně nemá význam aktivitu dělat (a často je i důvodem pro odchod z kolektivu):

„No rozdělili jsme se na lidi, který budou honit ostatní lidi (smích), aby si tam ty směny dávali, což zrovna padlo na mě, tahleta úloha, že jako budu rozdělovat ty směny, takže to vypadalo veskrze tak, že jsem čtyři dny v tejdnu byla za barem (smích) a tři dny tam teda byl někdo jinej.“ (AniNe)

Kolektivy disponují v rámci svých aktivit různým množstvím peněz, jedná se o rozmezí od několika tisíc až po desítky tisíc Korun. Peníze se většinou sbírají na jednom místě, často v kase, kde se po každé směně pouze spočítá, kolik se v ten den vydělalo, případně se tyto peníze odkládají na jedno místo. Na konci měsíce je spočítají a jednoduchou účetní analýzou „má dát, dal“ vypočítají, jaká je jejich finanční situace. Peníze, které zůstanou, nechávají jako rezervu na budoucí výdaje, nebo v případě, že jim peníze nepokryjí všechny náklady, částku, kterou je potřeba doplatit, mezi sebou rovnoměrně rozpočítají. O „účetnictví“, jak sami s nadsázkou říkají, se starají ti „nejšikovnější, nezodpovědnější, nebo prostě ti, které to baví“. Nechápu to však jako výsadní pozici, „účetní“ se normálně podílí na všech činnostech, a naopak kdokoliv, kdo by měl zájem tuto činnost dělat, se může zapojit. V případě kolektivu Wolkrofka po dobu, kdy spolu členové bydleli, měli všechny své finance dohromady, z čehož pokrývali náklady na domácnost i ostatní výdaje. V rozhovorech se často projevoval benevolentní přístup informátorů k penězům, související s jejich záměrným distancováním se od komodifikace vztahů (viz. kap. 9.5).

Otevřené kolektivy, které nemají svůj stálý prostor jako například FNB (existují tři prostory, kde se vaří jídlo, Infocentrum Salé, soukromý byt v Holešovicích, squat Cibulka), nebo kolektiv Anarchistického knižního festivalu, mají nepravidelné schůzky, kde si „rozdělují“ činnosti, a informační internetové kanály, kde spolu komunikují. Finanční stránku zajišťují v obou případech odděleně, každá skupina činnost zařídí a odpovídá za její provedení. Skupiny, které se střídají ve FNB zajišťují vaření různými způsoby, například jídlo často vybírají z popelnic, případně mají kasičku, kde se shromažďují peníze

z různých beneficí a darů, nebo někdy dostávají jídlo z různých restaurací, které pak ještě upravují, anebo někdy prostě potraviny na přípravu kupují.

Co se týče Anarchistického knižního festivalu, z rozhovoru s jedním členem, který ještě spolu se dvěma dalšími členy organizoval minulý (první) ročník, vyplynulo, že i poté, co kladli důraz na to, aby se stávající kolektiv více otevřel a zapojil do organizace tohoto ročního festivalu co největší množství zájemců, finanční stránku festivalu s nově vzniklým kolektivem vůbec neřešil a byl připraven většinu nákladů (pronájmy za prostory, cestovné, strava a ubytování pro přednášející a jiné) pokrýt z peněz, které na to měl připravené:

„Já mám nachystané peníze na to, že je ve chvíli, kdy proděláme, tak zaplatíme všechny ty pozvané lidi(...) Ale já zase jako peníze prostě neřeším jako natolik, že ve chvíli kdy na tom, kdy do toho deset až dvacet tisíc vrazím, tak budu třeba našťvaný, že jsem si nemohl koupit kytarový zesilovač, ale prostě co jako. Co s těma penězma mám dělat, že? Když už je někde vydělám.“ (Honza)

Opět ale apeluje na „svědomí“ těch, kteří se na tom podílejí, kteří v případě, že se na festivalu prodělá, budou podle něho náležitou situaci řešit různými způsoby (buď na to sami přispějí, nebo v dohledné době uspořádají benefiční koncert apod.). Navíc vkládá důvěru do samotných návštěvníků, od kterých očekává, že vědí, co obnáší taková akce, a přispějí dobrovolným vstupným.

Jenom pro upřesnění, tato očekávání nejsou v rámci hc-punkové subkultury ničím výjimečným, v praxi toto „sdílení finanční útraty“ při takovýchle akcích běžně funguje. Já jsem se tímto krátkým úryvkem snažila poukázat na to, že „rovnoměrnost“ v kolektivech může mít různé podoby a také, že se kolektivní odpovědnost může přenášet na jednotlivce, právě proto, že tento aspekt do kolektivů sami přenášejí. To podle mě poukazuje na to, že jsou schopni přemýšlet kolektivně a kolektivně nést zodpovědnost pouze v jistých mezích. A to zejména proto, že kolektivy bez přátelských vztahů mezi jedinci jsou křehké, závislé na dobrovolné participaci jedince, která mu poskytuje možnost distancovat se, když je nějakým způsobem překročena míra, kterou je ochoten se na kolektivu podílet. V souvislosti s nestabilitou kolektivů Bauman (2004) poukazuje na skutečnost, že spolu se ztrátou pout a rodinných vztahů jsme ztratili i smysl pro „trvalou zodpovědnost vůči druhým“ a naše vztahy jsou vedeny změněnou pragmatikou mezilidských vztahů prostoupenou konzumerismem. Na základě toho neumíme vytvářet trvalá pouta a zacházet s nimi, naopak vytváříme svazky, které „platí do odvolání“, a neplodí žádná práva ani

povinnosti. Navíc jsme v minulosti utvářeli a udržovali vztahy s pomocí vlastních zdrojů, nyní tento úkol plní technologické prostředky dostupné na trhu. Následkem čehož je trvalost a pružnost kolektivů závislá pouze na trhu a přesně odráží jeho vrtkavost a nepředvídatelnost.

Tuto křehkost jedinci sami pociťují, zejména když se snaží vypořádat s rozdělováním činností a rozkládáním zodpovědnosti na všechny členy kolektivu, myslí si, že by bylo dobré některé věci řešit explicitněji a jednoznačněji, neponechávat je náhodě:

„Není to takový jako, no a teď budem všichni anarchističtí a budem na stejné rovině a budem se tady donekonečna dohadovat vo tom co vlastně jako budem dělat. Teď když to přeženu jako jo (smích) (...) A řešej se píčoviny prostě podle mě. Zbytečně. Že když jsou lidi přesvědčený vo tom co chtěj nebo čeho chtěj...že jo, tak uhm, teď jako použiju Nietzscheho: Ano, ne, rovná čára, cíl.“ (David)

Uzavřené kolektivy se organizují na téměř stejných principech jako otevřené, rozdíl spočívá zejména v tom, že jejich organizace je o poznání „neformálnější“, protože jejich činnost není nutné organizovat podle přesně stanoveného harmonogramu a jedince více spojují přátelské vztahy. Jednotlivé činnosti si rozdělují vždycky podle toho, co koho baví dělat, nebo podle toho, jaké má kdo zkušenosti, schopnosti a možnosti (některé činnosti jsou specifické, jako například zvučení na koncertech, možnost půjčit a řídit dodávku, komunikace s kapelami a jiné). Jak u otevřených, tak i uzavřených kolektivů se prokázalo, že se činnosti nerozdělují na základě pohlaví⁴².

Kolektivy mají své „účetní“, peníze se schraňují na jednom nebo více místech (nejčastěji doma u některých členů) a každý, kdo má zájem, má i přehled o tom, na co se společné peníze používají. Na základě mé osobní zkušenosti s několika takovými kolektivy vím, že některé z nich fungují jednostranně ve smyslu, že v nich rozhodují jedinci, kteří jsou více zainteresováni v jednotlivých činnostech. Při rozhovorech s informátory se ukázalo, že na základě přátelských vztahů považují i víceméně neaktivní jedince za součást

⁴² Hajdíková a Prokúpková (2011) zkoumaly, jaké aktivity vykonávají ženy a muži v pražské hardcorové scéně. Jednalo se o aktivity zejména v souvislosti s organizováním koncertů, což spadá mimo jiné pod činnost převážně části mnou zkoumaných kolektivů. Na základě výzkumu zjistily, že i když koncerty většinou organizují muži, není to výhradně jejich aktivita. Ženy se aktivně zapojují do jiných činností jako například, že vaří pro kapely, ubytovávají je, vyrábějí plakáty, což je vnímáno jako důležitá součást při organizování koncertu. Vaření není pouze ženskou záležitostí, aktivity jsou oceňovány různými způsoby bez ohledu na gender. Skutečnost, že ženy tolik neorganizují koncerty, může podle nich ovlivnit i disproporcionální počet mužů a žen v subkultuře. Menší zastoupení žen se prokázalo i v kolektivech, jež jsem zkoumala.

kolektivu (zejména proto, že buď spolu bydlí, nebo hrají v kapele a tráví spolu čas), ale s tím, že ponechávají na nich, nakolik v něm chtějí participovat. Proto, ale třeba s nimi neřeší například finanční stránku:

„Nedomlouváme se jako všech osm lidí v těch dvou kapelách, ale víceméně víme, že jsou to, že ty peníze vždycky utratíme na aktivity, s kterými ostatní prostě souhlasí a ostatní o tom svým způsobem asi pokud chtějí, tak vědí (...) No ale nikdy jsem neslyšel jako jediné slovo od Kláry nebo od Tomáše, že by se ptali, hele na co jste teďka použili tady prachy z našich triček? Jako prostě je jim to jedno a vědí, že se s našima penězma zachází, prostě, tak jak se zachází.“ (Honza)

A také na rozdíl od otevřených kolektivů se všichni na případné finanční útratě nepodílejí rovným dílem. Kolektivy se v tomto směru liší, zejména v činnostech, které ještě spolu finančně sdílejí (pokrytí nákladů na turné, pronájem zkušebny a jiné) anebo nesdílejí (vydávání zinu, nebo různé projekty, které v rámci kolektivu dělají jednotlivci, ale pořád svým způsobem patří do jejich společných aktivit). Je to umocněné zejména tím, jak blízké jsou mezi nimi vztahy. Čím jsou si bližší, tím je mezi nimi více důvěry a také vědí, kdo se nachází v jaké finanční situaci. Podmínkou členství není rovnoměrný finanční podíl, který vkládají, ale sdílení společné aktivity:

„Takže většinu těch čísel jsem jako i nějakým lvím podílem udělala já. A vždycky jsem, protože ta druhá holka vlastně, když se začla na tom podílet vod toho čísla vosum, tak ta jako prostě studovala, neměla žádný prachy, já jsem v tý době už jako pracovala, tak jsem vždycky do toho nějaký peníze dala.“ (Emča)

„No, neni to akože každý rovným dielom a keď je niečo treba pokryť mimo toho distra a mimo tých spoločných peňazí, čo sú v nejakej kase, tak každý dá podľa svojich možností, ak to tak mám povedať.“ (Jozef)

8.3 Anarchismus jako základ, ze kterého kolektivy vycházejí

Anarchismus⁴³ je obecně (Graeber, 2002) i v samotné hardcorové subkultuře téma, které se hodně tematizuje a kritizuje. Kritiky vycházejí od jedinců jak na okraji (ve větší míře), tak i v jádru scény (samozřejmě záleží na lokálním kontextu scény, některé scény mohou k anarchismu inklinovat více). Často jsou vznášeny námitky typu, že nikdo přece nechce totální anarchii, svrhnutí systému, nebo se poukazuje na „nezřízený život“ anarchistů, jak mě posledně upozornila jedna kamarádka: „... to jsou přece hovno anarchisti, všichni tam [Salé] něco mezi sebou mají a spějí jim tam všude nějaký divný lidi a ti jim tam všechno sežerou a voni pak nemají co jíst...“

V samotné subkultuře jsou zaběhnuté představy o anarchismu, které často odrážejí názor mainstreamové kultury, spojené zejména s představou totálního chaosu, „punkového“ komunitního bydlení, ztráty soukromí a soukromého majetku, se stereotypy a normami „správného chování“, které je moralizováno (často ve spojitosti s volnými sexuálními vztahy mezi jedinci apod.). Dále se hodnotí do jaké míry je jedinec, který „se označuje“ za anarchistu skutečně anarchistou, což se považuje podle jeho aktivit a životního stylu. Naopak se často poukazuje na to, když se jeho chování neztotožňuje s tím, co si ostatní představují, že by „měl správný anarchista dělat“ a považuje se to za selhání. Také se hodnotí, co vlastně anarchisté obecně dokázali a často to směřuje k závěrům, že je to jakýsi „výstřelek“ několika jedinců, kteří se předhánějí v radikálních anarchistických teoriích, ale v podstatě bez výsledku. Myslím si, že i samotní anarchisté jsou si vědomi stereotypů, které se tradují a snaží se proti nim vymezit, jako například Infocentrum Salé ve svém manifestu uvedeném na internetových stránkách uvádí: „*Anarchismus pro nás ale není souborem dogmat a ani nejsme uzavřeni v nějaké subkultuře.*“

Jak jsem již v této práci několikrát upozornila, samotní jedinci v centru pražské hardcorové scény svými výpověďmi poukázali na to, že anarchismus je jistou součástí

⁴³ Podle Huška (2010) si anarchistické kolektivy v současnosti osvojují postanarchistické rezistentní strategie, které považuje za „nejmladší“ formy rezistence uvnitř anarchistického hnutí a za „nejmladší“ formy odporu (nejen) proti současnému politickému systému. Postavení postanarchismu v dnešním pojetí je složité, považuje se za nejprogresivnější směr radikální levice, a zároveň se spojuje s pouhým překrucováním myšlenek anarchismu a zaváděním „post-istické“ módy. Nicméně Hušek (tamtéž) poukazuje na to, že se anarchistické kolektivy inspiroují v praxi postanarchistickými koncepty nebo jejich částmi. Předpona *post* nepředznamenává posun anarchismu dále do historie, ani nadřazenost postanarchismu nad ním, pouze poukazuje na spojitost s poststrukturalismem. Postanarchistické rezistentní strategie nemůžeme chápat jako ucelený systém, ale jako taktiky, které pomáhají zachytit mocenské vztahy a boj, který se kolem nich utváří. Nicméně postanarchisté nevytvářejí nový nebo oddělený anarchistický proud. Inspirováni poststrukturalismem pouze aplikují taktiky, které odpovídají postmoderním společenským podmínkám a poststrukturalistické kritice. Z tohoto důvodu a také proto, že sami informátoři toto pojmenování používají, budu v práci nadále mluvit o anarchismu a informátoři případně nazývat anarchisty.

ideologie hardcoru, a třebaže mnozí z nich fungují na anarchistických principech⁴⁴, tak se za anarchisty nepovažují (srov. Kumová, 2011, Grubacic a Graeber, 2004). Hušek (2010) mluví o „vzpírání se“ aktérů chápání svého jednání v rámci postanarchistických teorií.

Tato ambivalence postojů vůči anarchismu v hc-punkové subkultuře se hodně vyjasnila při zkoumání jednotlivých kolektivů, přičemž všechny fungují na anarchistických principech. Uvádím ty principy, jež sami informátoři pojmenovávali, tedy rozhodování konsensem, nehierarchické a neformální fungování, rovnost všech, autonomní jednání, přímá akce, solidarita, kolektivní zodpovědnost, decentralizace, vytváření vlastních hodnot, odpor proti stereotypům veškerého charakteru a proti systému jako takovému, zejména však kapitalismu.

Převážná většina se jmenovitě považuje za anarchisty nebo konkrétně pojmenovává principy, na kterých kolektiv funguje jako anarchistický. Menší část na těchto principech funguje, ale slovně je jako anarchistické principy nepojmenovává a ani jeden z nich se vůči anarchismu nevyhraňuje.

Zatímco většina z těchto principů v kolektivech víceméně funguje, ukázalo se, že s jistými principy mohou v praxi nastávat problémy, které si vyžadují detailnější rozbor. Informátoři tematizovali zejména tyto tři: konsensus, přehnaná korektnost a kolektivní zodpovědnost, proto jim věnuji samostatnou kapitolu. Úzce souvisejí s tím, jak se individualizace projevuje v subkultuře a posléze i v kolektivech a jak se s ní jedinci vypořádávají.

8.4 Rozhodovací taktiky a kolektivní zodpovědnost

Kolektivy považují za vhodnou rozhodovací taktiku rozhodování konsensem, což znamená, že se musí při rozhodování dojit všeobecné shody. Inertní součástí konsensu je možnost všech vyjádřit se, zasahovat do průběhu, organizovat své životy a je chápán v opozici k rozhodnutím, které jsou nařízeny „shora“ a my jako občané máme náležitou

⁴⁴ Juris (2009) poukazuje na to, že ne všechny hnutí, které fungují na anarchistických principech, jsou také anarchistické. Ve své práci porovnává anarchistické praktiky s praktikami protikorporátního globalizačního hnutí v Barceloně. Dochází k závěru, že antiglobalizační hnutí není anarchistickým hnutím. Jedná se o flexibilní poststrukturální verzi reagující na měnící se formy vládnutí a identity v dnešním postmoderním světě. Chesters (in Juris, 2009) tvrdí, že mnohé črty alternativního globalizačního hnutí jsou převzaty z anarchistických principů organizace a způsobů rozhodování, jako například – participace, odpor k hierarchii, konsensus, přímé demokratické rozhodování, respekt k odlišnostem a snaha o jednotu v rozmanitosti. Ale kulturní logika propojování jedinců navazuje na pozdní kapitalismus a dále aktivisti sami sebe neoznačovali za anarchisty, ale používali různé pojmy – antikapitalisté, liberálové, autonomisté apod.

povinnost se jimi řídit.⁴⁵ Jedinci se mohou od rozhodnutí, se kterým nesouhlasí, buď distancovat, nebo ho vetovat. Toto rozhodování může být zejména z časového hlediska náročné, protože si vyžaduje účast všech na rozhodování a jejich schopnost dohodnout se. Informátoři dávali konsensus do protikladu s taktikou rozhodování hlasováním. Hlavním rozdílem je, že zatímco konsensem se v praxi obecně uplatňuje souhlas všech, hlasování vylučuje méně početnou skupinu s tím, že upřednostňuje rozhodnutí početnější většiny (srov. Graeber, 2002, Grubic a Graeber, 2004). Nicméně i navzdory tomu se někdy hlasování zejména z časových důvodů používá, ale pouze v „nedůležitých“ věcech, při řešení těch zásadních se pokaždé snaží dojít konsensu:

„No, je to vobčas složitý ta komunikace prostě, že, hmm, ty pléna nejsou zas tak často a nemůžou být častěj, protože ty lidi by pak neměli čas jako na ně chodit, nebo by na to nikdo nechodil, protože to je furt, takže s tím mám občas problém, že prostě nemáš jak to vydiskutovat, musíš teda teoreticky za každým dojít a zeptat se ho na jeho názor, což je takový jako...už smrdí nějakým lobbingem skoro, spíš než nákou jako kolektivní domluvou...“ (Vlasta)

Některé kolektivy tyto situace řeší tím, že si založí deník, nebo sešit, kde si tyto události zaznamenávají, nebo když se někdo neúčastní schůzky, tak vytvoří heslovitý zápis, který si rozesílají různými kanály, aby se k nim mohli všichni zpětně vyjádřit. Nicméně jedna informátorka, která má dlouhodobou zkušenost paralelního fungování v pražských a mimopražských kolektivech, rozhodování konsensem považuje za typickou součást pražské hc-punkové scény:

„No, mně přijde, že za prvý třeba ty lidi nefungujou tolik prostě tady v tom smyslu jako, musíme se shodnout všichni, protože my tvoříme ten kolektiv...mně prostě přijde, že v Praze ty lidi jsou mnohem víc v těch kolektivech zvyklí to fakt jako řešit, prostě nějaké jako konsensus...“ (Apolena)

⁴⁵ Odmítáním zaběhnutého způsobu života a snahou o ustanovení nových vztahů mezi jedinci a opozicí vůči materiálnímu světu, odmítáním činností, které vedou ke konstituování dominantních vztahů a jejich totalitě, včetně odmítání genderových rolí, kolektivy aplikují taktiky strategie exodu (Hušek, 2010). V rámci této strategie se používají (a kolektivy některé v praxi používaly) různé metody jako squatování, zakládání pirátských komun a komunitních zahradnictví, „shoplifting“ (krádeže v obchodech), dumpster-diving (vybírání odpadkových košů), ale také protestní kempy, okupace a jiné „záškodnické“ aktivity.

Mnozí informátoři měli problém s „přesřlíšným“ dohadováním se o všem. Poukazují na jistou ambivalenci, která může plynout z chápání anarchistických principů jako dogmatu, kterého je nutné se držet. To koreluje s Huškovým (2010) předpokladem návaznosti na postanarchistické strategie rezistence, kdy jakékoliv taktiky, které využívají aktivisté v praxi, je možné opustit, nebo slovy autora by měly v rámci zachování odstupu od mocenských vztahů „předznamenávat svůj vlastní konec“. Informátoři upozorňují na flexibilitu rozhodování, která osvobozuje jedince od jistého nakročení k tomu, že s vidinou následování správného postupu v rozhodování mají tendenci vytvářet zkosnatělé struktury:

„(...)je samozřejmě třeba najít rovnováhu mezi tím, aby ten kolektiv fungoval nějak nehierarchicky a kolektivně a tím aby se stal nějakým utlačovatelským, uhm, entitou, která dusí nějakou individuální iniciativu.“ (Štěpán)

Informátoři vyjadřují jistý nesouhlas s tím, že dochází k „přehnané korektnosti“, což brání přijímat rozhodnutí, a že má rozhodování tendence unikat přirozenosti, která je nahrazována postupy, stanovy, které jsou podobné těm fungujícím ve společnosti:

„(...)ta činnost, jakože se tam, podle mně z důvodu toho, aby to bylo všechno nějak jako správný, podle nějakých principů, tak se tam jako aplikovaly principy rozhodování různý, místo toho, aby se o tom lidi normálně pobavili a řekli: „Tohle mi vadí, tohle ne.“, tak prostě: „Musíme rozhodnout konsensem a bla bla bla.“ (Alois)

S rozhodováním souvisí přijímání zodpovědnosti. Standardně ve společnosti převládá model osobní, individuální zodpovědnosti jedince s důrazem na možné postihy za jeho činy (Bauman, 2004). Kolektivy se snaží tyto stereotypy narušovat kolektivním jednáním a kolektivní zodpovědností. Tím, že spolu tvoří, rozkládají zodpovědnost na skupiny, rozměňují tak dopady padající na bedra jedinců⁴⁶. Rozhodnutí ponechávají na autonomní nebo afinitní skupině jedinců, kteří spolupracují:

„Jo, takže tam prostě vznikla nějaká ted'ka debata vo tom, že bysme to měli nějak líp strukturovat a vlastně si ty úkoly nějak rozdělovat a za ně nýst jakoby zodpovědnost. Ne

⁴⁶ O individuální odpovědnosti více v kap. 3.2

proto, aby pak někdo mohl přijít a říct, no ty vole, to jste měli, přesně tohle jste měli vy na starost, jste čuráci, že jste to neudělali, prostě abysme se takhle navzájem obviňovali. Ale spíš aby tam nedocházelo k takovejmu jako...roztržitosti nebo nějaký roztěkanosti.“
(David)

8.5 My a oni, individualizace a prostor

Na ose otevřených a (spíše) uzavřených kolektivů můžeme sledovat, jak se konkrétní kolektivy vypořádávají s otázkou, kdo je členem kolektivu a kdo není. Na to ve velké míře navazuje, kdo je přizván k možnosti rozhodovat o organizaci, provedení, tvorbě činností kolektivů. Informátoři mluví o členech jako o „jádre“ nebo o „tvůrčím jádre“, o „klíčových osobnostech“ nebo také „pevných, aktivnějších, spolehlivých“ osobnostech a o těch, které nepovažují za členy kolektivu, jako o „dobrovolnících, ostatních, kamarádech, co občas pomáhají“. Zatímco v otevřených kolektivech je posun z nečlena na člena možný a žádaný, u uzavřených je spíše nežádaný, ale nikoli nemožný. Informátoři sice téměř pokaždé zdůraznili, že kdyby měl někdo z kamarádů zájem se přidat, že by asi nebyli proti, nicméně se to nikdy nestalo. Přijetí někoho, koho neznají osobně, nepřipadá do úvahy, sami totiž pouze popisují, jak by se asi zachovali, kdyby měli zájem se do kolektivu přidat kamarádi:

„...ale dokážu si představit, že kdybysme toho člověka znali a prostě nějak by to vyplynulo, tak že by k tomu prostě došlo. Že kdybys to chtěla dělat ty, tak to prostě můžeš dělat. Nebo já nevím, Tomáš, nebo kdokoliv. Ale nedokážu si představit, že by nám někdo napsal: Já to s váma chci dělat. Jako to funguje tak, že jsme kamarádi.“ (Alois)

Uzavřené kolektivy vznikají pouze a výhradně na přátelských vztazích a do velké míry zůstávají nepřístupné pro zájemce. Z tohoto důvodu chápu uzavřené kolektivy z pohledu možnosti eliminovat dopady procesu individualizace na jednotlivce spíše jako podpůrné, formativní, které svojí činností sice odporují individualizaci, ale pouze v rámci omezené skupiny lidí, která je nepřístupná většímu kolektivizování jedinců. Formativní v tom smyslu, že mohou být odrazovým můstkem, příkladem či impulsem pro jedince, kteří se nabalují na jejich aktivity jako účastníci, někdy jako „pomocníci“. Rozhodně napomáhají jedincům navazovat kontakty a sblížovat lidi se společnými zájmy. Nicméně nejsou schopny poskytnout prostor pro vytvoření větší komunity, proto se podle mě tolik

neliší od klasických přátelských skupin, které tvoří shluk jedinců, jež v čase a prostoru drží pohromadě přátelské vztahy a společné zájmy.

Otevřené kolektivy již svojí podstatou umožňují a je jejich cílem začlenění velkého počtu lidí do aktivity se záměrem vytvářet prostor pro sdílení, solidaritu, navazování vztahů, nejenom v rámci hc-punkové subkultury, ale s důraznou snahou zaujmout i širokou veřejnost. Tato kolektivita je příčinou i následkem jejich existence⁴⁷. Profilují se jako „otevřené“, volně přístupné, s cílem oslovit co nejvíce lidí, kteří se budou řídit výše zmíněnými principy a podílet na tvorbě samotných kolektivů. Důležité pro ně je odstraňovat pomyslné i ty skutečné bariéry (například volný přístup do komunitního prostoru), což se ne vždy kvůli různým důvodům daří. Jsou výsledkem uvědomělého odporu proti individualizaci ve společnosti, jejich cílem je lidi spojovat, vytvářet alternativu vůči stávajícímu systému, který tříští jedince na samostatné jednotky. Uvědomují si, že je to jediná možnost, jak ubránit sebe samé tváří tvář procesu individualizace:

„(...)jak jsem to viděl v posledních letech, i ta naše subkultura se strašně atomizuje jako celá společnost, takže se to projevuje i v tom hnutí a myslím si, že je to špatně, že ten kolektivní rozměr je hodně důležitý, právě v té dnešní internetové době, takže se snažím vlastně téměř se vším, co dělám tomu ten kolektivní rozměr znova dát, anebo to aspoň začlenit do nějakýho celku, kterež se o to snaží.“ (Štěpán)

Jedinci se můžou stát jejich součástí tím, že se zapojí do aktivit i po organizační stránce, ne pouze tím, že je okrajovou činností podporují. V případě Infocentra Salé za členy považují všechny, kteří se účastní plně. Úspěšnost těchto kolektivů nabalovat na sebe jedince z různých prostředí je hodně závislá na tom, jestli mají k dispozici svůj prostor⁴⁸:

„Jsem přesvědčený o tom, že ta politická angažovanost lidí je závislá na nějakých společných prostorech, kde ty lidi můžou vytvářet jakékoliv aktivity.“ (Honza)

⁴⁷ Otevřené i uzavřené kolektivy můžeme považovat za nejnovější sociální hnutí (Day in Novák, 2013b), protože skrze prefigurativní politiku přímé akce vytvářejí uvnitř stávajícího systému nové alternativy, nebo přesněji, že samy jsou touto novou alternativou. Uplatňují v praxi „politiku jednání“ a svojí aktivitou vlastně osvobozují a emancipují jedince. Nedožadují se svolení od stávající vlády, nýbrž jediné svolení, které hraje roli, je svolení všech zúčastněných dobrovolně participovat a vytvářet vlastní hodnoty.

⁴⁸ Pro komplexnější představu o utváření scén v návaznosti na konkrétní geograficky vymezený prostor viz. kap. 3.4.

Jako například Infocentrum Salé, nebo bývalé sdružení Wolkrofka. Na případě Wolkrofy se ukázalo, že kolektiv drželo pohromadě i komunitní bydlení v tom samém prostoru. Poté, co se přestěhovali a přišli o možnost společného bydlení, bylo horší koordinovat cíle i samotný kolektiv, který dnes již podle jedné z nich přišel o mnohé členy. Mnozí z informátorů vyjádřili potřebu do budoucna tuto situaci nějak řešit, dokonce někteří z nich inklinují k myšlence společně s kamarády vytvořit komunitní bydlení na způsob zahraničních „hausprojektů“, kdy skupina lidí společně vlastní nějaký dům nebo pozemek.

Jiní se, po uzavření Milady, která byla pro některé z nich důležitou formativní událostí, ztotožňují s představou pokusit se do budoucna o tvorbu nového squatu. Protože si mnozí z informátorů komunitním bydlením již prošli, poukazovali na to, že by si rádi zachovali jistou míru „soukromí“, řešení komunitního bydlení viděli zejména na příkladě již zmiňovaných hausprojektů, kdy skupina lidí vlastní jeden nebo více domů. Sami odkazovali na svoji „rozmazlenost“ nebo na to, že jsou sami nebo jejich partneři „individualisti“, a bydlení více lidí v jednom bytě nevidí v dlouhodobém měřítku jako možnost. Spíše komunitní bydlení chápou v tom, že se jisté aktivity, jako například vaření nebo setkávání, odehrává ve společných prostorech, přičemž každý má svůj vlastní byt. Pod termínem „hausprojekt“ si víceméně představují alternativní centra, která kromě bydlení poskytují prostory například pro alternativní školky a školy, různé kulturní akce (koncerty, přednášky, kino), knihovny, někdy i komunitní kuchyně pro širokou veřejnost a jiné.

Kromě prostoru, jako společného prostoru na bydlení, nebo prostoru jako konkrétního místa (infocentrum, autonomní prostory apod.) se obecně v hc-punku tematizuje veřejný prostor jako ten, jenž nám byl vládnoucí třídou odcizen a ten, který si musíme vzít zpátky. Toto pojetí koreluje s konceptem „práva na město“, jak ho představil Lefebvre (1996, viz kap. 3.4). Jeden z kolektivů ve snaze opět si „přivlastnit“ prostor organizoval několik benefičních koncertů ve snaze vysbírat peníze na agregát, díky kterému bude možné organizovat „ilegální“ (slovo ilegální budu nadále používat ve smyslu „nehlášené na příslušném úřadě a bez jeho povolení“) koncerty na ulici s tím, že plánují půjčovat ho i lidem mimo hc-punkovou scénu:

„No a tohleto je snaha proti tomu se trošku vymezit a vrátit ten punk na ulici, no. No a jakože je to spojený i s tím prostorem, jakože jak město se tak trochu stává takovou

průchozí zónou, kde nakupujem, nebo chodíme na kafe do nějakých míst...jsme takový furt zalezlý někde...“ (David)

Další kolektiv třeba organizuje ilegální závody na kole v Praze, ačkoli to pro ně neznamena tolik propagaci městské cyklistiky, jako spíše snahu poukázat na to, že jsou cyklisté ve městě marginalizováni a vytlačováni z veřejného prostoru. Nejznámějším a největším cyklojízďám v Praze (pořádá Auto*Mat), kterých se účastní několik tisíc lidí dvakrát ročně, vyčítají, že tím, že je akce ohlášená a schválená magistrátem se děje v předem vymezeném prostoru a za dohledu policie. Tímto způsobem dochází k tomu, že se cyklisti pohybují v přesně vymezeném časoprostoru a nedochází k žádné konstruktivní kritice. Proto má pro ně smysl závody organizovat bez povolení úřadů⁴⁹ a tím si právě „ten prostor vzít“:

„Mne nejak trochu vadí, že všetko, čo sa deje týmto smerom je extrémne organizované a všetko sa deje podľa nejakých pravidiel...a proste ako chceme si veci robiť po svojom, nechceme byť v nejakom priestore, ktorý máme ohraničený a schválený magistrátom a políciou...“ (Jozef)

8.6 Pravidla, hierarchie, byrokracie a odcizení v kolektivech

I navzdory principům, na které kolektivy odkazují a snaží se jimi „volně“ řídit, se již většina informátorů setkala s problémy, pro které se rozhodla z kolektivu odejít. Tyto problémy jsou reflektovaným odrazem zbyrokratizované a zracionalizované společnosti, která formálně zaštiťuje a tematizuje a svým způsobem utváří mocenské vztahy mezi jedinci ve společnosti i v samotné subkultuře. Nejčastěji informátoři vyjadřovali nespokojenost s tím, že kolektivy mají tendence upadat do stereotypů jednání, strukturovat se, hierarchizovat a ztrácet na organičnosti a spontaneitě. Příčiny jsou podle nich různého charakteru, nejvíce se však opakoval problém, že jedinci v kolektivech si osvojují jednotlivé anarchistické principy a následují je příliš dogmaticky, což je nutí k absurdnímu chování. Podle některých se v kolektivech sledují a rozebírají pravidla korektního chování

⁴⁹ Na tomto příkladu můžeme vidět hlavní rozdíl mezi „politikou požadavku“ charakteristickou pro nová sociální hnutí a „politikou jednání“ charakteristickou pro nejnovější sociální hnutí. Kolektivy v praxi často sahají po (ničím a nikým neomezované) „politice jednání“, nicméně jak Rosedale (in Novák, 2013b) zdůrazňuje, může docházet i k mísení těchto dvou politik. Jako příklad by mohl posloužit kolektiv Wolkrofkka, který se snažil své aktivity zastřešit a „odsouhlasit“ žádosti o založení občanského sdružení. Avšak od jakýchkoliv výhod, které by jim tato formální podoba mohla přinášet (zejména v souvislosti s přijímáním finanční výpomoci v podobě grantu) se distancovali.

ad absurdum, což nakonec kvůli ulpívání některých jedinců na jejich neměnnosti vede k popírání autonomního jednání celého kolektivu:

„Jednak prostě asi úplně mně nevyhovovalo ten kolektiv těch lidí, že jsme si až tak jakoby nerozuměli, ale mně přišlo, že vlastně v té době, jako já nevím, jak to říct. Bylo to moc tvrdě nalajnovaný. Děláme ten anarchofeminismus a takhle to prostě je. Bylo to prostě moc tvrdě ideologický pro mě.“ (Emča)

Mnozí z nich vyjadřovali podráždění ohledem toho, že se opakovaně probírá do detailů, jak se mají chovat a jak má kolektiv fungovat a proto nevidí reálně možnost s kolektivem na nějaké činnosti spolupracovat. Jako problematické se prokázalo i rozdělování práce v otevřených kolektivech, jelikož se tomu členové snažili vyhýbat, pokud se o ni nikdo nepřihlásil, a bylo nutné ji udělat:

„No teď je právě vo tom diskuze. Protože Hanka ta je hodně taková (pauza), zdá se mi jako idealistka, že má ty věci (pauza), že vidí to tak jako ty pěkný představy nebo ideje, jak by to mělo fungovat, jakože se tam do toho zapojí co nejvíc lidí a tak, ale mě se zdá, že prostě takto to nefunguje (...) vona v tom furt vidí jako nějaký autoritářskej aspekt, což je podle mě takový jako trošku, jeden z těch rozšířenejch jako (smích) předsudků prostě v té autonomní scéně, že cokoliv je organizovaný, tak smrdí nějakou autoritářskou jako (smích), uhm, no, což je škoda.“ (David)

Mezi informátory se projevil hodně rozporuplný názor na tento problém obecně, ale zejména zdůrazňovali jeden konkrétní kolektiv, který z bezpečnostních důvodů nebudu jmenovat. Někteří ho znali pouze od přátel z povídání a projevovali sympatie s organizační podobou kolektivu. Hierarchizaci, která v důsledku rozdělování činností vznikala, nechápali nutně jako tu, která omezuje autonomii jedince, ale jako nevyhnutnou podmínku k tomu, aby mohl kolektiv takového charakteru vůbec fungovat. Někteří z informátorů z kolektivu však odešli, právě proto, že se cítili pronásledováni některými jedinci, kteří podle nich byli hierarchicky na výši, zejména proto, že rozhodovali a tlumočili ostatním, co mají nebo nemají dělat. Pro svobodnou diskuzi podle nich nebyl v tomto kolektivu prostor, takže z něho následně odešli:

„Že se to tvářilo jako něco, ale doopravdy to tak nebylo. Jakože (pauza), já nevím. Že tam byly nastavený nějaký pravidla komunikace, nebo celkově fungování té organizace, ale ty lidi se tím neřídili a bylo to více méně, když to přeženu, jako fašistický takový.“ (Jarda)

Zejména z těchto důvodů přistupují k zapojení se do jiných kolektivů rezervovaně a s odstupem. Nejdříve se snaží o kolektivu zjistit co možná nejvíce informací, například i tím, že vědí, „jací lidé za tím stojí“. Poté se třeba odhodlají a nabídnou jim nějakou spolupráci, kterou samy tematizují jako „externí“, sami sebe ještě nepovažují za členy. Někteří z nich v této rovině „externí pomoci“ zůstávají, protože nemají zájem stát se regulárními členy kolektivu. Kolektiv se jim třeba líbí, ale je pro ně důležité ponechat si svobodnou vůli v tom, kdy a pro jakou činnost svou pomoc nabídnou. Ti, kterým se spolupráce osvědčila a mají zájem zapojit se do kolektivu, se většinou zúčastní jedné nebo několika schůzek. Až poté se rozhodují, jestli se do kolektivu plně zapojí, nebo ne. Zde se podle mě ve velké míře projevuje omezenost kolektivů vytvářet protialternativu individualizaci, nebo spíše bychom mohli říci, že je to omezenost jedinců, kteří jsou ochotní v rámci svého „boje“ proti individualizaci zacházet pouze do roviny, kdy je ještě možné navrátit se do bodu, z kterého vycházejí jako „autonomní, svobodně rozhodující se jedinci“ a nejsou v zájmu kolektivu nuceni dělat kompromisy.

Na ose otevřených a uzavřených kolektivů bychom tyto zmiňované problémy mohli připisovat spíše otevřeným kolektivům. Ty, právě kvůli náročnosti na organizaci, častěji strukturují jednání jedinců, nebo předdefinují pole možného jednání a tím neumožňují participujícím a zejména nově příchozím plně se zapojit do utváření samotné podoby kolektivu. Jedinci nicméně tyto tendence spadat do stereotypů reflektují a snaží se je různými způsoby řešit, většina z nich vidí řešení v afinitních skupinách⁵⁰. Tyto skupiny považují za autonomní části propojené s ostatními částmi stejným cílem. Tím, že se podílejí na celku nějakou částí, mohou svobodně rozhodovat o jejím provedení a tím spoluutvářet podstatu kolektivu. A to i v případě, že se činnost kolektivu ubírá směrem, který informátorům vysloveně vadí, stále se však činnost odehrává v jistých hranicích:

„Já osobně nemám žádný vztah k dětem, děti mě prostě nezajímají a ba dokonce jsem jako nepřemýšlel nad nějakým dětským koutkem, ale přišel někdo a řekl: Hele bylo by dobré,

⁵⁰ Afinitní skupiny jsou důležitou součástí rozhodování nejnovějších sociálních hnutí. Podle Graebra (2002) je možné afinitní skupiny různě „přeskládat a seskupovat“ s cílem dosahovat v praxi co nejdemokratičtějšího rozhodování.

aby tady byl dětský koutek. Já jsem obrátil oči v sloup, říkám, ježišmaria zase nějaké děti, jako na to nemám náladu, ale v tu chvíli jsem si řekl, jako co, proč ne? Jestli to chce někdo udělat a přijde mu to důležité, tak ať to prostě udělá. A tím pádem ty hranice jakoby těch aktivit, které se v rámci toho bookfaru dají dělat, se docela jako rozšířili, ale zase je to všechno o nějakém jako to základním, když to řeknu jako politickém myšlení.“ (Honza)

Co se týče uzavřených kolektivů, těm se také problémy tohoto typu nevyhýbají. Existuje napětí mezi nově příchozími členy a ostatními v kolektivu. Sice většinou fungují na již zmiňovaných principech, ale jsou méně slovně reflektované, jako je to například u písemných manifestů, kterými se prezentují některé otevřené kolektivy. Činnost, ráz a obrazně řečeno „nátura“ kolektivu je již daná, nově příchozím členům někdy činí problémy zapadnout a získat si své stabilní místo v kolektivu i navzdory tomu, že jsou s ostatními přátelé:

„(...)niekedy mi trochu vadí, že viazne komunikácia, pretože teraz momentálne je tak extrémne informačná doba a centralizovaná na fejsbuku, takže keď ja napríklad nie som na fejsbuku, tak sa niektoré informácie, ktoré by boli pre mňa zásadné, tak sa nedozviem...nevravím, že kolektívy fungujú na fejsbuku a tak, ale niekedy tadiaľ prejde nejaká informácia, ktorú keď ja neviem, že ja sa to dozviem až úplne neskôr a napríklad nestíham na to nejak reagovať, alebo vyjadriť svoj názor(...)takže toto mi ako vadí, že to by ako nemalo nastávať, ale asi je to ťažko zvládať proste a ťažko to je asi sa dohodnúť momentálne.“ (Jozef)

Jako možné řešení podle informátorů se nabízí reflexe a uvědomělé vyvažování vztahů již stávajících členů kolektivu, větší otevřenost pro hodnoty, které do kolektivu vnášejí nově příchozí jedinci, je to hledání rovnováhy mezi uzavřeností uzavřených kolektivů a přílišnou organizovaností otevřených kolektivů:

„(...)je to delikátní to vyvážit mezi tím okruhem těch kamarádů, protože když se ten kolektiv pak zvětšuje, tak samozřejmě, když to je pět kamarádů a přijde tam šestej člověk, tak to už vlastně potřebuje nějakou strukturu a mezi tím přestrukturalizovaným zbyrokratizovaným něčím.“ (Štěpán)

9. Komodifikace v hc-punkové subkultuře

V předcházející části jsem podrobně načrtla vztah otevřených a uzavřených kolektivů k individualizaci a jejich potenciál pro řešení problémů, které plynou z jejího procesu. V této části postupně ukážu, jak se otevřené a uzavřené kolektivy vypořádávají s komodifikací vztahů, která se projevuje v hc-punkové subkultuře. Popíšu, jaké taktiky ve svém odmítání komodifikace vztahů sužující i je samotné kolektivy používají.

9.1 Kolektivně proti komodifikaci

Téma komodifikace obecně zabírá v hc-punku důležité místo, prolíná se s ideologií této subkultury již od samotných počátků, kdy se hardcore utvářel jako opozice oproti zkomercializovanému punku. Nástrojem, jak v praxi odporovat komodifikaci, je již zmiňovaný princip DIY, často nazýván i etikou, což bychom mohli chápat jako komplexní přístup nebo soubor jednání, který se nabízí jako vodítko při každodenním fungování ve společnosti.

Proč je vlastně komodifikace tak problematická? V hc-punkové subkultuře je obecně spojována s vyprazdňováním hodnot, které ztrácejí na svém významu právě proto, že jsou přeměňovány na atributy (předměty, životní styl, hudební vkus, kultura, vzhled, způsoby stravování a v podstatě cokoliv), které je možné si zakoupit.

Na příkladu zmiňovaného punku došlo zejména ke zkomercializování punkové vizáže, která ve svých počátcích měla subverzivní náboj a poukazovala na konzervativní normy a hodnoty ve společnosti. Ten samý postup se odehrává v současnosti i s „kontroverzním“ subkulturním stylem hc-punku. Stylem oblékání se inspirovaly a tím pádem ho zprofanovaly velké módní řetězce typu H&M a New Yorker, tetování již v současnosti není tolik stigmatizované a zejména ve větších městech je běžnou záležitostí. Hodně typické pro hc-punk (podobně i subkulturu techno) bylo svého času nošení flashů (roztahování ušních boltců do kterých se vkládají náušnice) a piercingů, které je dnes již hodně rozšířené i mimo tuto subkulturu. V neposlední řadě, vegetariánství, ale zejména veganství typické pro hc-punkovou subkulturu již není výsadou, v současnosti má mnohé následovníky v souvislosti s mainstreamově propagovaným zdravým životním stylem.

Komodifikace se netýká pouze slovy informátorů „vykrádání“ životního stylu, ale zejména podle nich eliminuje možnost jedinců vést svůj život svobodně a autonomně. Nejvíce tematizována v subkultuře obecně, i ve mnou zkoumaných kolektivech, je

skutečnost, že společnost proměňuje všechny aspekty života jedinců na ekonomické hodnoty směny, ziskovosti, návratnosti, výhodnosti, investic apod. Informátoři nejvíce nesouhlasí se skutečností, že i člověk je chápán primárně jako lidský zdroj a jako takový se musí přizpůsobovat logice trhu (tato problematika je podrobně probírána v kap. 3.1 a 3.2). Výstižně to popsal jeden z informátorů, který do budoucna přemýšlí o tom, že by se živil jako zvukař, ale obává se, že by to mohlo být v rozporu se způsobem, jakým to dělal doteď a jak je ochotný to v budoucnosti dělat:

„(...) musel bych dělat nějakou reklamu a nějaké další věci prostě spojené s tím, nahrávat muziku lidí, kteří mi nic osobně neříkají. Ono se to může zdát, ale mě by to mohlo být nepříjemné trávit třeba čtyři dny v kuse s někým, kdo je prostě debil, ale musel bych to skousnout, protože to je kšeft a hlavně bych se musel pořád někde prodávat, což já osobně se jako prodávát nechci a nechci už dělat v byznyse a lidem podstrkovat svoje služby a mít z toho nějaký zisk.“ (Honza)

Jak ukázal můj předešlý výzkum (Kumová, 2011) informátoři hodnotili, kdo jakou práci a pro jakou firmu vykonává, různě vyjednávali sami se sebou při výběru zaměstnání, které mnohdy různými důvody omlouvali. V této souvislosti se ukázalo, že možnost ideologie v pražské hardcorové scéně ovlivnit výběr zaměstnání není nevýznamná (existovali jasně dané hranice, které již nebyli ochotni překročit), ale bohužel též omezená (informátoři převážně rezignovali na práci, která není úplně podle jejich představ, ale nejsou s ní však v absolutním rozporu, s důrazem na to, že se snaží realizovat mimo ní). Informátoři vystupovali z pozice jedinců, kteří, ač by si to nepřáli, neustále pocítovali tlak na vlastní osobu, na skutečnost, že jsou odpovědní sami za sebe, že jejich životní styl (tetování, piercingy, veganství apod.) má již v přítomnosti dopad na to, jakou práci vykonávají a uvědomovali si rizika, která z toho pro ně mohla plynout do budoucnosti (zejména v souvislosti s „apatickým“ postojem k budování kariéry).

V rámci této práce se snažím zkoumat, jak by se tyto postoje mohly změnit skrze kolektivní fungování jedinců podle principů DIY. Zajímá mě, do jaké míry jim kolektivní fungování propůjčuje možnost „osvobodit se od individualizovaného já“ (jak jsem již podrobně popsala v předcházejících kapitolách) a také možnost fungovat mimo komodifikované, resp. tržní vztahy.

9.2 „Krvavý prachy“

Název kapitoly jsem zvolila po dlouhém zvažování, nicméně právě proto, že výborně odráží obecně sdílené názory jedinců na finanční výpomoc (dary, granty, nebo dotace) od různých sponzorů. Zdůrazňují potřebu zůstat jako kolektiv (i jedinci v individuálních projektech) mimo peněžní pomoc tohoto typu, která by je mohla do budoucna k dárci vázat.

Přijímání peněžní výpomoci v rámci scény je běžné a vstřícně přijímané, různé kolektivy si vzájemně nejenom skrze benefiční akce vypomáhají a přispívají na své aktivity (bez jakékoliv budoucí vazby na dárcce). Kromě deklarované možnosti zachování svobody a autonomie poukazují na důležitost odpoutat se od představ, že peníze jsou překážkou, která stojí v cestě jedinců, kteří by chtěli něco dělat:

„(...) mě baví tadyto [cyklistické závody] dělat tak, že to uděláme bez sponzorů a nepotřebujeme to hajpovat nějakým šíleným způsobem a (pauza), udělat si to přesně tak, jak chceme a ukázat těm lidem, že to jde i bez těch sponzorů. Lidi maj dneska pocit, že když chceš cokoli udělat, tak na to musíš sehnat sponzory a prachy, ale (pauza) tady na tom je vidět a myslím, že to i ty lidi to poznaj, že to jde udělat i úplně bez čehokoliv.“ (Alois)

Rozhovory se dvěma členy z kolektivu, kteří organizují dvoudenní festival „Fotbal proti rasismu“ ilustrují, jak vyjednávali mezi sebou a zejména se sebou samými, kdy se rozhodovali tento rok poprvé přijmout sponzorský dar. Dar po dosažení konsensu všech v kolektivu přijali, argumentovali zejména tím, že když ho odmítnou, tak se ostatně jako každý rok darují peníze na tamní fotbalový klub, což jim přišlo nepřijatelné:

„(...) a probírali jsme, jestli tadyty peníze, jako krvavý více méně, chceme, že jo. (...) Jakože na jednu stranu nám to přijde fakt jako totálně debilní, že tím jako legitimizujem prostě jejich špinavou hru, na druhou stranu zase nám to přišlo dobrý v tom, že si utrhnem z toho jejich koláče prostě a použijem to na dobrou věc.“ (Jarda)

Rozhodli se, že převážnou částku peněz darují bezdomoveckému divadlu, které mělo na festivalu účinkovat. Za zůstatek plánovali nakoupit branky pro vesnici, kde festival probíhá a jako kolektiv si chtěli zakoupit megafon, který budou dále využívat na festivalu. Podmínkou toho, že peníze přijmou, bylo, že se od nich za to nebude očekávat

žádná „protislužba“ sponzorům. Také i v případě, že by na festivalu prodělali, se již dopředu dohodli, že peníze na prodělek nepoužijí. Tímto si v podstatě vytvořili způsob, jak se vnitřně od nich distancovat, ale zároveň využít možnost získat peníze na dobré účely:

„ (...) prostě bylo důležité, aby s tím byli fakt všichni v pohodě, protože to je docela velké ten, a pak nám prostě budou říkat: Nó, vy už berete ty prachy a tak. (...) to prostě nepude na žádný jiný věci. Třeba, když by ten zbytek vlastně, uhm třeba jako by byl v mínusu, tak že se ty prachy na to nepoužijou. Pro mě bylo důležité, aby zůstaly takhle bokem...“
(Apolena)

9.3 Princip dobrovolnosti

Při různých akcích, které kolektivy organizují, je běžnou praxí princip dobrovolného vstupu. Kolektivy se tím snaží zabezpečit, aby nikdo nebyl kvůli svojí finanční situaci z těchto akcí vyloučen, a tím pádem měl každý volný přístup. Po každé se však, ať už explicitně vyjádřenou prosbou například před koncertem, anebo písemně na internetových kanálech, apeluje na návštěvníky, aby, pokud mohou, přispěli⁵¹. Organizátoři vkládají svou důvěru v „uvědomělost“ návštěvníků, očekávají, že návštěvníci vědí, že akce nepodporují žádné sponzoři a že finančně akci jistí několik jedinců nebo členů kolektivu (liší se podle kolektivů). Zkušenost však ukázala, že zatímco na některých těchto akcích to funguje dobře, přičemž hodně záleží na kontextu situace (kdo dělá akci, kde, kdy, jací jsou účinkující, jestli je to benefiční akce apod.), někdy to funguje lépe mimo hc-punkovou scénu (což si někdy organizátoři spojují s tím, že lidi jsou zvyklí na podobných akcích platit a naopak „pankáči by všechno chtěli mít zadarmo“) a na některých místech to funguje minimálně:

„(...) ale je to ty lidi ti přispívaj, jako na tom Genderfucku bych řekla, že jsou třeba víc uvědomělí, že věděj, že to prostě táhneš a často v tom máš třeba svoje peníze. (...) Voproti tomu třeba zase ta Věžnička, tam bych řekla, že jsou vo dost různorodější lidi, takový širší spektrum a třeba nás docela rozčilují většinou ti lidi, který potom jdeme vobejít a říkáme jim vo vstupný (...) mám pocit, že ty lidi ti třeba nechcou přispět sedm pěttek nebo stovku...“
(Apolena)

⁵¹ Jak jsem již několikrát zdůraznila, kolektivy (a obecně hc-punk) ve velké míře fungují na konceptu sdílení (jak si ukážeme zejména v následující kapitole). Oproti daru, o který se „nežádá“, je tento koncept založen na přímém požadavku, který je směřován na všechny, jak tvůrce, tak účastníky.

Cílem otevřených kolektivů Infocentra Salé a bývalé Wolkrofy je ponechávat prostor volně přístupný pro všechny lidi bez rozdílu. Peníze na pronájem prostoru a jiné výdaje se snaží vydělávat tím, co prodají na baru nebo z dobrovolných příspěvků návštěvníků. Jídlo bylo v případě Wolkrofy vždy zadarmo a v Salé je za dobrovolný příspěvek. Záměrně se tím snaží minimalizovat možnost, aby se na těchto místech uplatňovala tržní logika⁵²:

„(...) nás štvě, že všude za všechno musej lidi platit, že chtěj jít na výstavu, musej za to zaplatit, chtěj jet na koncert, musej za to zaplatit, že se prostě nedá fungovat tak, aby i člověk, kterej zrovna nemá nějaký peníze, nebo je na tom nějakým způsobem špatně, tak aby mohl prostě se jít podívat na nějaký zajímavý věci, aby mohl něco vidět, aby mohl votvírat nějakou svoji fantazii i sám po případě něco tvořit.“ (AniNe)

V praxi to funguje tak, že jedinci mnohokrát tyto svoje aktivity doplácí z vlastních peněz, protože jim dobrovolné příspěvky nestačí. Nejedná se pouze o vstupný na nějaké akce, ale i produkty, které se v rámci kolektivů vyrábějí (oblečení, ziny, hudební nosiče, knihy apod.), se mnohdy prodávají za cenu, která není striktně stanovena, nicméně nějaká částka je doporučena a i přesto je možné se na jiné ceně domluvit:

„Já jsem třeba měl jednou takový vobdobí, kdy jsem měl distro a ty sumy jsem vůbec neřešil. Že prostě přišel někdo a chtěl prostě třeba knížku a stála sto pade a prostě přišel: Jo, mě se líbí tahle knížka, ale mám prostě tady poslední drobáky, třeba čtyřicet korun. Tak jsem mu řekl: No tak si to vem. (...) A vůbec jsem to prostě neřešil.“ (Jarda)

Při některých aktivitách není finančně možné je takovýmto způsobem dlouhodobě provozovat. Problematické jsou zejména místa, kde není možné stanovit vstupné za koncert a tím pádem je rozhodnutí ponecháno zcela na účastnících. Organizátoři však již po dlouhodobé zkušenosti s tím, že účastníci pokud vůbec přispívají, tak mnohdy malými částkami, vysvětlují, že kapelám se platí cestovní náklady, ubytování a strava. Apelují na svobodnou volbu jedince, který se rozhoduje sám, jestli chce přispět. Domnívám se, že

⁵² Nemožnost rekuperace Hušek (2010) považuje za důležitou součást postanarchistické rezistentní komoditní strategie daru. Nejedná se pouze o transfer materiálních komodit, ale také práce. Konkrétně se tato strategie uplatňuje ve free shopech (který vede například kolektiv Infocentra Salé) nebo se tento princip „přines něco a vezmi si, co chceš“ uplatňuje při veganských večerech, koloběžích knih a tiskovin v různých distrech, nebo podle Huška (tamtéž) nejrozšířenější aktivitou v rámci této strategie je iniciativa FNB.

někteří z nich jsou již za léta zkušeností touto situací frustrováni a zklamáni neochotou jedinců přispět, někdy se situace slovně vyhrcoje v náznacích nebo nepřímých tlacích, které jsou vyvíjeny na „neplatiče“:

„[my] je nenutíme do toho ty prachy dávat, ale spíš je nutíme do toho, aby se zamysleli, jestli do toho ty prachy chtějí dát.“ (Alois)

Poslední léta se v Praze v souvislosti se zánikem finančně dostupného prostoru vhodného pro koncerty jakým bylo Jelení, velká část koncertů přemístila do kavárny Café na půl cesty. V tomto prostoru, není možné oficiálně vybírat vstupné, protože se jedná o tréninkovou kavárnu patřící pod občanské sdružení. Infocentrum Salé svou povahou i velikostí neposkytuje možnost provozovat jiné koncerty než menší akustické. Informátoři vyjadřovali potřebu nového prostoru, který by mohl více fungovat na principech DIY:

„Protože po Praze, já nevím, to asi určitě víš, je tady strašně málo prostoru, kde bys mohla něco dělat a nic za to nemusela platit. Což mě přišlo hrozně absurdní, že přece kapela, která jede někam hrát, tak by měla platit za to, že jede někam hrát, že jako co to je, že jo?“ (AniNe)

V Praze samozřejmě existují i jiné prostory, kde se koncerty organizují, ale buď z důvodů, že to tam informátoři nemají rádi (kouří se tam, celkově tam není dobrá atmosféra, akustika, anebo jsou tam zvyklí chodit lidi na jiné koncerty), nebo, a to zejména v případě hodně známého baru „Sedmička“, protože si daný prostor zkrátka nemohou dovolit pronajmout. Ukázalo se, že někteří informátoři obecně z těchto důvodů nepovažují Sedmičku za „punkové“ místo:

„No takže prostě i z týdlety finanční stránky jsem začal pocítovat, jakože proč na tom nějak participovat, že prostě je to normální kapitalistická praxe, kde si prostě kupuješ nějakou prostor, kterej má akorát nějakou patinu, tím, že se tam kdysi za totáče dělo něco, co dneska už podle mě vodvál vítr...“ (David)

V souvislosti s tím se několik pražských kolektivů spojilo a udělalo několik benefičních koncertů za účelem vysbírat peníze na agregát. Očekávají, že jim to jednak umožní pořádat koncerty s menší finanční zátěží, také více fungovat na principech DIY,

možnost „udělat si akci po svém“ a v neposlední řadě to chápou jako možnost, jak se ubránit tržním vztahům:

„(...) je to přístupný, nemusíš se stresovat tím, že musíš vybrat tolik a tolik, aby si zaplatil pronájem ty jo pět tisíc, to místo nestojí nic, stojí tě to akorát benzín prostě a zbytek jakoby, takže můžeš dát vstup klouzavej. Ideál je, když dáte stovku, pro lidi na šikmý ploše, nezaměstnaný, studenty, nemáš prachy, tak radši přijď, dej třeba třicet korun, ale buď tam, protože čím víc lidí, tím líp.“ (David)

9.4 Sdílení jako alternativa ke komodifikaci

Uváděla jsem mnohé příklady, kdy princip dobrovolnosti v praxi pokulhává, ale existují i mnohé aktivity, které participující finančně podporují. Informátoři vyjadřovali radost a pocit zadostiučinění nebo odkazovali na dobrý pocit v souvislosti s uvědomělým postojem těch, kteří ochotně dobrovolně přispívají. V této souvislosti byli například členové kolektivu Coffee Breath Records překvapeni, že se na zcela dobrovolném principu a ještě prostřednictvím „anonymizovaného“ internetového portálu vysbírala nemalá částka peněz:

„(...) ja som si myslel, že sa tam [internetová stránka] ani peniaze nenazbierajú a doteraz sa tam nazbieralo nejakých desať dvanásť tisíc. To je pre mňa strašne povzbudzujúce vidieť, že ľudia vlastne sú ochotní prispieť na takúto vec úplne nezištne, že mi ich k tomu nenabádame a oni tam tie peniaze dajú, takže je super to vidieť no.“ (Jozef)

Belk (2010) nebo podobně Widlok (2013) představují koncept „sdílení“, které nezahrnuje ani reciproční ani ekonomické jednání založené na směně a toku. Reciprocita je mnohými ekonomy chápána pouze jako „zástupní“ ekonomické chování. V závislosti na tom jsou například dary chápány jako něco, čím si chceme do budoucnosti obdarovaného zavázat, i když nutně nemusíme usilovat o „protidar“, ale například o jeho přízeň, náklonnost. I když cílem aktivit je mnohdy generovat finance, tak nejsou používány pro vlastní účely jedinců, ale jako zdroj pro fungování kolektivů.

Sdílení je založené na vzájemné podpoře, jak na straně těch, kteří se aktivit účastní jako návštěvníci, tak i na straně těch, kteří ji spoluvytvářejí jako účinkující. Jednotlivé kapely, které se obecně profilují jako „hardcore-punk“, jsou často podrobeny kritice,

jestliže se o nich ví, že třeba v praxi nedodržují obecně sdílenou ideologii. Někdy na základě tohoto přicházejí i o své fanoušky (zejména jedince z centra subkultury), a navíc, když se v rámci rozhovoru prohodí, že má někdo rád takovou kapelu, tak je často upozorněn na to, že se kapela nechová úplně „korektně“ (například si na festivalu vzali za své vystoupení velkou částku, nebo že třeba prodávají své produkty draho, anebo také jak se chovají obecně). Naopak se zvýrazňuje, když se třeba při akci prodělá, účinkující to vědí a řeknou si o méně peněz na cestovní náklady:

„Prodělaly jsme, ale ne nějak hrozně, něco jsme prodělali, ale spíš to bylo, že jsme neprodělali tolik z důvodu, že kapely byly fakt hodný. Byly tam dvě kapely z Maďarska (...) a ty původně jako říkali si nějaký cesták, ale potom když to tam viděli, tak říkali: Ježíš, to je strašně skvělá akce a to se musí dělat dál a my chceme půlku.“ (AniNe)

„Jako už jenom z toho základního principu, že si nemůžeme dovolit dávat víc, ale ta druhá stránka věci je, že lidi, kteří na tom bookfaru přednáší nebo dělají ty workshopy, tak to dělají zase z té dobré vůle, že mají jako pocit a potřebu to dělat úplně zadarmo.“ (Honza)

„Jako třeba teďka si řekla jedna [kapela] vo honorář a jako museli jsme vo tom diskutovat a třeba pro mě je fakt důležitý, jako ne, nebudem jim prostě dávat honorář, protože to nedáváme žádný kapele a to by mi přišlo úplně prostě strašně nefér, jakože třeba někomu řeknem je to prostě na těchle principech, zaplatíme vám cesták, jídlo, prostě ubytujeme vás, ale potom dát někomu honorář, protože ho tam chce někdo slyšet, tak to jako nasrat.“ (Apolena)

Některé z mnou zkoumaných kolektivů fungují za účelem generovat zisk, který dále věnují na účely, projekty, kolektivy, činnosti i jednotlivce, které mají pro ně osobní význam. Ve slovním projevu se často vymezovali vůči tomu, aby jejich aktivita byla chápána jako „charitativní“, což považují za činnost, která primárně kumuluje peníze na svůj provoz a málokdy pomáhá jedincům vést autonomně svůj život. Když už přispívají peníze na podobné projekty, jejichž účelem je pomoci lidem v různých životních situacích, důraz kladou za zaktivizování jedince:

„(...) no, když to takhle řeknu, že jako je tam nějaký přesah, že to prostě není nějaká posraná sociální práce s lidma bez domova, ale (...) jakože to prostě vychází z toho, co třeba ty lidi fakt jako chtějí dělat a že je to jakoby zaktivizuje.“ (Milada)

9.5 Benevolentní přístup k penězům jako odpor proti komodifikaci

Mezi informátory obecně převládá benevolentní přístup k penězům, jejich funkci a významu ve společnosti. Kolektivy produkují mnohé činnosti, které si vyžadují jejich neustálou finanční podporu. Z osobních zkušeností s některými ze zkoumaných kolektivů vím, že někteří jedinci „investují“⁵³ do aktivit dlouhodobě, konstantně a mnohem více než ostatní, přičemž se jim všechny investované peníze vždy nevrátí. Ve výjimečném případě se jednalo o částky v hodnotě statisíců, které jeden informátor „investoval“ do nahrávacího studia. V tomto studiu již nahrálo a vydalo své hudební nosiče mnoho kapel, a to, jak sám informátor říká, v porovnání s běžnými nahrávacími studii za nesrovnatelně nižší částku. Informátor vyjádřil svoji neschopnost si o peníze říkat, a proto ponechával na jedincích, aby sami ocenili čas a práci, kterou nad tím stráví:

„(...) dělám to víceméně, když bych to měl vzít jako finančně (...), tak to dělám za těch pět let asi se dvousettisícovým prodělkem. (...) já to dělám tak, že po kapelách peníze prakticky (pauza) nevyžadují, ale zase jim kladu tu zodpovědnost na to, že mě to něco stojí...“ (Honza)

Nekalkulují, kolik do toho kdo přináší, chápou to tak, že někdo prostě může a chce přispívat pravidelně nebo více a ponechávají to na jednotlivcích. Společně se dohadují o tom, komu a v jakém pořadí se budou popřípadě „investované“ peníze, které se poté vydělají zpátky, vracet. Nebo počítají s tím, že se jim prostě celá částka nevrátí, nicméně aktivity jsou pro ně důležitější a nevdají jim do toho peníze dávat. S tím souvisí i to, jak vlastně pracují s částkami, nebo jak často posměšně říkají, jak „vedou účetnictví“ v rámci kolektivů. Odkazují na to, že v tom často nemají pořádek, protože to prostě nechtějí tolik řešit:

„Nevím, prostě (pauza), nějak jsme se nad tím ani jako nedohadovali, prostě jenom po koncertě jsme měli tu sklenici vod vokurek, ve který byly ty prachy, a jeden řekl prostě: Já

⁵³ Investice, nebo investování v kontextu mého výzkumu používám bez návaznosti na ekonomické jednání, jehož účelem je generovat zisk. Informátoři slovo investice, investovat a podobně nepoužívají.

to asi nechci, já bych to ztratil nebo něco, tak nechceš to vzít ty? No tak říkám: No tak jo, no. (...) Takže jsem se stal takovým účetním, že jo (smích).“ (Jarda)

Při rozhovorech jsem si všimla, že informátoři kolikrát sami nevědí, jaké částky se např. nějakou jejich akcí vydělaly nebo kolik přesně se na jakou činnost přispělo. Protože jsem se některých akcí účastnila a pomáhala jim, věděla jsem dokonce i přesněji, kolik peněz se vysbíralo a co se udělalo se zůstatkem. To, že nezdůrazňovali, kolik sami přispěli anebo kolik přispívají do těchto aktivit ostatní, poukazuje na to, že peníze jako takové ve skutečnosti nehrají důležitou roli, které by se měla věnovat větší pozornost. Samotnou mě někdy až překvapoval jejich nezáměr to řešit. Mezi jedinci v hc-punku obecně existuje důvěra, která se projevuje tím, že například peníze jsou na některých specifických akcích častokrát ponechány na nějakém místě bez dozoru (kasičky na dobrovolný příspěvek na akci, kasičky na politické vězně, FNB apod.). Samozřejmě při větším obnosu se na kasu dává větší pozor, ale tolik se třeba neřeší ponechávání věcí z distribuce bez dozoru:

„(...) u toho distra sedí ten zbytek, který zrovna nehraje, anebo to tam necháme ležet a když si někdo chce něco koupit, tak si nás najde. A peníze má někdo z nás u sebe v baťoahu (smích). Ty tam nenecháváme ležet, jako kdyby náhodou to někdo ukradl. Ale kdyby někdo něco ukradl z distra, tak se zase tolik nestane. A celý distro nikdo neukradne. A když to lidi chtějí, tak si nás najdou.“ (Alois)

9.6 Kolektivy jako značky

Do jaké míry se komodifikace „pokouší“ o své místo v hc-punku a posléze i v kolektivech, reflektovali v rozsáhlé míře informátoři v souvislosti s tím, jak samotné kolektivy využívají konkurenční taktiky a vytvářejí své vlastní značky. Mnohé kolektivy mají úspěch a podporu ostatních i díky tomu, že ostatní vědí, kdo za nimi stojí⁵⁴. To na druhou stranu způsobuje, že si některé kolektivy probíjovávají své místo ve scéně hůře:

⁵⁴ V tomto bodě se kolektivy liší od charakteristik pojících se k nejnovějším sociálním hnutím, jak je popsal Novák (2013b). Ukázalo se, že jedinci zejména z uzavřených kolektivů, se cítí být reprezentováni kolektivem, a proto pečlivě kontrolují a schvalují mezi sebou veškeré výstupy kolektivu, nebo se od něho slovně/písemně na veřejnosti distancují. A také v některých kolektivech existují „vůdci“, kteří navenek pro ostatní daný kolektiv ztělesňují a reprezentují více. Z vlastní zkušenosti vím, že podle toho někdy v kolektivu tak i vystupují, ale snaží se situaci reflektovat a potlačovat svoji pozici.

„(...) použil som tú hlavičku ako nejakú značku, akože kto to organizuje, pretože momentálne je niekedy asi dôležitejšie pre ľudí vedieť, kto čo robí, ako čo sa skutočne deje.“ (Jozef)

V souvislosti s tím měli někteří informátoři smíšené pocity ohledně toho, když po „formálním“ rozpadu kolektivu některý z členů byl proti tomu, aby se nadále používal jeho původní název. Vyjadřovali obavy z toho, že zbytečně přijdou o své „spřízněnce“ a návštěvnost a vlastně i koncept, který již byl obecně mezi lidmi zaběhnutý. Na druhou stranu však chápou, že to může jiné znevýhodňovat při své snaze „se prosadit“, ale zejména když to vztahují na sebe:

„(...) někdy lidi zůstali na té platformě toho Genderfucku, kterej už má někdy jméno a znaj ho někdy lidi a už je prostě v povědomí (...) má snadnější výchozí pozici než ten člověk, kerej třeba začíná s někým novým projektem od začátku. Takže je to nefér vlastně, když stejní lidi z toho kolektivu, prostě někdy lidi, jedou pod Genderfuckem.“ (Milada)

Toto (ne)vědomé utváření značek může někdy vrcholit v utváření pravidel, se kterými informátoři nesouhlasili. Situace se podle nich vyhrtila právě proto, že se kolektiv snaží o zachování jakéhosi obrazu, který si vytvořil a kterým se navenek prezentuje. Jedinci, kteří pod hlavičkou tohoto kolektivu třeba udělali akci, byli „regulérními“ členy napomenuti:

„(...) někdo tady právě přišel a řekl: Ne, tohle prostě nemůžete dělat, tohle je prostě nežádoucí. Dělá nám to prostě špatnou reklamu a bla bla bla. A vlastně řekl, že jestli tohle chceme dělat, takže si máme dát jinej název, dejme tomu.“ (Jarda)

Jednalo se však spíše o jeden konkrétní kolektiv, který je obecně mezi informátory chápán jako kontroverzní a v této práci jsem ho již jednou uváděla v kontextu problematického hierarchického postavení členů uvnitř kolektivu. To, že se z kolektivů stávají značky, vnímají informátoři i velice pozitivně, ale ne ve smyslu kolektivů jako značek v rámci konkurenčního boje. Je pro ně důležité si tyto v podstatě již fungující kolektivy pojmenovat, protože pociťují, že to členy na osobní rovině více spojuje:

„(...)To je prostě jenom nějaká hlavička pro lidi, který se navzájem kamaráděj a bavěj je podobný věci a je to prostě jenom nástroj, jak ty věci nějak sjednotit, aby bylo vidět, že patříš k sobě a že je mezi nima nějaká souvislost.“ (Alois)

A některé kolektivy, které jsem zkoumala, si žádný název neurčily a nadále žádný nemají. Lidé si je zvykli nějakým způsobem specifikovat jako například „Wolfkrofků“ nebo kolektiv, který organizuje festival Fotbal proti rasismu.

Závěr

Tato práce si kladla za cíl prozkoumat jaký rámec (neboli spíše ohraničení) poskytuje zázemí hc-punkové subkultury pro individualizované jedince vycházející z komodifikované společnosti v jejich reakci právě na individualizaci a komodifikaci vztahů.

Hc-punk jako subkultura, neboli kontrakultura se obecně vymezuje vůči hodnotám mainstreamové společnosti, klade důraz na solidaritu mezi jedinci jako odpor proti obecně sdílené představě zodpovědnosti jedinců za jejich životy, které ale sami kvůli povaze dnešní společnosti vlastně nevytvářejí. Jejich společným cílem je snaha vést skrze kolektivní sdílení „svobodný a autonomní život“.

Hc-punk neposkytuje pouze teorii (obecně sdílené hodnoty, představy, názory, které bychom souhrnně mohli nazvat ideologií), ale skrze hodně proklamovaný princip DIY neboli etiku, také praxi (již od svých počátků se oproti pasivnímu punku snažil aktivizovat a klást na praxi enormní důraz).

Můj výzkum se zaměřil na kolektivy, které vycházejí z této kontrakultury, formují se na principu DIY a aplikují ho v praxi. Skrze zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory jsem se snažila zodpovědět dvě výzkumné otázky: **Jak se individualizace a komodifikace projevuje v hc-punku? Jak jedinci odporují individualizaci a komodifikaci v hc-punku?**

Abychom byli schopni zodpovědět výzkumné otázky, je nevyhnutné udělat malou odbočku, jejímž účelem je popsat významné charakteristiky zkoumaných kolektivů. Tyto charakteristiky mají zásadní vliv na to, jak se jedinci vypořádávají s individualizací a komodifikací vztahů.

Otevřené a (spíše) uzavřené kolektivy. Otevřenost a uzavřenost kolektivů vůči nově přichozím jedincům má zásadní vliv na jejich „vstupy a výstupy“, neboli jinými slovy na „prostor/zdroje/jedince/témata a činnosti/zájmy/akce/prezentace“. Výrazně se projevuje i na časovém rozvržení výstupů (pravidelné u otevřených vs. nepravidelné u uzavřených) a podoby kolektivů (spíše formálnější organizovaní u otevřených vs. neformální organizace u uzavřených).

Přátelské vztahy. Jak otevřené, tak uzavřené kolektivy vznikají výhradně na přátelských vztazích. V uzavřených je přátelství podmínkou vstupu do kolektivu, otevřené

kladou důraz na otevřenost kolektivu vůči všem zájemcům, nicméně noví zájemci se na základě přátelských vztahů také „skupinkují“ (vytvářejí afinitní skupiny).

Anarchismus. Oba typy kolektivů se hlásí k anarchistickým principům a odkazují na ně. Zejména se jedná o rozhodování konsensem, nehierarchické a neformální fungování, rovnost všech, autonomní jednání, přímou akci, solidaritu, kolektivní zodpovědnost, decentralizaci, vytváření vlastních hodnot, odpor proti stereotypům veškerého charakteru a proti systému jako takovému, zejména však kapitalismu a v různé míře je v praxi uplatňují. V otevřených kolektivech kladou jedinci obecně větší důraz na dodržování principů v praxi, v uzavřených se spoléhají spíše na „spontánní“ jednání.

Dichotomie otevřených a (spíše) uzavřených kolektivů se budeme držet i při zodpovídání výzkumných otázek.

Projevy individualizace v hc-punku a reakce na ně. Otevřené kolektivy jsou oproti uzavřeným, jejichž existence spočívá pouze na přátelských vztazích, a tím pádem jsou pro cizí zájemce nepropustné, uvědomělým odporem a snahou bojovat proti individualizovanému charakteru společnosti. Jejich existence je závislá na „kolektivité“, platí zde, že cesta k cíli (prostřednictvím kolektivizace jedinců a kolektivního jednání) je zároveň i cíl (eliminace individualizovaných životů, kolektivní sdílení, solidarita).

Důležitým mezníkem pro možnost (omezenost) kolektivů „nabalovat“ na sebe jedince je prostor. U uzavřených kolektivů se nejčastěji jedná o uzavřené „soukromé“ prostory (byty, zkušebny apod.), otevřené kolektivy kladou důraz na otevřenost prostoru (infocentra, komunitní kavárny/bary, squaty). Tyto prostory jsou však v České republice spíše výjimkou, proto informátoři projevovali snahu takové prostory (do budoucna) různými způsoby zabezpečit (squatting, pronájem/koupě společného prostoru) a zkusit komunitní bydlení, které však bylo individualizovanou podobou běžného bydlení s malými obměnami (společná kuchyň, „společná místnost“, zkušebna, kavárna, školka apod.).

U kolektivů se projevovaly snahy o kolektivní jednání propojené s kolektivně nesenou odpovědností (v praxi se rozkládá na afinitní skupiny), nicméně v praxi ji používali v omezené míře. Kolektivní odpovědnost se měnila v individuální zejména v otázce finanční zátěže, jednotliví informátoři již „v předstihu“ brali tuto zodpovědnost na sebe.

Individualizovaná povaha jednání se projevovala i v opačném případě, když se informátoři měli zájem přidat do jiných, již existujících kolektivů. Ponechávají si „zadní vrátka“, což je udržuje v konformní zóně s možností vybírat si činnost, do které se zapojí,

nejdou nuceni v takové míře dělat kompromisy, případně účastnit se aktivit pravidelně. Podle nálady jsou i nejsou členy kolektivu.

To odpovídá foucaultovskému pojetí konceptu proti-jednání, kdy nejsou přesně stanoveny podmínky toho, co, jak a proč děláme, ale spíše se rozhodujeme podle celkového kontextu dané situace. Nejsme buď pro, nebo proti, tyto dva postoje se nutně nevylučují. S nějakou částí můžu souhlasit a zároveň můžu nesouhlasit s jinou. Informátoři se zapojují do aktivit v takové míře, kdy tyto pozice nejsou narušovány.

Závěrem této části můžeme shrnout, že se uzavřené kolektivy nesnaží eliminovat individualizaci a svými aktivitami se snaží „poutat“ jedince pouze jednorázově (v návaznosti na konkrétní akci). Nicméně jejich význam spočívá v tom, že mohou být (a často jsou) odrazovým můstkem pro vznik nových kolektivů. Cílem otevřených kolektivů je snižovat dopady individualizace na jedince, prostřednictvím snahy zaujmout a nabalit, co největší počet lidí, kteří budou kolektivně spolupracovat. Nicméně i jejich dopady v praxi jsou malé, ale ne nevýznamné. I navzdory snaze o co největší otevřenost kolektivů, je největším nedostatkem i z pohledu samotných informátorů, jejich uzavřenost a vyhraněnost pro nově přichozí členy.

Projevy komodifikace v hc-punku a reakce na ně. Kolektivy se s problematikou komodifikace vypořádávají o poznání lépe, než s individualizací. Předpokládám, že by se mohlo jednat o již dlouhodobou zkušenost hc-punku s komodifikací a praktikami odporu vůči ní.

V tomto ohledu kolektivy přebírají již „zaběhnuté modely“ řešení, jako například požadavek absolutní nezávislosti kolektivů na formálních darech, grantech, čímž se zbavují odpovědnosti vůči dárci, závislosti na něm a zachovávají si možnost autonomního jednání. I v případě, že kolektivy vznikají s cílem „kumulovat“ finance, které poté dále „distribuuji“ na různé projekty a jedince, slovně se distancují od toho, aby byla jejich činnost spojována s charitou, sponzorstvím apod.

V praxi hodně využívají princip dobrovolnosti, čímž se snaží ponechat volný přístup všem (ať už v souvislosti s fyzickým prostorem, kde přítomnost jedinců není závislá na jejich ne/konzumaci nápojů nebo jídla, nebo ponechávají dobrovolné vstupné na akce), kteří se chtějí účastnit, ale také „ocenění produktů a služeb“, které kolektivně produkují, někdy ponechávají na účastnících.

Zcela zásadním principem, který všechny modely a „vzorce chování“ propojuje, je koncept sdílení. Sdílení je zvědomělým jednáním a alternativou, kterou kolektivy vytvářejí ke komodifikaci. Veškeré jednání je v hc-punku založené na principu společného sdílení a

vzájemné podpory. I když je požadavek dobrovolného sdílení mnohdy důvodem, že jedinci aktivity doplácí ze svého. Záleží na kolektivu, ale obecně bychom mohli říct, že se „prodělané peníze“ v otevřených kolektivech častěji dělí rovnoměrně mezi všechny a v uzavřených je spíše platí pár „nejaktivnějších“ jedinců, nicméně nevylučují, že se toto pravidlo při konkrétních aktivitách a v konkrétních kolektivech může otočit.

Informátoři dále ve svém chování projevovali benevolentní přístup k penězům. Ukázalo se, že „účetnictví“ u obou typů kolektivů je spíše provizorní a nepřesné, jedinci přesně nepočítají svoje „vklady“ (ani vklady ostatních) do aktivit, částky spíše odhadují (neplatí při vysokých jednorázových částkách, např. při vydávání desky). Ponechávají svobodný přístup ke společným financím všem v kolektivu, panuje mezi nimi důvěra a důraz kladou na „osobní svědomí“ všech, kteří s nimi operují. Z pohledu náhodného kolemjdoucího to může vést až k bizarně vypadajícím situacím (kasičky na akcích ponechávané bez dozoru) a naivitě „prodejců“ (kteří prodávají své produkty/služby pod cenou).

Snad jedinou výjimkou, kde se kolektivy nevyhnuly komodifikační logice (a byl proto informátoři na to kladen velký důraz) je, že se skrze konkurenční taktiky, prezentaci a image upevňuje postavení kolektivů, které jsou dále chápány jako „značky“. Následkem čehož podle některých není důležité, co se „děje“, ale kdo to „dělá“. Nicméně v podstatě nejde o to zvýšit díky tomu „prodejnost“ kolektivů, ale spíše je díky podpoře ostatních udržet dlouhodobě při „životě“.

Závěrem této části bychom mohli pouze dodat, že odporování komodifikaci vztahů v hc-punku i kolektivech má hluboký a (zdá se) že i neotřesitelný základ, na který se v případě, že je narušován, ve „scéně“ i kolektivech často upozorňuje.

V úplném závěru práce bych ráda pouze dodala, že název práce pro čtenáře již pravděpodobně předznamenává možnosti kolektivů zpěčovat se v hc-punku, jak projevům individualizace, tak komodifikace. Nazvala jsem je malými kousky svobody, malými svým rozsahem i dosahem, malými, ale ne nevýznamnými.

Seznam použité literatury:

- ABU GHOSH, Y., STÖCKELOVÁ, T. (eds.), 2013, Úvahy o etnografii: Od dogmatu k heterodoxii. In ABU GHOSH, Y., STÖCKELOVÁ, T. (eds.), *Etnografie: Improvizace v teorii a terénní praxi*, Praha: Slon, s. 7 – 27.
- BAUMAN, Z., 2004, *Individualizovaná společnost*, Praha: Mladá Fronta, s. 70 – 73, 107 – 108, 171 – 176.
- BAUMAN, Z., 2010, *Holocaust a modernita*, Praha: SLON, s. 213 – 233.
- BAUMAN, Z., LYON, D., 2013, *Tekutý dohled*, Olomouc: Brooken books, s. 20 – 25.
- BELLAMY FOSTER, J., CLARK, B., YORK, R., 2010, *The ecological rift: capitalism war on earth*, New York: Monthly Review Press, s. 193 – 207.
- BELK, R., 2010, *Sharing*, The Journal of Consumer Research, vol. 36, No. 5 (February 2010), s. 715 – 734.
- BEN-MOSHE, L. a kol., 2009, Dis-abling capitalism and anarchism of „radical equality“ in resistance to ideologies of normalcy. In AMSTER, R. a kol., *Contemporary anarchist studies, An introductory anthology of anarchy in the academy*, Taylor & Francis e-Library, s. 113 – 122.
- BRUNDTLANDOVÁ, G.H. a kol., 1991, *Naše společná budoucnost*, Praha: Academia.
- BUCK, E., 2009, The flow of experiencing in anarchic economies. In AMSTER, R. a kol., *Contemporary anarchist studies, An introductory anthology of anarchy in the academy*, Taylor & Francis e-Library, s. 57 – 70.
- CÍSAŘ, O., KOUBEK, M., 2012, *Include 'em all?: Culture, politics and a local hardcore/punk scene in the Czech Republic*, Poetics 40, s. 1–21.
- CREASAP, K., 2012, *Social Movement Scenes: Place-Based Politics and Everyday Resistance*, Blackwell Publishing Ltd., Sociology Compass 6/2 (2012): s. 182–191.
- CVIKLOVÁ, L., KRÝSL, Š., 1999, *Autonomie a solidarita,, Čítanka kritické teorie I. díl (rozhovory s Jürgenem Habermasem)*, Praha: Nadace Open Society Fund.
- DEATH, C., 2010, *Counter-conducts: A Foucauldian Analytics Of Protest, Social Movement Studies*, Vol. 9, No. 3, s. 235–251.
- DREYFUS, H. L., RABINOW, P., 2010, *MICHAEL FOUCAULT, Za hranicemi strukturalismu a hermeneutiky*, Praha: Herrmann & Synové.

- DVOŘÁKOVÁ, T., 2013, Když není čas se nadechnout: přehlížení těch nejbližších jako metodologický problém etnografie. In ABU GHOSH, Y., STÖCKELOVÁ, T. (eds.), *Etnografie: Improvizace v teorii a terénní praxi*, Praha: Slon, s. 175 – 203.
- FRIEDMAN, M., 1993, *Kapitalismus a svoboda*, Praha: Liberální institut, s. 99 – 101.
- FOUCAULT, M., 2009, *Zrození biopolitiky, Kurz na Collège de France (1978 – 1979)*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- GRAEBER, D., 2002, *The new anarchists. New left review*. No. 13, s. 61 – 73.
- GRAEBER, D., 2012, *Dluh, Prvních 5000 let*, Brno: BizBooks.
- GRUBACIC, A., GRAEBER, D., 2004, *Anarchism, Or The Revolutionary Movement Of The Twenty-first Century*, The Anarchist Library, Online, [cit. 26.06.2014], Dostupné z url: <http://at.indymedia.org/node/22475>
- HABERMAS, J., 2000, *Problémy legitimacy v pozdním kapitalismu*, Praha: Filosofický ústav AV ČR.
- HAJDÁKOVÁ, I., 2013, Břímě i hra: Nepatřičnost, zranitelnost a emoce v etnografickém terénu. In ABU GHOSH, Y., STÖCKELOVÁ, T. (eds.), *Etnografie: Improvizace v teorii a terénní praxi*, Praha: Slon, s. 121- 147.
- HAJDÍKOVÁ, L., PROKŮPKOVÁ, V., 2011, Pražská hardcorová subkultura genderovou optikou. In KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ a kol., *Gender v interdisciplinární perspektivě, Mezi obzory*, Praha: Gender Studies o.p.s., s. 81 – 113.
- HEŘMANSKÝ, M., NOVOTNÁ, H., 2011, Hudební subkultury, In JANEČEK, P., BITTEROVÁ, D. (ed.), *Folklór atomového věku, Kolektivně sdílené prvky expresní kultury v soudobé české společnosti*, Praha: Národní muzeum, FHS UK, s. 89 – 111.
- HOLTZMAN, B., HUGHES, C., VAN METER, K., 2007, Do It Yourself...and the Movement beyond Capitalism. In GRAEBER, D. + SHUKAITIS, S., *Constituent Imagination: Militant Investigations // Collective Theorization*, Oakland: AK Press, s. 44 - 62.
- HUŠEK, P., 2010, *Rezistentní strategie postanarchismu, Východiska a koncepty*, Diplomová práce, Masarykova Univerzita.
- JURIS, S. J., 2009, Anarchism, or the cultural logic of networking. In AMSTER, R. a kol., *Contemporary anarchist studies, An introductory anthology of anarchy in the academy*, Taylor & Francis e-Library, s. 213 – 223.
- KALA, L., 2011, *Bludné cesty environmentální odpovědnosti*. In Ekolist.cz. Praha: Ekolist.cz – BEZK, Online, [Cit. 26.06.14], Dostupné z url: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/bludne-cesty-environmentalni-odpovednosti>

- KAUFMANN, J.C., 2010, *Chápající rozhovor*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 52 - 66.
- KONOPÁSEK, Z., 1997, *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci*. Biograf, 12, 106 odst., Online, [Cit. 26.6.14], Dostupné z url: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=839>
- KOLÁŘOVÁ, K., 2012, *Jinakost - postižení - kritika: společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 11 – 40.
- KUMOVÁ, P., 2011, *Vliv subkulturní ideologie hardcoru na výběr zaměstnání hardcoristů – veganů*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova.
- LIBROVÁ, H., 2010, *Individualizace v environmentální perspektivě: sociologické rámování mění pohled a plodí otázky*, Sociologický časopis/Czech Sociological Review, vol. 46, No. 1: s. 125 – 152.
- LEFEBVRE, H., 1996, *Writing on cities*, Malden: Blackwell Publishers, s. 147 – 159.
- MARKULA, P., 2003, *The technologies of the Self: Sport, Feminism and Foucault*, Human Kinetics Publishers, Inc.: Sociology of Sport Journal, vol. 20, s. 87-107.
- MARTIN-IVERSON, S., 2006, *'Revolusi diri' (self-revolution): personal choice, collective identity and subcultural change in the Bandung straight edge scene*, TASA Conference 2006, University of Western Australia & Murdoch University.
- McNAY, L., 2009, *Self as Enterprise: Dilemmas of Control and Resistance in Foucault's The Birth of Biopolitics*. In *Theory, Culture & Society*, vol. 26, no. 5, s. 55 – 77.
- NEDBÁLKOVÁ, K., 2007, *Etnografie (Jedna ruka kreslí druhou, aneb Jak se dělá etnografický výzkum)*. In SVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha: Portál, s. 112 – 123.
- NOVÁK, A., 2013, *Česká environmentální přímá akce v mezinárodním kontextu*, Mezinárodní vztahy, Vol. 48 (2013), No. 3, s. 81 – 103.
- NOVÁK, A., 2013a, *Záhradkářské osady v reflexivní modernitě: Sociologická reflexe* In GIBAS, P. a kol., *Zahradkové osady: Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?*, Praha: FHS UK, s. 13 – 26.
- NOVÁK, A., 2013b, *Nic nechceme, nic nežadáme, bereme si, co nám patří! Antihegemónní politika přímé akce*, Nепublikovaný rukopis.
- NOVOTNÁ, H., 2012, *Strategie kvalitativního výzkumu*, Online, [Cit. 26.6.14], Dostupné z url: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=839>

- PEHE, J., 2010, *Kapitalismus, demokracie a svoboda nejsou synonyma*, Deník Referendum, Online, [Cit. 26.6.14], Dostupné z url: <http://www.pehe.cz/zapisnik/kapitalismus-demokracie-a-svoboda-nejsou-synonyma>
- PYŠŇÁKOVÁ, M., 2007, *Mainstreamová kultura mládeže*, Sociální studia 1-2/2007, Online, [Cit. 26.6.14], Dostupné z url: <http://socstudia.fss.muni.cz/?q=content/mainstreamov%C3%A1-kultura-ml%C3%A1de%C5%BE>
- RYNDA, I., 2000, *Trvale udržitelný rozvoj, (Ekologie a média, přednášky na FSV UK)*, Online, [Cit. 26.6.14], Dostupné z url: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHV0HSB/\\$FILE/tur.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFHV0HSB/$FILE/tur.pdf)
- RYŠKA, T., 2013, „Spojující se body“ aneb pokus o etnografii jinakosti. In ABU GHOSH, Y., STÖCKELOVÁ, T. (eds.), *Etnografie: Improvizace v teorii a terénní praxi*, Praha: Slon, 88 – 120.
- SANNE, Ch., 2002, *Willing consumers – or locked-in? Policies for a sustainable consumption*, Ecological Economics, 42, s. 273 – 287.
- SCHWEICKART, D., 2010, *Po kapitalisme, ekonomická demokracia*, Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s.r.o.
- SOUKALOVÁ, P., 2012, *Městský veřejný prostor a jeho komodifikace*, Bakalářská práce, Masarykova Univerzita.
- WIDLAK, T., 2013, *Sharing. Allowing others to take what is valued*, HAU: Journal of Ethnographic Theory 3 (2), s. 11 – 31.
- WILLIAMS C. C., 2002, *A critical evaluation of the commodification thesis*, The Editorial Board of The Sociological Review, Oxford: Blackwell Publishing, s. 525 – 542.
- WILSON, M., 2013, *The Green Economy: The Dangerous Path of Nature Commoditization*, The Journal of Sustainable Development, vol. 10, Iss. 1 (2013), s. 85 – 98.
- WOOD, M. E., 2011, *Původ kapitalismu, delší pohled*, Praha: Svoboda servis.

Internetové zdroje:

- <http://artslexikon.cz/index.php/Kontrakultura>
<http://food-not-bombs.cz/praha>
<http://sale.s.cz/index.php?clanek=info>
<http://coffeebreathrecords.bandcamp.com/>
<http://musicforliberation.com/>

<http://www.mistnikultura.cz/sdruzeni-%E2%80%9Ewolkrovka%E2%80%9C-pomahalidem-objevit-alternativni-umeni/>
<http://utopiafest3.wordpress.com>
<https://www.facebook.com/hluchcrew/info>
<http://bikepunx2011.wordpress.com/>
<http://fpr.musicforliberation.com/>
<http://anarchistbookfair.cz/>

Přílohy

1. Návod k rozhovoru

Kdy a kde si se prvně setkal s principem DIY/kolektivním jednáním?

S kolika kolektivy současně spolupracuješ/Kolika kolektivů jsi součástí?

Proč jsi se rozhodl/a zapojit do kolektivu?

Jak dlouho v něm funguješ?

Jak kolektiv funguje obecně (počet jedinců, činnosti, akce, hierarchie, rozhodování, dělba práce, peníze...)?

Splňuje činnost/fungování kolektivu tvé představy?

Jestli ne, tak proč?

Jakou „funkci“ zastáváš v kolektivu?

Odešel/Odešla jsi někdy z nějakého kolektivu?

Plánuješ do budoucnosti iniciovat vznik kolektivu/přidat se do nějakého kolektivu?

Sociálně-demografické faktory:

- věk

- vzdělání

- zaměstnání

- rodinný stav

- rodina a děti

2. Soupis informátorů

JMÉNO	VĚK	VZDĚLÁNÍ	RODINNÝ STAV	POVOLÁNÍ	MOMENTÁLNĚ STUDUJE
Honza	30	Střední průmyslová škola s maturitou	Svobodný	Technik/projektant vytápěcích a chladících zařízení	Ne
Alois	29	Mgr. Sociologie	Svobodný	Koordinátor v neziskové organizaci, učitel na vysoké škole v rámci doktorandského studia	Ano
Jozef	33	Ing. Inžinierstvo riadenia priemyslu, Manažérstvo rizika	Svobodný	Datový analytik v marketingové firmě	Ne
Štěpán	33	Střední průmyslová škola stavební	Svobodný	Nezaměstnaný	Ano
Matěj	26	Gymnázium	Svobodný	Brigádně jako barman	Ne
Vlasta	26	Gymnázium	Svobodný	Recepční v hotelu	Ano
Jarda	25	Střední obchodní škola	Svobodný	Sociální pracovník v nízko-prahovém klubu	Ne
David	26	Bc. Hospodářská a kulturní studia	Svobodný	Nezaměstnaný/občasné brigády	Ano
AniNe	27	Bc. Speciální pedagogika	Svobodná	Učitelka v dětském centru, barmanka	Ne
Milada	26	Bc. Daňové poradenství	Svobodná	Lektorka primární prevence	Ano
Emča	33	Mgr. Mediální studia	Svobodná	Projektová manažerka v neziskové organizaci	Ne
Apolena	29	Mgr. Genderová studia	Svobodná	Externí dramaturgyně v ČT	Ne

3. Diplomový projekt

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Petra Kumová
2. Osobní číslo (UKČO): 46400845
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2008
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 09/2012
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Vliv subkulturní ideologie hardcoru na výběr zaměstnání hardcoristů – veganů, FHS UK, 2012
6. Předběžný název DP: Individualizace a komodifikace v hardcore-punk subkultuře
7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): Ve své diplomové práci se budu zabývat principem D.I.Y. (*do it yourself* – udělej si sám), jakožto principem, který může být hnacím motorem jedinců i celých kolektivů ve své (ne)vědomé snaze vymanit se z individualizace a komodifikace, jež je dnešní společnosti vlastní. Tento princip si osvojily mnohé subkultury, já se však zaměřím konkrétně na hardcore – punk subkulturu, neboli přesněji kontrakulturu, jejíž ideologie je založena na myšlence nekonzumní společnosti osvobozené od hodnot, norem a pravidel, které nám prostřednictvím mocenských aparátů předkládá mainstreamová společnost. Pro tuto subkulturu je také charakteristický pozitivní vztah k udržitelnému způsobu života založenému na skromném životním stylu, ochraně přírody i zvířat, výrazný zájem o problematiku životního prostředí týkající se nejenom bezprostředního okolí a snaha o zdokonalování své environmentální vzdělanosti.
8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): V práci se budu zabývat individualizací, což chápu jako proces, který probíhal a probíhá v mnoha rovinách, ať už se jedná o vyvazování jedinců ze stavovských, církevních, ekonomických a sociálních vazeb, nebo na „osobnostní“ rovině, kdy se jednotlivci snaží odlišit od společnosti, od ostatních jedinců s důrazem na osobní hodnoty. V jistém směru to může vést k získání větší svobody jedince, ale i k větší až neúměrné odpovědnosti, kterou společnost na něj přenáší. Jsme vedeni k tomu, abychom chápali naši životní situaci jako výsledek naší píle nebo nedostatečné snahy. Řídíme se heslem: „Každý je strůjcem svého štěstí.“ Stáváme se na trhu podnikateli

se sebou samými, což má dopad na naši subjektivitu a je úzce propojeno s komodifikací. Komodifikace se obecně považuje za proces, při kterém se z objektů, znaků, událostí, vlastností, lidské práce či lidí samotných stávají předměty směny, podléhající mechanismům trhu. My sami začínáme sebe pojímat jako lidský kapitál, který je potřeba neustále zvelebovat, abychom ustáli v konkurenčním boji s ostatními.

Současní ekonomové obecně tvrdí, že všechny vztahy mezi jedinci jsou poznačeny vidinou okamžitého, nebo budoucího zisku. Vztahy jsou částečně realizovány naší účastí na trhu, kde svobodně směňujeme práci za peníze. Proti nim však stojí mnozí autoři, kteří tvrdí, že se tohoto „svobodného trhu“ neúčastníme tak docela svobodně a také, že ne všechny naše vztahy jsou poznačeny snahou o zisk. Podle Graebra existuje něco jako „komunismus základní linie“, což v podstatě znamená, že mezi lidmi, kteří se nepovažují za nepřátele, bude uplatněn princip „každý podle svých možností, každému podle jeho potřeb“. Tento způsob smýšlení se podle něho objevuje u různých skupin a kolektivů ve společnosti. Na vybraných kolektivech budu zkoumat jaká je jejich činnost a jak souvisí s individualizací a komodifikací vztahů.

9. Výzkumné otázky: Jak se individualizace a komodifikace projevuje v hardcore-punku? Jak jedinci odporují komodifikaci a individualizaci v hardcore-punku?
10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity: provedu kvalitativní výzkum, jako techniku sběru dat použiji polostrukturovaný rozhovor (rozhovor s návodem), zúčastněné pozorování, jako výběrovou strategii použiji účelový vzorek, technika konstrukce vzorku – výběr nabalováním (snowball sampling), sesbíraná data budu analyzovat segmentací textu a otevřeným kódováním, případně pro doplnění využiji analýzu dokumentů.
11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):
 - jako praktický přínos může posloužit příklad fungování kolektivů v praxi, být jakýmsi odrazovým můstkem pro další kolektivy (jak začít, jak se vypořádat s problémy apod.)
 - pro zkoumané kolektivy by mohl být sebereflexí ve snaze zjistit, nakolik se jim ne/daří splňovat cíle, které si určily apod.
 - příklad alternativního životního stylu úzce spjatého se základními principy a hodnotami TUR, jako je uvědomělá skromnost a výběrová náročnost, etické hodnoty
12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): výzkum poskytne detailní popis fungování několika vybraných kolektivů z hc-punkové subkultury, skupinovou dynamiku, taktiky a řešení uplatňované jedinci v interakci s ostatními v kolektivu nebo i s širší veřejností obecně.
13. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: žádný
14. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

- I. Úvod
- II. Teoretické ukotvení
 - Hardcore – punk subkultura
 - DIY princip
 - Ekonomické teorie (neoklasická ekonomie, neoliberalismus, komunitní ekonomiky, participativní ekonomika atp.)
 - Individualismus
 - Komodifikace
- III. Empirická část
 - Metodologie a reflexe výzkumu
 - Výzkumný problém, výzkumné otázky
 - Výzkumná strategie
 - Techniky sběru dat
 - Výběr vzorku a analýza
- IV. Závěry
- V. Seznam použité literatury
- VI. Přílohy

15. Předběžná bibliografie k tématu:

- Beck, U. (2004) *Riziková společnost, Na cestě k jiné moderně*, Praha: SLON.
- Best, S. (1998) *Murray Bookchin's theory of social ecology*, Organization & Environment (11): 3, Sage publications, Inc., s. 334 – 353.
- Day, R.J.F. (2004) *From Hegemony to Affinity: The Political logic of the newest social movements*. Cultural Studies. Vol. 18, no. 5, s. 716-748.
- Day, R.J.F. (2005) *Gramsci is Dead: Anarchist Currents in the Newest Social Movements*. 1st ed. London: Pluto Press.
- Foucault, M. (2009) *Zrození biopolitiky*. 1 vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Foucault, M. (2010) Subjekt a moc. In Dreyfus, H. L.; Rabinow, P. *Michel Foucault. Za hranicemi strukturalismu a hermeneutiky*.
- Graeber, D. (2009) *Direct Action: An Ethnography*. 1st ed. Baltimore: AK Press.
- Graeber, D. (2012) *Dluh, Prvních 5000 let*, Brno: BizBooks.
- Graeber, D. (2013) *The Democracy Project. A History, a Crisis, a Movement*. 1st ed. London: Allen Lane.
- Hajdíková, L., Prokúpková, V. (2011) *Pražská hardcorová subkultura genderovou optikou*, In Knotková-Čapková a kol., *Gender v interdisciplinární perspektivě, Mezi obzory*, Praha: Gender Studies o.p.s.
- Hendl, J. (2008) *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody, aplikace*, Praha: Portál.
- Kumová, P. (2011) *Vliv subkulturní ideologie hardcoru na výběr zaměstnání hardcoristů – veganů*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova.
- McDonald, K. (2002) From Solidarity to Fluidarity: Social Movements beyond "collective identity" - the case of globalization conflicts. *Social Movements Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, Vol. 1, no. 2, s. 109-128.
- McNay, L. (2009) *Self as Enterprise. Dilemmas of Control and Resistance in Foucault's The Birth of Biopolitics. Theory, Culture & Society*, Vol. 26, no. 6, s. 55-77.
- Novotná, H. (2009/2010) Techniky sběru dat, In E_úvod do společenskovedních metod (online), Dostupné z url: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614> /cit. 08.03.2014/.
- Smolík, J. (2010) *Subkultury mládeže, Uvedení do problematiky*, Praha: Grada Publishing, a.s.

Surynek, A., Komárková, R., Kašparová, E. (2001) *Základy sociologického výzkumu*, Praha: Management Press.

Vaněk, M. (2002) Kytky v popelnici. Punk a nová vlna v Československu. In Vaněk, M. a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu.*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Votobia, 175 – 235.

Wood, M. E. (2011) *Původ kapitalismu, delší pohled*, Svoboda servis.

Internetové zdroje:

<http://coffeebreathrecords.bandcamp.com/album/co-d-l-me-s-vybran-mi-pen-zmi-what-do-we-do-with-the-collected-money>

<http://food-not-bombs.cz/praha>

<http://www.genderfuck.cz/>

<http://musicforliberation.com/>

16. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Jinonice 11. března 2014

díplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE